

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

«Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΒΩΛΟΥ.»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τσαπούρη Ιωάννα
Πολιτικός Μηχανικός Τ.Ε

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Γοσποδίνη Άσπα

Επιτροπή Εξέτασης:

Αδαμάκης Κωνσταντίνος

Σαπουνάκης Αριστείδης

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία: 7/6/2019

Ονοματεπώνυμο: ΤΣΑΠΟΥΡΗ ΙΩΑΝΝΑ

Υπογραφή:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ: ΣΤΟΧΟΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ	9
1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	9
1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ	10
1.3 Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ	13
2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	14
2.1 ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ	14
2.2 ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΧΩΡΟ	16
2.3 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	19
2.4 Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	20
3. ΟΙ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ	22
3.1 Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ	23
3.2 ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	25
3.2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΤΗ	26
3.2.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΗ	27
3.2.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗ	28
3.3 ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	29
3.4 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	32
3.5 ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	36
3.5.1 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ	36
3.5.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΟ ΣΤΟΧΟ	37
3.5.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΒΑΣΕΙ ΣΤΟΧΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΛΟΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ	39

3.5.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ	41
4. ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΕ ΔΙΕΘΝΗ ΕΠΙΠΕΔΟ	45
5. Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ.....	53
6. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ,ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	56
6.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ	56
6.1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ	56
6.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ.....	57
6.2.1. ΜΟΝΑΔΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ.....	59
6.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ	62
6.4. Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	64
6.5. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ.....	64
7. Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	68
7.1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	71
7.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ-ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ.....	73
7.3. Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ	80
7.4. ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ.....	81
8. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: η πρωτοβουλία γειτονίας ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΒΩΛΟΥ ΩΣ ΕΝΑ ΠΑ- ΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	82
8.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	83
8.2. Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΒΩΛΟΥ.....	85
8.3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΒΩΛΟΥ.....	88
8.4. ΘΕΣΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ.....	91
8.5. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ.....	95
8.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	100
9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	102
10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	106
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	111

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

<u>Εικόνα 1</u> εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού uic barcelona πηγή: http://masteremergencyarchitecture.com	8
<u>Εικόνα 2:</u> Γαλλική αφίσα του 1968. Στα ελληνικά, εγώ συμμετέχω, εσύ συμμετέχεις, αυτός συμμετέχει, εμείς συμμετέχουμε, εσείς συμμετέχετε, ...αυτοί κερδίζουν. Πηγή: Arnstein, 1969.	11
<u>Εικόνα 3:</u> Τα πρόσωπα της συμμετοχής. Πηγή:Hester, 1989	13
<u>Εικόνα 4:</u> ΛΟΓΟΤΥΠΟ ΣΥΜΒΑΣΗΣ Aarhus ΠΗΓΗ : http://www.fdsd.org	17
<u>Εικόνα 5:</u> ΛΟΓΟΤΥΠΟ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΝΕΩΝ ΠΗΓΗ: http://ec.europa.eu/citizens-initiative	18
<u>Εικόνα 6:</u> ΣΚΙΤΣΟ ΤΟΥ FINDLAY ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΠΗΓΗ: www.wri.org	23
<u>Εικόνα 7:</u> Οι μεσολαβητές εξασφαλίζουν την ομαλή συνεργασία των εμπλεκομένων ΠΗΓΗ: www.interactioninstitute.org	29
<u>Εικόνα 8:</u> ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΠΕΔΙΟ ΑΓΟΡΑ ΠΗΓΗ: http://pedio-agera.gr/	34
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4:</u> Εικόνα 9: Κατηγοριοποίηση μεθοδων βασει του στοχου, Πηγή: VAN aSSELT, rUKENS- KLOPET	38
<u>Εικόνα 10:</u> Χάρτης High Line Park,πηγή: www.washingtonpost.com	46
<u>Εικόνα 11:</u> High Line Park,πηγή: www.washingtonpost.com	47
<u>Εικόνα 12:</u> High Line Park,πηγή: www.washingtonpost.com	48
<u>Εικόνα 13:</u> High Line Park,πηγή: www.washingtonpost.com	48
<u>Εικόνα 14:</u> Kingsdale school regeneration project, East Dulwich, Λονδίνο,1998-2004 πηγή: http://drmm.co.uk/	49
<u>Εικόνα 15:</u> : Kingsdale school regeneration project, East Dulwich, Λονδίνο,1998-2004 πηγή: http://drmm.co.uk/	50
<u>Εικόνα 16:</u> σχεδιο πλατειας Plaza de la Cebada πηγή: www.plataformaarquitectura.cl	51
<u>Εικόνα 17:</u> El Campo de Cebada πηγή: www.plataformaarquitectura.cl	53
<u>Εικόνα 18:</u> El Campo de Cebada πηγή: www.plataformaarquitectura.cl	53
<u>Εικόνα 19:</u> neighbourhood unit πηγή: New York Regional Survey 1929	60
<u>Εικόνα 20:</u> Η “Radburn City” των C. Stein και H. Wright (σχέδιο πόλης σήμερα), Πηγή: https://picomeanslittle.com	61
<u>Εικόνα 21:</u> : χάρτης με Χρήσεις Γης του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης [πηγή: https://gis.thessaloniki.gr/sdi/	68

<u>Εικόνα 22: Στοιχεία από τον απολογισμό της Fraport Greece πηγη: parallaximag.gr</u>	69
<u>Εικόνα 23 Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας Νομός Θεσσαλονίκης πηγη: https://parallaximag.gr.....</u>	71
<u>Εικόνα 24: Επεκτάσεις της Θεσσαλονίκης 1890-1905 πηγη: http://www.stambouline.com</u>	74
<u>Εικόνα 25: Η φωτιά του 1917, πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thessaloniki</u>	76
<u>Εικόνα 26: Η φωτιά του 1917, πηγή: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thessaloniki</u>	76
<u>Εικόνα 27: Γενικό σχέδιο ρυμοτομίας της πόλης και των επεκτάσεων, πρόταση Ε. Hebrard 1918 πηγή: (Γερόλυμπου, 1995 [1985])</u>	77
<u>Εικόνα 28: πρωτοβουλία γειτονίας αλεξανδρου σβωλου πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/ .</u>	86
<u>Εικόνα 29: δρασεις πρωτοβουλίας γειτονίας πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/.....</u>	92
<u>Εικόνα 30: το παρκο τσεπης πριν την κατασκευη πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/.....</u>	95
<u>Εικόνα 31: παρκο τσεπης αλεξανδρου σβωλου πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/.....</u>	97
<u>Εικόνα 32:αποψεις κατοικων της αλεξανδρου σβωλου πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/</u>	99

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Λήψη απόφασης - Χάραξη πολιτικής - Η μετάβαση από την τεχνική/ορθολογική στη συμμετοχική προσέγγιση του σχεδιασμού ΠΗΓΗ: ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΕΑ (2015) ΑΠΟ Delli Priscoli (2003).....</u>	25
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Ο ρόλος του σχεδιαστή στον συμμετοχικό σχεδιασμό. Πηγή: Στρατηγέα (2010).</u>	26
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Επίπεδα συμμετοχής από το χαμηλότερο στο υψηλότερο Πηγή: Bouzit & Loubier, 2004</u>	30
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Εικόνα 9: Κατηγοριοποίηση μεθοδων βασει του στοχου, Πηγή: VAN aSSELT, rUKENS-KLOPET</u>	38
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: 1. Άξονας Εστιασμένου Αποτελέσματος.....</u>	39
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: Δυσκολίες στην εφαρμογή του συμμετοχικού σχεδιασμού. ΠΗΓΗ:ΣΤΡΑΤΗΓΕΑ(2015) ...</u>	45
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Ηλικιακό προφίλ Δήμου Θεσσαλονίκης πηγη: City of Thessaloniki and Resilient Thessaloniki, (2016),</u>	72
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8: Πληθυσμός ανα Δήμο στο διάστημα 1981-2011 με προβολή στο 2021 πηγη: City of Thessaloniki and Resilient Thessaloniki, (2016),</u>	73
<u>ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9:μεταβολη πληθυσμου ανα ηλικια πηγη: City of Thessaloniki and Resilient Thessaloniki, (2016),</u>	73

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

<u>Πίνακας 1: Βαθμός συμμετοχής του κοινού στη συμμετοχική διαδικασία. Πηγή: Επεξεργασία ΣΤΡΑΤΗ-ΓΕΑ(2015) από Pretty (1995) και Duraiappah και άλλους (2005).</u>	32
<u>Πίνακας 2: Κατηγοριοποίηση συμμετοχικών μεθόδων με βάση τον στόχο τους και τον βαθμό εμπλοκής του κοινού. Πηγή: Bousset και άλλοι (2005), Ανδρεάτου (2007).</u>	40

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με αφορμή την εμφάνιση ολοένα και περισσότερων πρωτοβουλιών συμμετοχικού σχεδιασμού, την οικονομική κρίση που βιώνουμε την τελευταία δεκαετία και περιορίζει τον «από τα πάνω» σχεδιασμό, την οικονομική, κοινωνική και εμπορική παρακμή της γειτονιάς, αλλά και την πεποίθηση πως το μέλλον του σχεδιασμού σαν διαδικασία κρύβεται σε πιο συμμετοχικές και δημοκρατικές διαδικασίες, αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί ο συμμετοχικός σχεδιασμός τόσο σαν έννοια, όσο και σαν εφαρμοσμένη μέθοδος σχεδιασμού σε επίπεδο γειτονιάς. Βασικός στόχος της εργασίας εκτός από την θεωρητική ανάλυση των εννοιών του συμμετοχικού σχεδιασμού και της σύγχρονης γειτονιάς, αποτελεί η ανάδειξη της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβάλου. Μίας συμμετοχικής πρωτοβουλίας στην πόλη της Θεσσαλονίκης που με την ενεργή της δράση και τις αρχές που προασπίζεται με γνώμονα τις απόψεις και τις αντιλήψεις των κατοίκων της γειτονιάς, αποτελεί σημαντικό παράδειγμα συμμετοχικής δράσης ενάντια στην υπάρχουσα καπιταλιστική κοινωνία που ζούμε.

Λέξεις-κλειδιά: συμμετοχικός σχεδιασμός, γειτονιά, σχεδιαστική μέθοδος, πρωτοβουλία γειτονιάς, κάτοικος, Θεσσαλονίκη

ABSTRACT

With the emergence of an increasing number of participatory initiatives, the economic crisis that we have been experiencing over the last decade and constraining the top-down design, the economic, social and commercial decline of the neighborhood, and the belief that the future of planning as a process is hidden in more participatory and democratic processes, the subject of this diplomatic work is participative design both as a concept and as an applied method of neighborhood planning. The main goal of the work, apart from the theoretical analysis of the concepts of participatory planning and the modern neighborhood, is the emergence of the Neighborhood Initiative by Alexandros Svolos. A participatory initiative in the city of Thessaloniki which, with its active action and principles advocated by the views and perceptions of the neighborhood residents is an important example of participatory action against the existing capitalist society we live in.

Keywords: participatory planning, neighborhood, design method, neighborhood initiative, resident, Thessaloniki

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, σε ένα περιβάλλον παγκοσμιοποίησης η συμμετοχή του πολίτη στα ζητήματα του σχεδιασμού καλείται πιο επίκαιρη από ποτέ. Η συμμετοχική προσέγγιση του σχεδιασμού αξιοποιείται όλο και περισσότερο, περιορίζοντας τον ρόλο του σχεδιαστή, σε ένα ευρύ φάσμα προβλημάτων σε διάφορες χωρικές κλίμακες με στόχο την άμεση βελτίωση της καθημερινότητας. Σαν έννοια, ο συμμετοχικός σχεδιασμός θα μπορούσε να αποδοθεί ως μια σχεδιαστική προσέγγιση κατά την οποία οι πολίτες που χρησιμοποιούν το σχεδιαζόμενο «σύστημα» καθορίζουν και τον σχεδιασμό του (Schuler & Namioka, 2013)

Η ενεργή συμμετοχή του πολίτη αποκτά μεγαλύτερη σημασία όταν αυτή εκδηλώνεται σε συγκεκριμένο χώρο, όπως μια γειτονιά. Η έννοια της γειτονιάς αποτελεί αναμφίβολα ένα από τα πιο σημαντικά ορόσημα του σχεδιασμού καθώς διαμόρφωσε την αστική μορφή της πόλης του 20^{ου} αιώνα σε πολλές χώρες, όπως και στην Ελλάδα. Η βελτίωση της ποιότητας της καθημερινής ζωής των κατοίκων σε μια πόλη, μπορεί να επιτευχθεί όταν πραγματοποιούνται αλλαγές στο επίπεδο της γειτονιάς, καθώς η δομή της βρίσκεται πιο κοντά στην ανθρώπινη κλίμακα, (Κατεργιανάκη, 2012)

Καθώς η ‘από τα πάνω’ ανάπτυξη οριοθετημένων γειτονιών φαίνεται να έχει αποτύχει σαν σχεδιαστική προσέγγιση, η ανάπτυξη με την συμμετοχική μέθοδο αποτελεί λύση. Αυτό ακριβώς είναι και το θέμα που πραγματεύεται η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία: την έννοια και τις αξίες του συμμετοχικού σχεδιασμού όταν αυτός εφαρμόζεται στα πλαίσια μιας γειτονιάς.

Βασικός στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της έννοιας του συμμετοχικού σχεδιασμού, η ιστορική του εξέλιξη ανά τις δεκαετίες τόσο σε διεθνή, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, αλλά και το είδος και ο βαθμός εμπλοκής των κατοίκων. Τα ερωτήματα αυτά απαντώνται στα τρία πρώτα κεφάλαια της εργασίας, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο παραθέτονται τρία παραδείγματα συμμετοχικού σχεδιασμού σε επίπεδο γειτονιάς, σε ευρωπαϊκή και διεθνή κλίμακα.

Στο έκτο κεφάλαιο της εργασίας μελετάται η έννοια της «γειτονιάς». Αρχικά, ερχόμαστε σε επαφή με ορισμένους βασικούς ορισμούς της γειτονιάς και έπειτα παρουσιάζεται η ιστορική της εξέλιξη και τα διάφορα μοντέλα γειτονιάς, πάνω στα οποία βασίστηκαν

οι σύγχρονες γειτονιές. Έπειτα στο κεφάλαιο επτά και εμβαθύνοντας στην περίπτωση μελέτης παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της πόλης της Θεσσαλονίκης, που αποτελεί και την πόλη που επιλέχθηκε καθώς φιλοξενεί την σημαντική Πρωτοβουλία Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου, ένα παράδειγμα συμμετοχικού σχεδιασμού σε επίπεδο γειτονιάς,

Το είδος, η δράση, οι αξίες, οι παρεμβάσεις της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου, όπου αποτελεί και την περίπτωση μελέτης της διπλωματικής εργασίας, αλλά και το κοινό των εμπλεκομένων που συμμετέχει στην ομάδα αυτή, καλύπτουν το όγδοο κεφάλαιο. Με επιτόπια έρευνα, προσωπική συμμετοχή στις δράσεις και στις συνελεύσεις της Πρωτοβουλίας αλλά και από συνεντεύξεις των μελών της εντοπίστηκε και αξιολογήθηκε ο τρόπος δράσης της και ο βαθμός εφαρμογής του συμμετοχικού σχεδιασμού. Τέλος, παρατίθενται η αξιολόγηση και τα συμπεράσματα της διπλωματικής εργασίας, όπως αυτά προέκυψαν από το σύνολο της μελέτης.

Εικόνα 1 εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού uic barcelona πηγή:
<http://masteremergencyarchitecture.com>

:

1.Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ: ΣΤΟΧΟΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Τα τελευταία χρόνια πληθώρα προσεγγίσεων και ορισμών προσπαθούν να περιγράψουν την εννοιολογική σημασία του συμμετοχικού σχεδιασμού, προβάλλοντας η κάθε μια και μία διαφορετική πτυχή του.

Σύμφωνα με τους Renn (1993), Bouzit και Loubier (2004), σκοπός του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι να *«διευκολύνει τη λήψη αποφάσεων και την επικοινωνία μεταξύ Κέντρων Λήψης Αποφάσεων (ΚΛΑ), πολιτών και εμπλεκόμενων (Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), επιστημόνων και ειδικών, σχετικά με μια συγκεκριμένη απόφαση ή ένα πρόβλημα».*

Ο Van Jaasveld (2001), παραθέτει έναν ορισμό του συμμετοχικού σχεδιασμού σύμφωνα με τον οποίο *«η διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού ορίζεται από τις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και των άμεσα ενδιαφερόμενων και οι οποίες σχέσεις ποικίλουν, ανάλογα με το αντικείμενο του σχεδιασμού από τη μία και τους στόχους που τίθενται από την άλλη».* Η εννοιολογική αυτή προσέγγιση δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αξία του βαθμού εμπλοκής των συμμετεχόντων και στις διαφορετικές μορφές της συμμετοχικής διαδικασίας,

Σύμφωνα με τον Healey (1993), ο συμμετοχικός σχεδιασμός αποτελεί μία *«πλατφόρμα ουσιαστικής επικοινωνίας μεταξύ των συμμετεχόντων, με σκοπό να διατυπωθούν και να καταγραφούν νέοι στόχοι, να εκφραστούν αντιλήψεις και απόψεις, καθώς επίσης και να αμβλυνθούν τυχόν αντιθέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών».* Στην ίδια κατεύθυνση ο Καμχής (2007), υποστηρίζει ότι ο συμμετοχικός σχεδιασμός είναι μία *«πλατφόρμα επικοινωνίας, στην οποία τοποθετείται σε ισότιμη βάση η επιστημονική γνώση αλλά και κάθε σύστημα κατανόησης της πραγματικότητας, όπως ηθικές αξίες, πολιτισμικές παραδόσεις κ.α.»*

Ο πιο πρόσφατος ορισμός και αυτός που εμπεριέχει και την βασική αξία του συμμετοχικού σχεδιασμού που δεν είναι άλλη από την συνεχή μάθηση των εμπλεκόμενων αναφέρεται από την Stratigea & Giaoutzi (2012), και ορίζει τον συμμετοχικό σχεδιασμό ως

μία «για μια πλουραλιστική διαδικασία λήψης αποφάσεων, που συνιστά ταυτόχρονα διαδικασία διαρκούς και αμοιβαίας μάθησης όλων των εμπλεκόμενων μερών, κατά την οποία οι συμμετέχοντες αποκτούν γνώση για τον εαυτό τους, για τις μεταξύ τους σχέσεις, τις σχέσεις τους με τα άλλα εμπλεκόμενα μέρη, καθώς και τις αξίες και τις προσδοκίες των υπόλοιπων ομάδων της κοινωνίας».

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Από τις αρχές το 20^ο αιώνα αρχίζει να εμφανίζεται η συμμετοχική προσέγγιση στα πλαίσια του σχεδιασμού σε διάφορα μέρη, σαν αποτέλεσμα της κοινωνικής ωρίμανσης των λαών αλλά και του δημοκρατικού επιπέδου. Στα τέλη της δεκαετίας του 1930 οι κοινωνικοί επιστήμονες αρχίζουν να αξιοποιούν την αρχή της συμμετοχικότητας στην διαδικασία της συλλογής πληροφοριών, καθώς μέχρι τότε τα ερωτηματολόγια και οι συνεντεύξεις αποτελούσαν την κύρια μέθοδο.

Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η στρατηγική του τρόπου λήψης των συνεντεύξεων με σκοπό την συλλογή πληροφοριών, εφαρμόστηκε σε διάφορες ομάδες, σαν ένα μέσο ενίσχυσης του ηθικού του στρατού. Ο τρόπος αυτός αποτέλεσε την απαρχή της μεθοδολογίας των «Ομάδων Εστιασμού» (Focus Groups), τις οποίες οι ερευνητές εφάρμοσαν εκτενώς με στόχο την προώθηση νέων προϊόντων και την κατανόηση του τρόπου σκέψης των καταναλωτών (Ανδρεάτου, 2007). Την ίδια περίοδο οι κοινωνιολόγοι υιοθετούν το συμμετοχικό σχεδιασμό στον τρόπο άσκησης πολιτικής αλλά και στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Σαν απάντηση στους προβληματισμούς της εποχής για την αντιπροσωπευτική δημοκρατία, οι κοινωνιολόγοι οργάνωσαν συμμετοχικές διαδικασίες, προκειμένου να εξετάσουν τις ελλείψεις της δημοκρατίας, ενισχύοντας, με τον τρόπο αυτό, τη δημόσια συμμετοχή. Οι μέθοδοι αυτές, εφαρμόστηκαν εκτεταμένα στις αναπτυσσόμενες χώρες, σε μια προσπάθεια να καταπολεμήσουν τον επικρατούντα «συνγκεντρωτικό τρόπο» (top-down mode), που εφαρμοζόταν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Raadgever & Mostert, 2005).

Σε παγκόσμιο επίπεδο από το 1995, τα Ηνωμένα Έθνη καθορίζουν την έννοια της κοινωνικής ανάπτυξης (community development), ως μια απαραίτητη διαδικασία δημιουργίας προϋποθέσεων για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της κάθε κοινότητας, με την δική της συμμετοχή (Kitchener, 1997).

Εικόνα 2: Γαλλική αφίσα του 1968. Στα ελληνικά, εγώ συμμετέχω, εσύ συμμετέχεις, αυτός συμμετέχει, εμείς συμμετέχουμε, εσείς συμμετέχετε, ...αυτοί κερδίζουν. Πηγή: Arnstein, 1969.

Από την δεκαετία του 1960 η διαδικασία του σχεδιασμού υφίσταται την επιρροή των πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών της εποχής, γεγονός που επιδρά καταλυτικά στον τρόπο προσέγγισης του σχεδιασμού αλλά και στον ρόλο του σχεδιαστή στην διαδικασία αυτή (Στρατηγέα, 2015). Στο πλαίσιο αυτό, ο σχεδιασμός περνά σε μια περισσότερο ανθρωποκεντρική προσέγγιση (Ποζουκίδου, 2000), ένα νέο υπόδειγμα (Innes, 1995), όπου η εμπειρική γνώση των αποδεκτών του σχεδιασμού –της κοινωνίας δηλαδή– αποκτά ιδιαίτερη αξία, αλληλεπιδρά και λειτουργεί συμπληρωματικά με την επιστημονική γνώση των σχεδιαστών του χώρου (Στρατηγέα, 2015). Την περίοδο αυτή εμφανίζονται οι διασκέψεις συναίνεσης (consensus conferences) για τα ζητήματα της τεχνολογικής αξιολόγησης, οι προσεγγίσεις της θεωρίας των παιγνίων και τα παίγνια διδασκαλίας και εκπαίδευσης (teaching and training games) που αφορούν την διαχείριση του περιβάλλοντος (Raadgever & Mostert, 2005). Συγχρόνως, οι πολίτες αρχίζουν να απαιτούν το δικαίωμα να συμμετέχουν στον σχολιασμό θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος (public

commenting periods), ενώ λίγο αργότερα καθιερώνονται και οι δημόσιες ακροάσεις (Mostert E., 2003a.).

Η έννοια όμως του συμμετοχικού σχεδιασμού, με τις αρχές που περιλαμβάνει μέχρι και σήμερα, διαμορφώθηκε τη δεκαετία του 1970 τόσο από την Σκανδιναβική παράδοση, όσο και από την Βορειοαμερικανική. Στην Σκανδιναβική κουλτούρα ο συμμετοχικός σχεδιασμός εμφανίστηκε με το όνομα «Συνεργατικός Σχεδιασμός» (Cooperative design) (Greenbaum & Kyng, 1991) και αφορούσε την άμεση συμμετοχή των εργατών στον σχεδιασμό. Η αξιοποίηση της εργασιακής εμπειρίας και των ικανοτήτων των εργατών στον συμμετοχικό σχεδιασμό χαρακτηρίστηκε ως μια εκδημοκρατιστική διαδικασία καθώς οι χρήστε αντιμετωπίζονται πια ως άτομα κατάλληλα να συμμετέχουν στην διαμόρφωση των προϊόντων που χρησιμοποιούν, των συνθηκών εργασίας τους αλλά και του περιβάλλοντος στο οποίο δρουν (Arnstein, 1969), (Pateman C., 1970).

Στην Βόρεια Αμερική η ανάπτυξη του συμμετοχικού σχεδιασμού εμπεριείχε μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση (Greenbaum, 1993). Στις Η.Π.Α., οι σχεδιαστές στράφηκαν στον συμμετοχικό σχεδιασμό όταν εντόπισαν ότι η χρήση στερεότυπων σεναρίων και υποθέσεων εργασίας κατά τον σχεδιασμό και η εύρεση έμπνευσης σε «φανταστικούς χρήστες» αντί σε πραγματικούς, με αληθινές δραστηριότητες και ανάγκες, δημιουργούσε εκτενή προβλήματα τα οποία αντικατοπτρίζονταν στο σχεδιαστικό αποτέλεσμα (Suchman, 1993).

Το γεγονός ότι η συμμετοχή του κοινού εφαρμοζόταν μόνο στο τελικό στάδιο του σχεδιασμού, όπου και τα σχέδια μπορούσαν να δεχτούν μία μικρή μετατροπή αλλά και η οικονομική κρίση της δεκαετίας του 1980 στην περιοχή των ΗΠΑ, επέφεραν μεγάλη δυσαρέσκεια τόσο από την πλευρά του κοινωνικού συνόλου, όσο και από τους κυβερνητικούς οργανισμούς στον τρόπο εφαρμογής της συμμετοχής στον σχεδιασμό. Το 1990, το πρώτο συνέδριο Συμμετοχικού Σχεδιασμού έλαβε χώρα στο Seattle, όπου Σκανδιναβοί και Αμερικανοί ερευνητές αντάλλαξαν ιδέες και εμπειρίες. Ο συγκεκριμένος τομέας έρευνας διατηρεί, από τότε, την πολυπλοκότητά του και συνεχίζει να εμφανίζει ευρεία γκάμα προσεγγίσεων τόσο πραγματιστικών, όσο και πολιτικών όσον αφορά τον θεσμό της συμμετοχής (Kensing, 1996)

Εικόνα 3: Τα πρόσωπα της συμμετοχής. Πηγή: Hester, 1989

1.3 Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

Η ανάπτυξη της προσέγγισης ενός ουσιαστικού συμμετοχικού σχεδιασμού όπου ο πολίτης, ανεξάρτητα από την κοινωνική και οικονομική θέση που κατέχει, έχει ενεργό ρόλο στη λήψη αποφάσεων αποτελεί καίριο ζήτημα στη σημερινή εποχή. Η εφαρμογή της συμμετοχικής διαδικασίας ενέχει πολλές δυσκολίες, συνήθως πολιτικού χαρακτήρα οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν με τεχνικές και εργαλεία που να αναδεικνύουν από τη μία πλευρά το ενδιαφέρον των σχεδιαστών για τη δημιουργία τοπίων μαζί με τους ανθρώπους αλλά και για αυτούς που ζουν και δρουν μέσα σε αυτά.

Σήμερα η θεωρία της Arnstein, που στηρίζει πως σε μία συμμετοχική διαδικασία οι πολίτες και ιδιαίτερα οι μη έχοντες έχοντες (the have-nots), όπως τους ονομάζει, διαθέτουν πραγματική δύναμη να επηρεάσουν το αποτέλεσμα της, αποκτά μεγάλη σημασία. Παρόλο που την ίδια στιγμή που ο επίσημος πολιτικός λόγος εκθειάζει την μεγάλη αξία της συμμετοχής των πολιτών στην διαδικασία λήψης αποφάσεων, όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού περιθωριοποιούνται χάνοντας το δικαίωμα της έκφρασης απόψεων για τον τόπο στον οποίο ζουν.

Η συνεχής εξέλιξη των τεχνολογικών μέσων, η δυνατότητα ενημέρωσης και ανταλλαγής πληροφορίας και τα νέα εργαλεία σχεδιασμού αποτελούν σημαντικούς παράγοντες που προωθούν την ιδέα αρκετών ερευνητών ότι ο συμμετοχικός σχεδιασμός πρέπει να περάσει στο επόμενο στάδιο εφαρμογής του ή όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται να

αφήσει την εφηβεία και επιτέλους, να μπει στον κόσμο των ενηλίκων (Balka & Wagner, 2006), (Simonsen & Hertzum, 2008).

2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

2.1 ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η Διάσκεψη της Στοκχόλμης (1972), στην οποία τονίζεται η μεγάλη σημασία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε όλες τις ηλικίες, με στόχο την συνεχή ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινού, ώστε να επιδείξει υπεύθυνη συμπεριφορά απέναντι σε αντίστοιχα προβλήματα και να βελτιώσει τη στάση του απέναντι στο περιβάλλον (Διάσκεψη Στοκχόλμης, 19η αρχή).

Η Έκθεση Brundtland (1987), της Παγκόσμιας Επιτροπής για την Ανάπτυξη και το Περιβάλλον, όπου εισάγεται για πρώτη φορά η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία και συνδέεται άμεσα με την προτροπή των πολιτών να συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Χαρακτηριστικά στο άρθρο 43 αναφέρεται: *«οι περιβαλλοντικές πιέσεις και η μη ισόρροπη ανάπτυξη μπορεί να μεγαλώσουν τις κοινωνικές εντάσεις. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να θεωρηθεί, ότι η κατανομή της εξουσίας και της επίδρασης που αυτή έχει στην κοινωνία, αγγίζει την καρδιά των περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών προκλήσεων. Έτσι οι νέες προσεγγίσεις θα πρέπει να περιλάβουν προγράμματα κοινωνικής ανάπτυξης, για να βελτιώσουν τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία, να προστατέψουν τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και να προωθήσουν την τοπική συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων.»*

Η Local Ατζέντα 21 (Ρίο ντε Τζανέιρο, 1992), στοχεύει στην αποτελεσματική εφαρμογή της βιώσιμης ανάπτυξης και συγχρόνως πραγματοποιείται μία λεπτομερής περιγραφή στις διαφορετικές μορφές της συμμετοχικότητας.

Η Διακήρυξη του Ρίο ντε Τζανέιρο (Βραζιλία, 1992), η έννοια της συμμετοχικής διαδικασίας αποκτά για πρώτη φορά μεγάλη αξία ως προς την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, ενώ αναφέρεται η μεγάλη σημασία της αύξησης της ευαισθητοποίησης των πολιτών στη συμμετοχική διαδικασία (increasing awareness) για την αντιμετώπιση και ουσιαστική εμπλοκή τους στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Στη 10^η αρχή της

Διακήρυξης αναφέρεται χαρακτηριστικά :) : «Τα περιβαλλοντικά θέματα αντιμετωπίζονται καλύτερα όταν συμμετέχουν ευαισθητοποιημένοι πολίτες. Σε εθνικό επίπεδο, το κάθε άτομο θα πρέπει να έχει την κατάλληλη πρόσβαση σε πληροφόρηση που αφορά στο περιβάλλον, η οποία παρέχεται από τις δημόσιες αρχές [...] και να έχει τη δυνατότητα συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Τα Κράτη πρέπει να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν την ευαισθητοποίηση και συμμετοχή του κοινού διαθέτοντας ευρέως πληροφορίες.»

Σύνοδος Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (2002), υιοθετήθηκε ένα Σχέδιο Δράσης (World Summit on Sustainable Development 2002), το οποίο στόχευε στην άμεση υλοποίηση της Ατζέντας 21, αλλά και στην επέκταση αυτής ως προς τα καινούργια προβλήματα που είχαν εμφανιστεί σε σχέση με την παγκοσμιοποίηση, την καταπολέμηση της φτώχειας αλλά και την σύνδεση των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε σχέση με το φυσικό περιβάλλον και την διασύνδεση των τριών πυλώνων της βιώσιμης ανάπτυξης (Παπανδρέου & Σαρτζετάκης, 2002). Στη Σύνοδο Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών στο Γιοχάνεσμπουργκ τονίστηκε για ακόμη μια φορά η έννοια της συμμετοχής, ενώ υπογραμμίστηκε η ανάγκη της συμμετοχικής διαδικασίας στα διαφορετικά επίπεδα συντονισμού και λήψης αποφάσεων (Στρατηγέα, 2015).

Ρίο+20 (2012), αποτελεί ουσιαστικά την αποτίμηση της εικοσαετίας που προηγήθηκε από την Διάσκεψη του Ρίο το 1992 έως το 2012 η οποία έδειξε ότι πολλοί από τους στόχους που είχαν τεθεί δεν υλοποιήθηκαν. Τα προβλήματα που είχαν τονιστεί στην Διάσκεψη του Ρίο το 1992 υφίστανται ακόμα και αφορούν την προσπάθεια ικανοποίησης του συνεχώς αυξανόμενου πληθυσμού για μία καλύτερη καθημερινότητα και την συνεχόμενη καταπόνηση του περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα, η άρνηση, λόγω οικονομικών συμφερόντων από τα ισχυρά κράτη του πλανήτη να ανανεώσουν την πολιτική τους δέσμευση προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, αλλά και η αναδυόμενη οικονομική κρίση σε πολλές χώρες του πλανήτη οδηγούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα σε δεύτερη προτεραιότητα, ενώ ο στόχος της βιωσιμότητας φαίνεται να απομακρύνεται όλο και πιο πολύ, επηρεάζοντας με αρνητικό πρόσημο όχι μόνο τις αποφάσεις αλλά και τον τρόπο λήψης αυτών (Στρατηγέα, 2015).

2.2 ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΧΩΡΟ

Η Water Framework Directive (2000/60/EC) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου τονίζεται η ανάγκη συμμετοχής των πολιτών στην εφαρμογή των σχεδίων διαχείρισης των λεκανών απορροής των ποταμών (River Basin Management Plans). Στο άρθρο 14 της εν λόγω οδηγίας, υπογραμμίζεται η σπουδαιότητα της ενεργούς συμμετοχής των εμπλεκόμενων φορέων στον σχεδιασμό ενώ δεν παραλείπει να συμπεριλάβει και το ευρύ κοινό ως εμπλεκόμενο στη διαδικασία σχεδιασμού, κατά την οποία θα μπορεί συμμετέχει.

Η Οδηγία Πλαίσιο, που αφορά στην Στρατηγική Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Strategic Environment Impacts Framework Directive).

Η Οδηγία Πλαίσιο, που αφορά στην Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (Environmental Impacts Assessment Framework Directive).

Η Σύμβαση του Aarhus (Δανία 1998), αφορά ζητήματα που σχετίζονται με την ενημέρωση και την πρόσβαση των πολιτών στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά προβλήματα, αλλά και την ενεργή εμπλοκή τους σε αποφάσεις που λαμβάνονται και αφορούν, στο περιβάλλον. Ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο με το Νόμο 3422/2005, κατοχυρώνοντας έτσι τις διαδικασίες του συμμετοχικού σχεδιασμού και στην Ελλάδα. Στόχος της σύμβασης όπως ορίζεται στο άρθρο 1, είναι:

[...] να συμβάλει στην προστασία του δικαιώματος κάθε ατόμου από τις παρούσες και μελλοντικές γενεές να ζει σε περιβάλλον κατάλληλο για την υγεία και την ευημερία του. (Aarhus Convention, 1998).

Η Σύμβαση του Aarhus αποτελείται από τρεις πυλώνες, οι οποίοι αποσκοπούν:

- ❖ στη διασφάλιση της διαφάνειας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων,
- ❖ στην υποστήριξη των αποφάσεων αυτών από ευρύτερες κοινωνικές ομάδες,
- ❖ στην προώθηση της υπευθυνότητας από όλα τα μέρη που εμπλέκονται στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Οι τρεις αυτοί πυλώνες συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας και της εφαρμογής των αποφάσεων που λαμβάνονται, στην ευαισθητοποίηση του κοινού για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και στη δυνατότητα έκφρασης των απόψεών του σε σχέση με αυτά, αλλά και στην ενσωμάτωση του προβληματισμού του κοινού στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων (Στρατηγέα, 2015). Οι πυλώνες αυτοί αφορούν το δικαίωμα των πολιτών για:

- ❖ πρόσβαση σε περιβαλλοντική πληροφορία (άρθρο 4),
- ❖ συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για θέματα που άπτονται του περιβάλλοντος (άρθρο 6),
- ❖ πρόσβαση πολιτών στη δικαιοσύνη για περιβαλλοντικά θέματα (άρθρο 9).

Εικόνα 4: ΛΟΓΟΤΥΠΟ ΣΥΜΒΑΣΗΣ Aarhus ΠΗΓΗ : <http://www.fdsd.org>

Η Σύμβαση του Aarhus αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά νομοθετήματα που αφορούν τον συμμετοχικό περιβαλλοντικό σχεδιασμό (Mostert E., 2003). Σαν συνέχεια για την ολοκλήρωση της, η Ευρωπαϊκή Ένωση εισήγαγε δύο οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2005).

Οδηγία 2003/4/ΕΚ, αφορά στην πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες και είναι μια συμπλήρωση της οδηγίας 90/313/ΕΟΚ του Συμβουλίου (Ο-

δηγία 2003/4/EK - L 41, 14.2.2003). Συγκεκριμένα στην οδηγία αυτή καθορίζεται η μορφή με τη οποία παρέχεται η πληροφορία και προσδιορίζεται ο τρόπος πρόσβασης στην πληροφορία, με τον ορισμό της διαδικασίας που θα πρέπει να ακολουθηθεί.

Οδηγία 2003/35/EK, υλοποιεί τη Σύμβαση του Aarhus ως προς την συμμετοχή του κοινού στην κατάρτιση ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων που αφορούν το περιβάλλον, αλλά και στην ενίσχυση της συμμετοχής του κοινού και την πρόβλεψη διατάξεων σχετικά με την πρόσβαση στη δικαιοσύνη στο πλαίσιο των Οδηγιών 85/337/ΕΟΚ και 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου (Στρατηγέα, 2015).

Η συγκεκριμένη οδηγία επιχειρεί να δεσμεύσει τα κράτη μέλη της ΕΕ για τη συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, οριοθετώντας τον τρόπο με τον οποίο οι δημόσιες αρχές οφείλουν να υλοποιήσουν τη συγκεκριμένη επιταγή (Στρατηγέα, 2015).

Πρωτοβουλία Ευρωπαίων Πολιτών – 2012 (ΠΕΠ), θεσπίστηκε από τη Συνθήκη της Λισαβόνας το 2007 και αποτελεί μία διαδικασία που αφορά την συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων ως ένα εργαλείο χάραξης της Ευρωπαϊκής πολιτικής. Η ΠΕΠ ορίζεται ως το πρώτο υπερεθνικό θεσμικό μέσο άσκησης άμεσης δημοκρατίας στον πλανήτη, καθώς δίνει την δυνατότητα στους πολίτες της Ευρώπης να ζητούν άμεσα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να επεξεργαστεί και να επιλύσει ζητήματα που τους ενδιαφέρουν (Κανονισμός 211/2011/ΕΕ 2011), (Στρατηγέα, 2015).

Εικόνα 5: ΛΟΓΟΤΥΠΟ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ ΝΕΩΝ ΠΗΓΗ: <http://ec.europa.eu/citizens-initiative>

2.3 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αρχική θεσμική κατοχύρωση του πρώτου επιπέδου συμμετοχής, εκφράζεται μέσω του άρθρου 5Α: δικαίωμα στην πληροφόρηση/Κοινωνία της Πληροφορίας

Ν. 2690/1999: συγκεκριμενοποιείται η ομάδα του κοινού με τα παραπάνω δικαιώματα, περιλαμβάνοντας όλους τους πολίτες

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή: που αποτελεί συνταγματικά θεσμοθετημένο χώρο κοινωνικού διαλόγου. Συμμετέχουν εργοδότες, εργαζόμενοι και άλλοι επαγγελματικοί φορείς, που εκφράζουν τις απόψεις τους στη διοίκηση για ζητήματα κοινωνικο-οικονομικής πολιτικής.

« **Ανοικτή Διακυβέρνηση**»: Διαδικτυακή πλατφόρμα, σε αυτή προβάλλονται στο κοινό οι διαθέσιμες θέσεις εργασίας στην κυβέρνηση και τα νομοσχέδια για την πραγματοποίηση διαβούλευσης.

Ν. 1337/ 1983 στο άρθρο 30, με τον ορισμό της Πολεοδομικής Επιτροπής Γειτονιάς (δεν υφίσταται πια): Για την παρακολούθηση των πολεοδομικών μελετών σε κάθε γειτονιά αναδεικνύεται από τους κατοίκους της, με ευθύνη του αντίστοιχου ΟΤΑ, Πολεοδομική Επιτροπή της Γειτονιάς... γνώμη και προτάσεις σχετικά με όλα τα πολεοδομικά και λειτουργικά προβλήματα της γειτονιάς.

Ν. 3422/2005 (ΦΕΚ 303, 13.12.2005): ενσωμάτωση της σύμβασης του Aarhus στο ελληνικό δίκαιο.

Νέος Δημοτικός Κώδικας (Ν.3463/2006): επιχειρεί να ενισχύσει τη συμμετοχική διαδικασία των πολιτών. Οργανώνεται με βάση μια γεωγραφική ενότητα και αποδίδονται συγκεκριμένες αρμοδιότητες στο διαμερισματικό συμβούλιο (θεσπίστηκαν μέχρι και τοπικά δημοψηφίσματα).

Ν. 3852/2010 «Καλλικράτης»: καθιέρωση της δυνατότητας ή και υποχρέωσης (με βάση πληθυσμιακά κριτήρια) σύστασης Επιτροπών διαβούλευσης σε επίπεδο Δήμων και Περιφερειών (άρθρο 76) οι οποίες γνωμοδοτούν ενώ το δημοτικό συμβούλιο είναι αυτό το οποίο παίρνει τις τελικές αποφάσεις.

2.4 Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Παρατηρώντας την εφαρμογή του συμμετοχικού σχεδιασμού στη Ελλάδα καταλαβαίνουμε όσες προσπάθειες έγιναν στα πλαίσια του συμμετοχικού σχεδιασμού στον αστικό χώρο ήταν άτυπες και ανεξάρτητες του σχετικού εκαστοτε νομοθετικού πλαισίου τόσο εξαιτίας της ανεπάρκειας που παρουσιάζει όσο και της μερικής ή ολικής άγνοιας σχετικών δυνατοτήτων από μέρους των ενδιαφερόμενων μερών. Αποτελεί γεγονός ότι τα θεσμοθετημένα εργαλεία και οι προβλεπόμενες νομικές διαδικασίες που αφορούν τον συμμετοχικό σχεδιασμό στην Ελλάδα καταλήγουν να λειτουργούν διεκπαιρευτικά όταν εκπληρώνονται από τους δημόσιους φορείς.

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο πριν από το 2010 και τον Ν. 3852/2010 «Καλλικράτης», η μόνη αναφορά που υπήρχε στη νομοθεσία αφορούσε την Πολεοδομική Επιτροπή Γειτονιάς, έναν θεσμό που παρόλο που εισήγαγε μια συλλογική διαδικασία αξιολόγησης της ποιότητας ζωής στον αστικό χώρο δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Η προσέγγιση του σχεδιασμού από τα κάτω (bottom-up approach), φαίνεται πως δεν μπορεί να γίνει μια νόμιμη διαδικασία με αποτέλεσμα όποια πρωτοβουλία συμμετοχικού σχεδιασμού που εφαρμόζεται σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση να μην μπορεί να επισημοποίηση τη δράση της και οι ελπίδες της να επαφίενται στην υιοθέτηση της δράσης από τον αρμόδιο Δήμο.

Σύμφωνα με την ομάδα δράσης Πεδίο Αγορά η οποία τον Οκτώβριο του 2014 διεξήγαγε ένα εργαστήριο συμμετοχής με θέμα «*Τι έχει συμβεί με το συμμετοχικό σχεδιασμό στην Ελλάδα;*» και στόχευε στην ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων από ανθρώπους που συμμετείχαν σε διαδικασίες συμμετοχικού σχεδιασμού κατέληξε στο συμπέρασμα πως «*Ανάμεσα στα υπάρχοντα θεσμοθετημένα όργανα, οι Δημοτικές Επιτροπές Διαβούλευσης αναγνωρίστηκαν από όλους ως ένα σημαντικό σημείο αφετηρίας για την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που αφορούν αστικά ζη-*

τήματα. Ωστόσο παρατηρήθηκε πως τα όργανα αυτά έως σήμερα δεν έχουν παράγει αποτελέσματα. Σύμφωνα με τα όσα συζητήθηκαν, αιτίες αυτής της αναποτελεσματικότητας αποτελούν το ασαφές αντικείμενο των επιτροπών, τα ζητήματα δημοκρατικής εκπροσώπησης της κοινωνίας πολιτών που δεν απαντώνται ικανοποιητικά από την υπάρχουσα νομοθεσία, η μη προβλεπόμενη τακτικότητα συνεδριάσεων και ο συμβουλευτικός χαρακτήρας των αποφάσεων που λαμβάνουν. Από την άλλη, οι Επιτροπές Ποιότητας Ζωής, ενώ λαμβάνουν δεσμευτικότερες αποφάσεις, δε διέπονται από αρχές συμμετοχικότητας καθώς δεν προσφέρουν στους ενδιαφερόμενους πολίτες παρά το δικαίωμα ακρόασης. Όπως όμως επισημάνθηκε, και τα δύο αυτά όργανα σχετίζονται με μόνο ένα εκ των πολλών επιπέδων λήψης- αποφάσεων που αφορούν τον αστικό σχεδιασμό, αυτό των Δήμων. Η διαδικασία παραγωγής αστικού χώρου αντιστοιχεί παρά ταύτα σε ένα πολυεπίπεδο και δαιδαλώδες σύστημα δημόσιας διοίκησης που χαρακτηρίζεται από διάχυση αρμοδιοτήτων αλλά και πολυνομία. Η παρατήρηση αυτή ανέδειξε την αναγκαιότητα εξορθολογισμού των επιπέδων διακυβέρνησης, αποσαφήνισης των χωρικών κλιμάκων στα οποία αναφέρονται καθώς και διασφάλισης διαφανούς και απρόσκοπτης ροής πληροφοριών μεταξύ αυτών με στόχο το συντονισμό τους. Αυτές οι συνθήκες θα αποτελούσαν τη βάση για τον σχεδιασμό αντίστοιχων αρμόδιων διαβουλευτικών οργάνων...»

Ο (Βασενχόβεν, 2011), υποστηρίζει πως ο χωρικός σχεδιασμός στην Ελλάδα φαίνεται να είναι εγκλωβισμένος ανάμεσα σε τρεις τάσεις και συνθήκες.

Η πρώτη αποτελεί την αναζήτηση μιας πιο ανοικτής και συναινετικής προσέγγισης, όπως καθιερώθηκε σύμφωνα με ένα μεταμοντέρνο πρότυπο, έχοντας τις αρχές της στα τέλη του 20ου και στις αρχές του 21ου αιώνα με βασικό χαρακτηριστικό την επιδίωξη μετάβασης από το μοντέλο του ορθολογικού σχεδιασμού σε μια πιο συμμετοχική μορφή χωρικής διακυβέρνησης, απορρίπτοντας την αυθεντία των ειδικών και αγκαλιάζοντας στοιχεία πολυπολιτισμικότητας και πολλαπλότητας της αλήθειας (Βασενχόβεν, 2011). Η δεύτερη είναι η ασφυκτική πίεση που οφείλεται στην οικονομική κρίση και μιας απεγνωσμένης προσπάθειας προσέλκυσης επενδύσεων και μείωσης κρατικών δαπανών. Η τρίτη περιγράφει ένα καθεστώς ανομίας. «Η πρώτη είχε τις ρίζες της κυρίως στο διαπιστωμένο έλλειμμα εμπιστοσύνης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η δεύτερη έχει μεν παγκόσμιες και ιδίως ευρωπαϊκές διαστάσεις, αλλά πήρε δραματική μορφή στη χώρα μας λόγω εθνικών ιδιαιτεροτήτων. Η τρίτη είναι κατά

κύριο λόγο ελληνικό φαινόμενο με ιστορικές καταβολές, αλλά αλληλένδετο με τις συνθήκες κρίσης που του δίνουν πρωτόγνωρο χαρακτήρα» (Βασενχόβεν, 2011).

Η εμφάνιση όλο και περισσότερων πρωτοβουλιών και δράσεων συμμετοχικού σχεδιασμού στην Ελλάδα υποδηλώνει την ωρίμανση και την επιλογή του κοινωνικού ιστού των ελληνικών πόλεων στο νέο αυτό τρόπο δράσης. Οι πρωτοβουλίες όπως το Πεδίο _αγορά, το ΠΑΡΕ ΜΕΡΟΣ, το Φαντάσου την πόλη, Πολιτεία 2.0 κ.α. αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα.

3. ΟΙ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ

Η νέα προσέγγιση της έννοιας του σχεδιασμού βασίζεται στην συνεργασία, την αλληλεπίδραση, την άμεση επικοινωνία και την ανταλλαγή ιδεών και απόψεων μεταξύ των εμπλεκόμενων στον συμμετοχικό σχεδιασμό καθώς αυτός δρα στα πλαίσια της διεπιστημονικής συνεργασίας (Ποζουκίδου, 2000). Καθώς ο συμμετοχικός σχεδιασμός αποτελεί ένα μέσο διαβούλευσης, επικοινωνίας και έκφρασης νέων ιδεών στηρίζεται άμεσα στον ανθρώπινο παράγοντα και συγκεκριμένα, στην ποικιλομορφία και την διαφορετικότητα του δείγματος των ανθρώπων που θα συνεργαστούν στα πλαίσια αυτού.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς στον συμμετοχικό σχεδιασμό συνιστούν τις ομάδες συμμετεχόντων και διακρίνονται σε κατηγορίες αναλογικά με την θέση που κατέχουν, αλλά και με τον ρόλο που διαδραματίζουν στην εκάστοτε διαδικασία. Σύμφωνα με τον Gilpin, (1996): «Οποιαδήποτε άτομα ή ομάδες των οποίων τα συμφέροντα, με τη ευρεία ή τη στενή έννοια, είναι συνδεδεμένα με το μέλλον μιας επιχείρησης ονομάζονται συμμετέχοντες. Υπό αυτό το πρίσμα στους συμμετέχοντες περιλαμβάνονται διευθυντές, πελάτες, μέλη της τοπικής κοινωνίας που εδρεύει η επιχείρηση, κυβερνώντες κ.α.»

Αναζητώντας έναν πιο ευρύ ορισμό που δεν έχει έντονη την οικονομική διάσταση, χρήσιμος μπορεί να φανεί ο ορισμός που προτείνεται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (ΕΟΠ): «ο όρος συμμετέχων ή ενδιαφερόμενο μέρος (stakeholders) ορίζει ένα ίδρυμα, ένα οργανισμό ή μία ομάδα, η οποία έχει κάποιο «ενδιαφέρον» για ένα συγκεκριμένο τομέα ή σύστημα». Κάποιοι άλλοι ενδεικτικοί ορισμοί για την έννοια των εμπλεκόμενων είναι:

OESU, (2001:2): «[...] συμμετέχοντες ή εμπλεκόμενοι σε μια συμμετοχική διαδικασία είναι τα άτομα, οι ομάδες συμφερόντων (stakeholders) ή ακόμη και τοπικές κοινότητες που επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα από το αποτέλεσμα του σχεδιασμού.»

Brundtland Report, (1987:49): «[...] συμμετέχοντες είναι αυτοί που έχουν ενδιαφέρον είτε γιατί θίγονται είτε γιατί ωφελούνται από μία απόφαση.»

Freeman, (1984:25): «[...] συμμετέχοντες είναι κάθε άτομο ή ομάδα που επηρεάζεται ή μπορεί να επηρεάσει την επίτευξη των στόχων μιας οργανωτικής δομής.»

Εικόνα 6: ΣΚΙΤΣΟ ΤΟΥ FINDLAY ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ ΠΗΓΗ: www.wri.org

3.1 Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ

Η ταυτότητα και ο ρόλος των εμπλεκόμενων στη διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού διαφέρουν ανάλογα με τις βιβλιογραφικές πηγές στις οποίες αναφέρονται και διακρίνονται αναλόγως σε πιο γενικές ή εξειδικευμένες ομάδες. Σύμφωνα με την Στρατηγέα, (2015), μπορούμε να ορίσουμε ότι οι τρεις ευρείες κατηγορίες διαχωρισμού είναι:

- ❖ **Τα κέντρα λήψης των αποφάσεων**, τα οποία αποτελούν τα θεσμοθετημένα όργανα της κεντρικής, τοπικής ή και δημόσιας διοίκησης αλλά και οποιουδήποτε άλλου νόμιμου και κατοχυρωμένου νομοθετικά, οργανισμού. Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες των κέντρων λήψης αποφάσεων είναι καθορισμένος και από το νομοθετικό πλαίσιο του κράτους αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ λει-

τουργούν συλλέγοντας τα αποτελέσματα της συμμετοχικής διαδικασίας και αφού τα επεξεργαστούν προχωρούν στη λήψη των αποφάσεων.

- ❖ **Επιστήμονες, εμπειρογνώμονες**, οι οποίοι παρέχουν εξειδικευμένη γνώση και έχουν ως στόχο την ενημέρωση σε τεχνικό και επιστημονικό και κοινωνικό επίπεδο, τόσο των κέντρων λήψης αποφάσεων, όσο και του κοινού. Μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας, οργανισμοί δημοσίου ή ιδιωτικού συμφέροντος, περιβαλλοντικές οργανώσεις, εθελοντικοί οργανισμοί και ομάδες κ.α. απαρτίζουν αυτή την κατηγορία.
- ❖ **Κοινό**, ορίζεται ως το σύνολο διαφορετικών ομάδων (Creighton, 1998), οι οποίες με τη σειρά τους μπορούν να διαχωριστούν σε: ομάδες που δρουν στην περιοχή που μελετάται, όπως τοπικοί φορείς, όργανα και ομάδες πολιτών και σε ομάδες όπου η εργασιακή τους ιδιότητα λαμβάνει χώρο στην περιοχή μελέτης ή είναι ιδιοκτήτες γης στην συγκεκριμένη περιοχή.

Σύμφωνα με την Συνθήκη του Aarhus, το κοινό αποτελείται από ένα και περισσότερα φυσικά ή νομικά ενώ οι διάφορες οργανώσεις καθορίζονται από την αντίστοιχο νομοθετικό πλαίσιο της εκάστοτε χώρας (Aarhus Convention, 1998).

Μία άλλη προσέγγιση σε συμφωνία με τον προηγούμενο ορισμό είναι αυτή του Elliott, (2005), που ορίζει τους συμμετέχοντες ως:

- ❖ **Μεμονωμένα άτομα**, τα οποία εκπροσωπούν και δρουν για τον εαυτό τους.
- ❖ **Φορείς**, αποτελούνται από μη κυβερνητικές οργανώσεις, περιβαλλοντικές επιστημονικούς φορείς κ.α. ειδικούς, δηλαδή πολίτες με εξειδικευμένη γνώση σε συγκεκριμένα θέματα και τέλος Κέντρα Λήψης Αποφάσεων που παραλαμβάνουν τα αποτελέσματα της συμμετοχικής διαδικασίας.

Τέλος, μεγάλη σημασία έχει και ο διαχωρισμός που γίνεται ανάμεσα στο κοινό και τους φορείς και των μετόχων με τις διάφορες ομάδες συμφερόντων (stakeholders).

Ακόμη, σημαντική είναι η διάκριση που γίνεται ανάμεσα στο κοινό και τους φορείς, από τη μια πλευρά, και τους μετόχους ή ομάδες συμφερόντων από την άλλη η οποία

επηρεάζεται άμεσα από την έννοια του συμφέροντος (Στρατηγέα, 2015). Στο πλαίσιο αυτό νοούνται:

Κοινό (public) / φορείς, αποτελούνται από ένα ή περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, ο ενώσεις, σωματεία κ.λπ.,

Μέτοχοι ή ομάδες συμφερόντων (stakeholders), ορίζεται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει άμεσο ή έμμεσο, υλικό ή άυλο συμφέρον σε μια περιοχή ή για ένα αγαθό και επηρεάζεται από το αποτέλεσμα του σχεδιασμού.

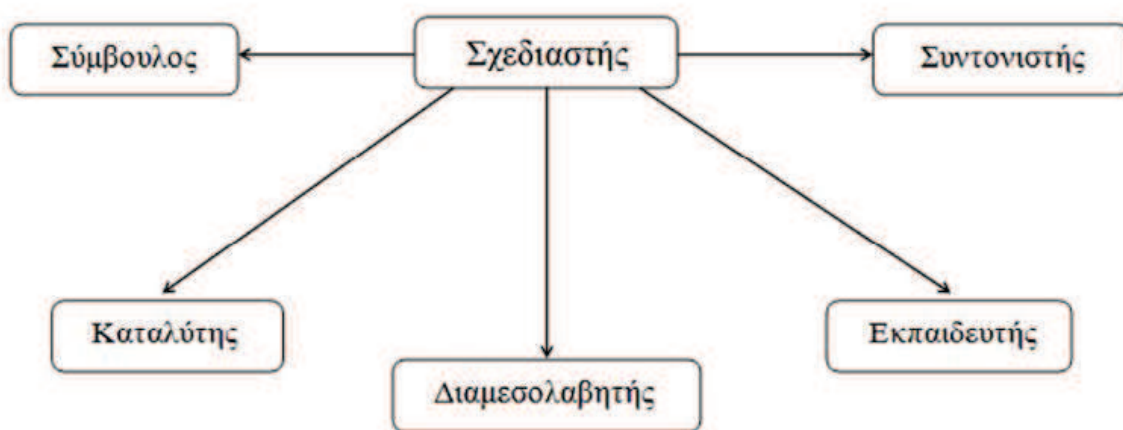
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Λήψη απόφασης - Χάραξη πολιτικής - Η μετάβαση από την τεχνική/ορθολογική στη συμμετοχική προσέγγιση του σχεδιασμού ΠΗΓΗ: ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΡΑΤΗΓΕΑ (2015) ΑΠΟ Delli Priscoli (2003)

3.2 ΟΙ ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Μία κατηγοριοποίηση, όπως αυτή συναντάται στην βιβλιογραφία και αφορά τρεις κατηγορίες εμπλεκομένων στη διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού: σχεδιαστές, συντονιστές και χρήστες.

3.2.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΤΗ

Για τον σχεδιαστή, η διαδικασία του σχεδιασμού αποτελεί αφενός τρόπο έκφρασης και αφετέρου ένα μέσο για να αναδείξει τις δεξιότητές του. Μέσο της διαδικασίας του σχεδιασμού παρεμβαίνει στον φυσικό και δομημένο χώρο, έχοντας με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα να αλληλεπιδρά με ένα μεγάλο τμήμα της τοπικής κοινωνίας (τοπικούς φορείς, πολίτες, τοπική αυτοδιοίκηση κ.α.). Ως αποτέλεσμα της διάδρασης του σχεδιαστή με την τοπική κοινωνία, ο ρόλος του αποκτά επιπλέον ευθύνες και αρμοδιότητες (Στρατηγέα, 2015).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Ο ρόλος του σχεδιαστή στον συμμετοχικό σχεδιασμό. Πηγή: Στρατηγέα (2010).

Ο «συμβουλευτικός σχεδιασμός» (advocacy planning) όπως αυτός ορίστηκε για πρώτη φορά από τον Αμερικάνο σχεδιαστή Paul Davidoff το 1965, επιδίωξε να εκμεταλλευτεί τα επιστημονικά και επαγγελματικά προσόντα του σχεδιαστή στην υπηρεσία της κοινότητας. Στα πλαίσια του συμβουλευτικού σχεδιασμού ο σχεδιαστής δρα ως σύμβουλος με στόχο την επίλυση των σχεδιαστικών προβλημάτων αξιοποιώντας την επιστημονική του γνώση (Στρατηγέα, 2015).

Σύμφωνα με τον McHarg, (1979) και τον Foley, (1997) ο σχεδιαστής αναλαμβάνει και τον ρόλο του καταλύτη για την μεταφορά της πληροφορίας για την επίλυση των σχεδιαστικών προβλημάτων που προκύπτουν. Ως καταλύτης, ο σχεδιαστής επεξεργάζεται και αξιοποιεί τις συμμετοχικές προσεγγίσεις που είναι κατάλληλες για να μεταφέρουν

με αποτελεσματικότητα την πληροφορία στους αρμόδιους αποδέκτες (Στρατηγέα, 2015).

Ως διαμεσολαβητής (mediator), ο σχεδιαστής καλείται να παρέμβει και να διαχειριστεί τις διάφορες αντιπαραθέσεις που μπορούν να προκύψουν ανάμεσα στα αντικρουόμενα συμφέροντα διαφορετικών ομάδων, αλλά και στους διαφορετικούς στόχους των ομάδων αυτών και του στόχου της διαδικασίας του σχεδιασμού (Στρατηγέα, 2015). Οι διαμεσολαβητές συνήθως αποτελούν επιστήμονες με εξειδίκευση στον ανθρώπινο παράγοντα (Human Factors Experts ή User Centered Design-USD Facilitators), πρέπει να διαθέτουν επικοινωνιακές δεξιότητες και να χαρακτηρίζονται από την ικανότητα να προβλέπουν προκαταλήψεις και διαφορές σε στόχους και ανταγωνιστικές τάσεις που έχουν ως αποτέλεσμα την υπονόμηση και πιθανός την αποτυχία της εφαρμογής των κατευθύνσεων του εκάστοτε συμμετοχικού εγχειρήματος.

Κομβικός είναι και ο ρόλος του σχεδιαστή ως εκπαιδευτή στη συμμετοχική διαδικασία σε ότι αφορά νέους τρόπους συνεργασίας, εκπαίδευσης και κοινωνικής μάθησης των πολιτών και των κέντρων λήψης αποφάσεων.

Τέλος, σημαντικός είναι και ο ρόλος του σχεδιαστή ως συντονιστή ο οποίος έχει ως αρμοδιότητα να ενσωματώσει την απαραίτητη γνώση που άπτεται από τα διάφορα και διαφορετικά γνωστικά πεδία στη διαδικασία του σχεδιασμού (Στρατηγέα, 2015). Ο ρόλος, αυτός του σχεδιαστή θα αναλυθεί εκτενώς παρακάτω.

3.2.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΗ

Το πλήθος που αντιστοιχεί στην έννοια του χρήστη συμπεριλαμβάνει ανθρώπους με πολυποίκιλες επιδιώξεις και προσδοκίες από το αστικό περιβάλλον. Αποτελούν την τελική ομάδα της περιοχής που θα συμμετέχει στην διαδικασία σχεδιασμού η οποία μπορεί να συντελείται και από μία ομάδα εκπροσώπων των χρηστών. Οι αντιπροσωπευτικές ομάδες των χρηστών θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν ανθρώπους με διαφορετικό κοινωνικό, ιδεολογικό, οικονομικό και εργασιακό υπόβαθρο, ώστε να επιτυγχάνεται ο πλουραλισμός των απόψεων και η γενικότερη έννοια της δημοκρατίας στη διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού μιας περιοχής.

Κάποιοι μελετητές εκτός από τον πολίτη με τον ενεργό του ρόλο στην διακυβέρνηση της τοπικής κοινωνίας στην οποία δρα, ως χρήστη θεωρούν και τις διάφορες Περιφε-

ρειακές, Εθνικές και Τοπικές Διοικήσεις, Αναπτυξιακά Γραφεία και Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς (Non Governmental Organizations- NGOs), επιστήμονες και εταιρείες. Οι χρήστες αυτοί συγκροτούν τους «εμπλεκόμενους φορείς» (stakeholders) (Elliott, 2005).

3.2.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗ

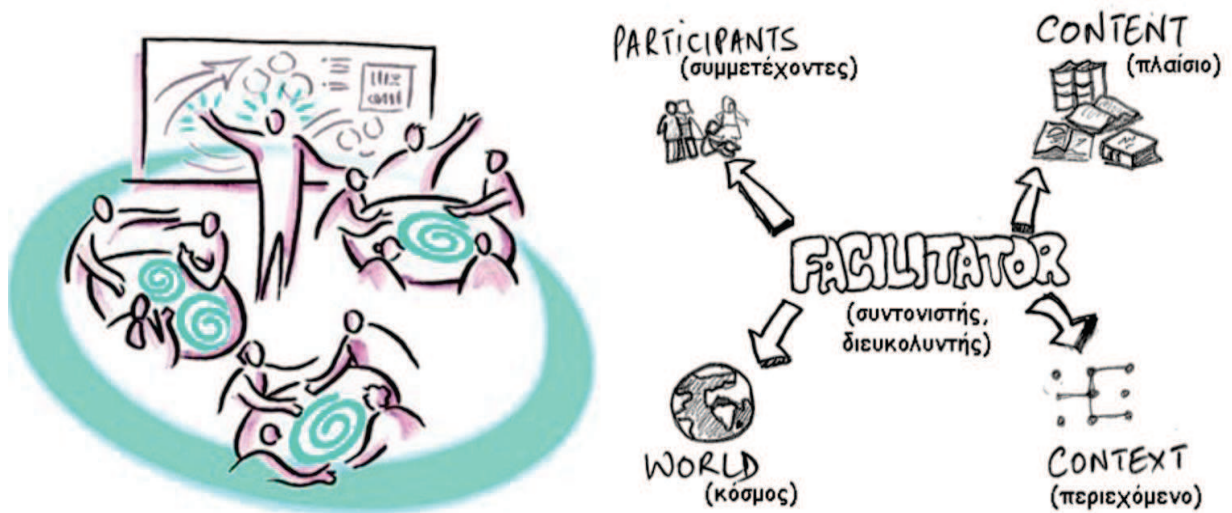
Ο ρόλος ενός συντονιστή (Manager), αποσκοπεί στο να διευκολύνει και να εμπνεύσει την ελεύθερη έκφραση ιδεών και απόψεων των εμπλεκομένων στη συμμετοχική διαδικασία. Στόχος του συντονιστή είναι η αλληλεπίδραση των συμμετεχόντων με την ελάχιστη παρέμβαση του, ώστε να μεταδοθεί η γνώση και η εμπειρία ανάμεσα στους εμπλεκόμενους αλλά και η ευκαιρία να συμμετέχουν όλοι ισάξια, ιδιαίτερα οι λιγότερο προνομιούχοι (Στρατηγέα, 2015).

Ο συντονιστής είναι αρμόδιος για την τήρηση των χρονοδιαγραμμάτων και του προϋπολογισμού, την ορθή καθοδήγηση καθώς επίσης και δικαιολόγηση των εξόδων που πραγματοποιούνται στα πλαίσια της συμμετοχικής διαδικασίας. Η καλή διαχείριση της συμμετοχικής διαδικασίας απαιτεί από το συντονιστή να διατηρεί μία ξεκάθαρη διάκριση μεταξύ ζητημάτων διαδικασίας και ζητημάτων περιεχομένου, ώστε η διαδικασία να είναι αποδοτική και όχι ελλιπής (Bousset κ.α., 2005).

Στα πλαίσια του αποδοτικού του ρόλου ένας συντονιστής θα πρέπει να είναι ικανός να καθοδηγεί αλλά να μην κυριαρχεί στη συζήτηση. Επίσης, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, δε θα πρέπει να σχολιάζει ώστε να μην μεταδίδει την αποδοχή ή την απόρριψη όσων λέγονται (Krueger R.A., 1998). Επιπλέον, κατά την επιλογή οφείλει να αποτρέψει την ύπαρξη συγκρουόμενων συμφερόντων ανάμεσα στους σχεδιαστές και τους χρήστες.

Για την πραγματοποίηση μιας συμμετοχικής διαδικασίας σχεδιασμού είναι προφανές ότι συνήθως χρειάζονται περισσότεροι από ένας συντονιστές (Van Asselt κ.α. 2001). Ο ρόλος τους μπορεί να ποικίλει (Kasemir κ.α., 1997), μεταξύ άλλων, ανάμεσα στον «εμπειρογνώμονα/ειδικού», του «σχολιαστή» (discussant), του «επαγγελματία» (professional), του συνηγόρου, του «αρχηγού» (leader) και του «οικοδεσπότη» (entertainer).

Τέλος, ένας συντονιστής οφείλει να καταστήσει σαφές ανάμεσα στους συμμετέχοντες ότι η διαδικασία η οποία θα πραγματοποιηθεί και μέσα από την οποία θα επιτευχτεί το επιθυμητό αποτέλεσμα είναι εξίσου σημαντική με αυτό, (η συμμετοχή ως μέσο αλλά και σκοπός).

Εικόνα 7: Οι μεσολαβητές εξασφαλίζουν την ομαλή συνεργασία των εμπλεκόμενων ΠΗΓΗ: www.interactioninstitute.org

3.3 ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Το επίπεδο δραστηριοποίησης του κοινού αλλά και η εμπλοκή του σε μια διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού διαφέρει ανάλογα με το πόσο κοντά βρίσκονται οι εμπλεκόμενοι στη λήψη μίας απόφασης (Στρατηγέα, 2015). Ανάλογα λοιπόν, με το ζήτημα που εξετάζεται στα πλαίσια του συμμετοχικού σχεδιασμού αλλά και τα χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων ορίζονται τα επίπεδα του, (Van Jaasveld, 2001):

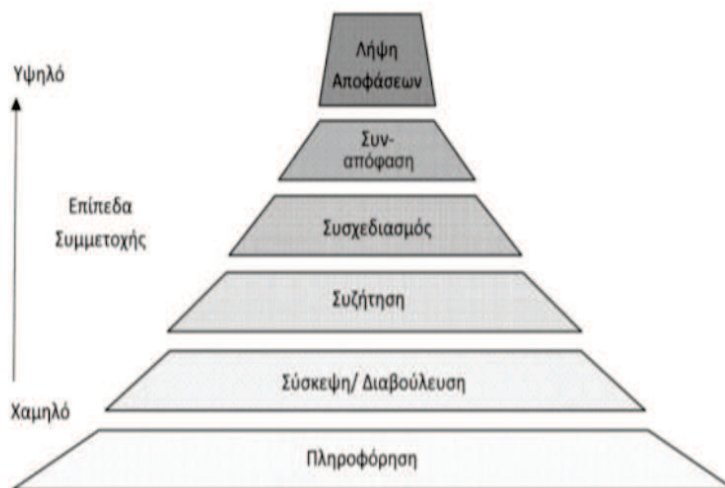
- ❖ το επίπεδο της ενημέρωσης,
- ❖ το επίπεδο του συν-σχεδιασμού και
- ❖ το επίπεδο της συν-απόφασης.

με τις διαβαθμίσεις τους (Mostert E., 2003a.) και (Bouzit & Loubier, 2004) τα επίπεδα του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι:

Πληροφόρηση (Information): σε αυτό το επίπεδο δεν απαιτείται η ουσιαστική εμπλοκή του κοινού καθώς εμπεριέχεται μόνο η παροχή της πληροφορίας στους εμπλεκόμενους φορείς. Η ροή της πληροφορίας κινείται από τα κέντρα λήψης αποφάσεων προς το κοινό. Ο στόχος σε αυτό το επίπεδο είναι το κοινό να λάβει την πληροφορία με αντικειμενικότητα ώστε να μπορέσει να κατανοήσει το πρόβλημα και να προχωρήσει στην αναζήτηση λύσεων (Van Jaarsveld Romy, 2001).

Σύσκεψη, διαβούλευση (Consultation): στο επίπεδο αυτό στόχος είναι ο σχολιασμός από τους εμπλεκόμενους, των αποφάσεων που έχουν ληφθεί από τους αποφασίζοντες και τους ειδικούς. Συναντήσεις εργασίας, διαδικτυακές συζητήσεις, ερωτηματολόγια κ.α. αποτελούν τους τρόπους με τους οποίους το κοινό μπορεί να εκφράσει τη γνώμη του (Mostert, 2003).

Συζήτηση (Discussion): στο επίπεδο της συζήτησης στόχος είναι η σύμπνοια, η συνεννόηση και η συναίνεση μεταξύ των γύρω από το ζήτημα που μελετάται, των συμμετεχόντων που συμμετέχουν στην διαδικασία του σχεδιασμού αλλά και του ευρύτερου κοινού.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Επίπεδα συμμετοχής από το χαμηλότερο στο υψηλότερο Πηγή: Bouzit & Loubier, 2004

Συν-σχεδιασμός (co-Designing) (συμβουλευτική συμμετοχή): αποτελεί το επίπεδο όπου το κοινό κατέχει ουσιαστικό ρόλο στην σχεδιαστική διαδικασία και ειδικότερα στην ανάπτυξη σχεδίων με στόχο την επίλυση ενός προβλήματος (Mostert, 2003). Παρόλο που η τελική απόφαση για την επίλυση του ζητήματος αποτελεί αρμοδιότητα των κέντρων λήψης αποφάσεων, η συνεισφορά του κοινού είναι σημαντική καθώς εκφράζουν τις επιθυμίες, τις αξίες και τις εναλλακτικές απόψεις ως προς τον τρόπο επίλυσης.

Συν-απόφαση (co-Deciding) (αναδραστική συμμετοχή): η γνώμη του χρήστη σε αυτό το επίπεδο επηρεάζει και συνυπολογίζεται στην τελική απόφαση. Οι φορείς που εμπλέκονται στη διαδικασία του σχεδιασμού, συμμετέχουν τόσο στην ανάλυση του θέματος όσο και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Σύμφωνα με τους Bouzit και Loubier (2004), το επίπεδο αυτό διακρίνεται στο επίπεδο της συν-απόφασης και της τελικής λήψης απόφασης.

Λήψη απόφασης (Deciding): αποτελεί το τελικό και το υψηλότερο επίπεδο όπου το κοινό συμμετέχει ενεργά και με υπευθυνότητα στη διαδικασία λήψης της απόφασης, συχνά συνεπικουρούμενοι από ειδικούς και επιστήμονες, αναλαμβάνοντας πλέον την ευθύνη που του αναλογεί (Bouzit & Loubier, 2004).

Η «συμμετοχή για το σχεδιασμό μελλοντικών οραμάτων» (prospective participation) αποτελεί την πρόσθετη βαθμίδα συμμετοχής στα έξι αυτά επίπεδα του συμμετοχικού

σχεδιασμού, η οποία μελετά και διερευνά πιθανά μελλοντικά σενάρια (Bouzit & Loubier, 2004).

Με παρόμοιο τρόπο η Sherry Arnstein ορίζει τον βαθμό της συμμετοχής σε μονοδιάστατη κλίμακα, στον παρακάτω πίνακα :

8	Έλεγχος / εξουσία από τους πολίτες	Βαθμοί κυριαρχίας των πολιτών
7	Αποφασιστικές αρμοδιότητες σε όργανα εξουσιοδοτημένα από τους πολίτες	
6	Ισότιμη συνεργασία κοινού- φορέων, σύμπραξη, συνεταιρισμός	
5	Επίλυση διαφορών, διαχείριση συγκρούσεων και κρίσεων	Βαθμοί μη αποφασιστικής συμμετοχής
4	Συμβουλευτική συμμετοχή του κοινού	
3	Πληροφόρηση από και στο κοινό	
2	Θεραπεία, εξαγγελίες προς το κοινό για λύση προβλημάτων	Μη συμμετοχή
1	Εκμετάλλευση, μεταχείριση των πολιτών από τις αρχές	

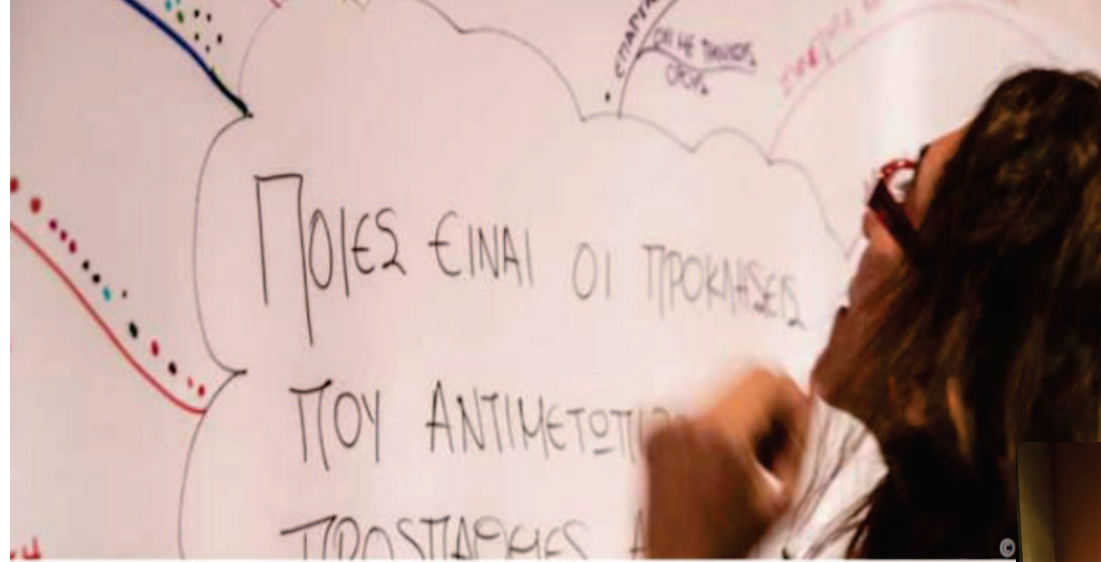
Πίνακας 1: Βαθμός συμμετοχής του κοινού στη συμμετοχική διαδικασία. Πηγή: Επεξεργασία ΣΤΡΑΤΗΓΕΑ(2015) από Pretty (1995) και Duraiappah και άλλους (2005).

3.4 ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Μια από τις βασικές προτεραιότητες των ερευνητών αποτελεί η εύρεση εργαλείων και μεθόδων με στόχο την ώθηση των πολιτών να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία του σχεδιασμού. Ο συνδυασμός σύγχρονων τεχνικών με παραδοσιακά εργαλεία εφαρμογής έχουν ως στόχο οι σχεδιαστές να δουν μέσα από τα μάτια των χρηστών το τοπίο, ώστε να κατανοήσουν την οπτική τους και να αναπτύξουν κοινές ιδέες (Blomberg κ.α., 1996). Τα εργαλεία συνεργασίας χρησιμοποιούνται τόσο στο στάδιο της ανάλυσης της διαδικασίας, όσο και στο στάδιο του σχεδιασμού.

Στο επίπεδο της ανάλυσης οι ομιλίες, τα ερωτηματολόγια και οι συναντήσεις των εμπλεκομένων στη διαδικασία του σχεδιασμού αποτελούν εύχρηστα εργαλεία. Παραδοσιακές τεχνικές όπως οι συνεντεύξεις του κοινού και η παρατήρηση της περιοχής μελέτης χαρακτηρίζονται εξίσου αποδοτικές (Brun Cottan & Wall, 1995).

Στο στάδιο του σχεδιασμού τα εργαστήρια συμμετοχικού σχεδιασμού, τα σενάρια εργασίας, τα σχεδιαστικά παιχνίδια και η κατασκευή μακετών μέσω της συνεργασίας αποτελούν σημαντικά εργαλεία (Blomberg, 1996), (Ehn, 1991).

Τα εργαλεία και οι πρακτικές που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού έχουν ως στόχο να συνδέσουν τον τρόπο δράσης των σχεδιαστών με τους χρήστες, αλλά και τις νέες τεχνολογίες με μελλοντικές δράσεις σχεδιασμού. Η πληροφορική αποτελεί ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία στο σχεδιασμό. Πιο συγκεκριμένα οι τεχνολογίες πληροφόρησης (Information Technologies), το συμμετοχικό σύστημα γεωπληροφορικής ή «Public Participatory GIS», το Crowdsourcing που αποτελεί ένα μοντέλο κατανεμημένης επίλυσης προβλημάτων και λειτουργίας, αλλά και τα κοινά Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, χαρακτηρίζονται ως το βασικότερο εργαλείο προς την κατεύθυνση αυτή. Στην ίδια λογική οι διαδικτυακές εφαρμογές μπορούν να προσφέρουν άμεση πληροφόρηση στο κοινό που συμμετέχει στη διαδικασία σχεδιασμού δίνοντας επιπλέον τη δυνατότητα για έναν ανοικτό διάλογο μεταξύ των εμπλεκομένων αλλά και την διεξαγωγή ψηφοφορίας ως μέσο λήψης μίας απόφασης

Βέβαια η είσοδος του υπολογιστικού προγράμματος σε τέτοιες πρωτοβουλίες συνεπάγεται και πολλά ζητήματα προς συζήτηση όπως: προσβασιμότητα των χρηστών στις νέες τεχνολογίες, ευχρηστία των προγραμμάτων, έλεγχος των συμμετεχόντων, γνώσεις και υπόβαθρο σε χρήση υπολογιστή αλλά και το κατά πόσο είναι η τεχνολογία ώριμη να στηρίζει τέτοιες διαδικασίες.

Κάποια άλλα εργαλεία που διευκολύνουν τη διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι οι δημιουργία διαδραστικών εκθέσεων που δίνουν τη δυνατότητα στο κοινό του ελεύθερου σχολιασμού αλλά και η χαρτογράφηση δημόσιων χώρων που στοχεύει στην δημιουργία μιας βάσης δεδομένων από τους ίδιους τους χρήστες η οποία θα χρησιμοποιηθεί στο χωρικό σχεδιασμό.

Τέλος ο Χάρτης των πολιτών ένα μέσο για την επισήμανση των σημαντικών προβληματικών δημόσιων χώρων για τους κατοίκους και την καταγραφή εκτενέστερων απόψεων και ιδεών με στόχο την παραγωγή πολιτικού διαλόγου, αλλά και οι δημόσιες συναντήσεις και διαβουλεύσεις με τους τοπικούς φορείς συνιστούν βασικά εργαλεία και πρακτικές που μπορούν να υιοθετηθούν στον συμμετοχικό σχεδιασμό.

Η χρήση όλων των παραπάνω εργαλείων του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι εφαρμόσιμη ανάλογα με τον βαθμό συμμετοχής του κοινού αν είναι παθητική (ψευδοσυμμετοχή) ή ενεργή (Συμβουλευτική Συμμετοχή και Ουσιαστική Συμμετοχή). Επιπλέον, επη-

ρεάζεται άμεσα από το μέγεθος και το είδος της περιοχής μελέτης και σχεδιασμού, το διαθέσιμο χρόνο αλλά και τους πόρους.

3.5 ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού, ώστε να μπορεί το κοινό να συμμετέχει ενεργά στο σχεδιασμό αλλά και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σύμφωνα με διάφορα κριτήρια τα οποία συχνά συνδέονται μεταξύ τους. Ο βαθμός εμπλοκής των συμμετεχόντων, η φύση της μεθόδου, η τεχνογνωσία των συμμετεχόντων αλλά και ο επιδιωκόμενος στόχος αποτελούν κάποια από τα κριτήρια αυτά.

Σύμφωνα με τους Van Asselt, και Rijkens-Klomp (2002), οι συμμετοχικές μέθοδοι συνιστούν «[...] διαδικασίες δημιουργίας ομάδων στις οποίες μη ειδικοί διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο με τη διατύπωση των γνώσεών τους, των αξιών και των προτιμήσεών τους για την επίτευξη διαφορετικών σκοπών».

Οι συμμετοχικές μέθοδοι χαρακτηρίζονται από μεγάλη ευελιξία και προσαρμοστικότητα στις συνθήκες που επικρατούν στοχεύοντας στην μέγιστη αποτελεσματικότητα.

3.5.1 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ

Στη βιβλιογραφία παρουσιάζονται πολλές προσπάθειες κατηγοριοποίησης των συμμετοχικών μεθόδων με στόχο την ομαδοποίηση τους για την καλύτερη διαχείριση τους. Πληθώρα επιστημόνων και ειδικών έχουν μελετήσει την κατηγοριοποίηση αυτή, με αποτέλεσμα τη δημιουργία τριών κατηγοριών συμμετοχής με βάση διαφορετικά, κάθε φορά κριτήρια (Van Asselt και Rijkens-Klomp 2002, Bousset και άλλοι 2005 κ.ά.). Οι κατηγορίες αυτές είναι:

- ❖ κατηγοριοποίηση με βάση τον επιδιωκόμενο στόχο,
- ❖ κατηγοριοποίηση με βάση το στόχο, αλλά και το βαθμό εμπλοκής των συμμετεχόντων,
- ❖ κατηγοριοποίηση με βάση τη φύση των μεθόδων (nature) (διάκριση σε ποσοτικές, ποιοτικές και μικτές) και των δυνατοτήτων (capabilities) των μεθόδων (διάκριση ανάλογα με τα απαιτούμενα στοιχεία (evidence), το επίπεδο τεχνο-

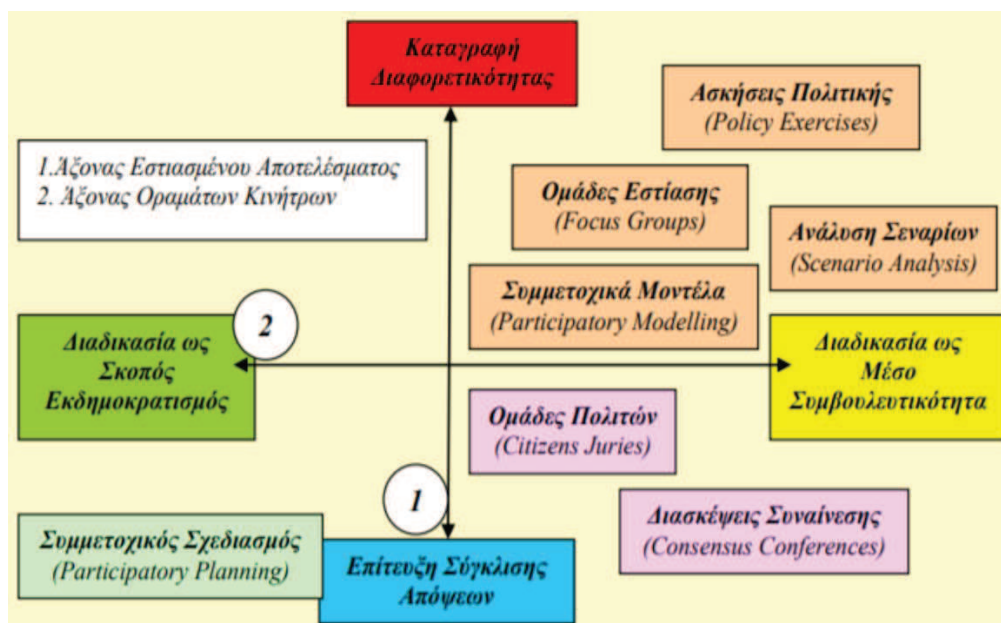
γνωσίας (expertise), το βαθμό αλληλεπίδρασης (interaction) και τη δημιουργικότητα (creativity) των εμπλεκομένων μερών).

3.5.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΕΠΙΔΙΩΚΟΜΕΝΟ ΣΤΟΧΟ

Οι μέθοδοι συμμετοχικού σχεδιασμού κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το στόχο που επιδιώκεται σε δύο κατευθύνσεις (άξονες), οι οποίες χωρίζονται με τη σειρά τους σε επιμέρους στόχους.

Άξονας οραμάτων-κινήτρων (Aspiration-motivation axis): η εφαρμογή των συμμετοχικών μεθόδων είτε αποτελεί στόχο αυτή καθαυτή (process as a goal) όπου και θεωρείται ένας τρόπος ενδυνάμωσης της συμμετοχής των πολιτών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας (Democratization), είτε εφαρμόζεται ως μέσο (process as a means) για την βελτίωση της ποιότητας μίας διαδικασίας εκτίμησης, με εμπλουτισμό της βάσης πληροφοριών με γνώση που προκύπτει από τις απόψεις των κοινού μέσω της διαδικασίας της «συμβουλευτικότητας» (Advising).

Στην πρώτη περίπτωση χαρακτηριστική μέθοδο αποτελεί ο Συμμετοχικός Σχεδιασμός (Participatory Planning), η συμμετοχική εκτίμηση έλεγχος και αξιολόγηση (participatory assessment monitoring and evaluation). Στην περίπτωση εφαρμογής της μεθόδου ως μέσο, οι Ομάδες Εστίασης (Focus Groups), Ασκήσεις Πολιτικής (Policy Exercises), Ομάδες Πολιτών (Citizens Juries), Διασκέψεις Συναίνεσης (Consensus Conferences) κ.α μπορούν να χαρακτηριστούν ως μέσα εφαρμογής.

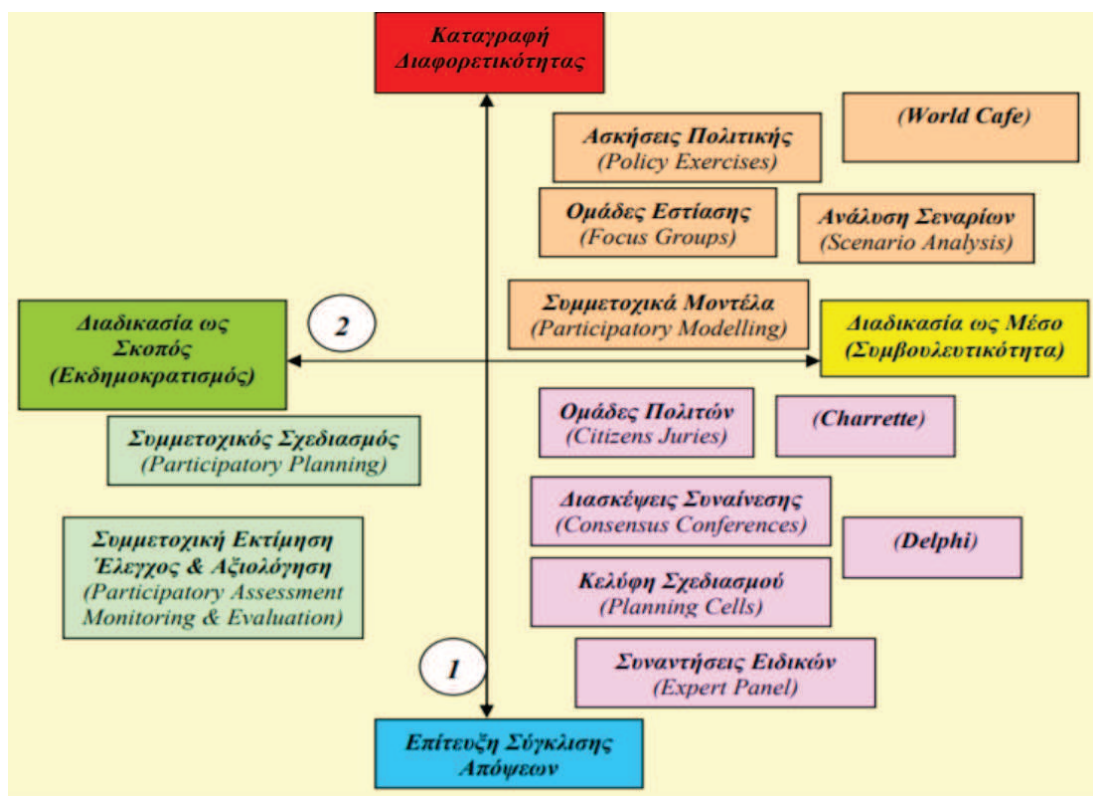
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Εικόνα 9: Κατηγοριοποίηση μεθοδων βασει του στοχου, Πηγή: van aSSELT, rUKENS-KLOPET

Αξονας εστιασμένου αποτελέσματος (Targeted output axis): οι συμμετοχικές μέθοδοι κατατάσσονται σε δύο επιμέρους ομάδες ανάλογα με τον στόχο που έχουν κατά την εφαρμογή τους.

Η πρώτη ομάδα αφορά τις μεθόδους σχεδιασμού που έχουν ως στόχο την αποτύπωση των διαφορετικών απόψεων μεταξύ των εμπλεκομένων στη συμμετοχική διαδικασία (mapping diversity). Σύμφωνα με τους van Asselt και Rijkens-Klomp (2002), «[...] προσπαθούν να αποκαλύψουν ένα ευρύ φάσμα απόψεων και πληροφοριών, καθιστώντας μια ομάδα ικανή να δώσει πληροφορίες και να αρθρώσει καθαρά καλυμμένη γνώση ή να δοκιμάσει εναλλακτικές στρατηγικές σε ένα κατάλληλο περιβάλλον». Χαρακτηριστικές μέθοδοι αποτελούν οι Ομάδες Εστίασης (Focus Groups), Ασκήσεις Πολιτικής (Policy Exercises), Ανάλυση Σεναρίων (Scenario Analysis).

Η δεύτερη ομάδα αποσκοπεί στην επίτευξη ομοφωνίας πάνω σε ένα θέμα (reaching consensus) και στην υλοποίηση μεθόδων σύγκλισης για την προοπτική επίλυσης. Χαρακτηριστικά οι van Asselt και Rijkens-Klomp (2002) αναφέρουν ότι οι συμμετοχικές μέθοδοι αυτής της κατηγορίας επιχειρούν: «[...] να προσδιορίσουν ή να απομονώσουν μία προοπτική, μία επιλογή ή μία στρατηγική. Οι μέθοδοι αυτές καθιστούν μια ομάδα ι-

κανή να λάβει μια εμπειριστατωμένη απόφαση γύρω από ένα θέμα». Μέθοδοι της της ομάδας αυτής αποτελούν οι ομάδες πολιτών (citizens juries), διασκέψεις συναίνεσης (consensus conferences) κ.α.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: 1. Άξονας Εστιασμένου Αποτελέσματος

2. Άξονας Οραμάτων Κινήτρων

Κατηγοριοποίηση μεθόδων βάσει του στόχου κατά Bousset et al., 2005 Πηγή: Bousset et al., 2005

3.5.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΒΑΣΕΙ ΣΤΟΧΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΛΟΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

Η κατηγοριοποίηση των συμμετοχικών μεθόδων σχεδιασμού μπορεί να επιτευχτεί με τον συνδυασμό του επιδιωκόμενου κάθε φορά στόχου, του βαθμού εμπλοκής των συμμετεχόντων. Η αποτύπωση της διαφορετικότητας των απόψεων, η επίτευξη σύγκλισης των απόψεων αυτών και η ενδυνάμωση της συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία

λήψης αποφάσεων (εκδημοκρατισμός), αποτελούν τους τρεις στόχους που εμπεριέχονται σε μία μέθοδο συμμετοχικού σχεδιασμού (Γραμματικογιάννης, 2011).

Ο βαθμός συμμετοχής των εμπλεκόμενων χωρίζεται στην διαβούλευση (consultation) που χαρακτηρίζεται από έναν συμβουλευτικό ρόλο και στην εμπλοκή (involvement), δηλαδή σε μια πιο ενεργή συμμετοχή.

Βαθμός Συμμετοχής Στόχος Διαδικασίας	Σύσκεψη/Διαβούλευση (Consultation)	Συμμετοχή/Εμπλοκή (Participation - Involvement)
Αποτύπωση Διαφορετικότητας	Ασκήσεις πολιτικής (Policies Exercises)	Συναντήσεις χρηστών (Users Panels)
	Εργαστήρια σεναρίων (Scenario Workshops)	Δημόσιες συζητήσεις χρηστών και ιεραρχημένα δίκτυα (Users forums and networks)
	Εργαστήρια οραματισμού (Envisioning Workshops)	Μέθοδος δημιουργίας και εκτίμησης εικόνων μιας κοινότητας (Community profiling / appraisal)
	Πολιτική Delphi (Policy Delphi)	Μέθοδος δημιουργίας οράματος για το μέλλον μιας κοινότητας (Community visioning)
	Ομάδες εστίασης (Focus Groups)	Συμμετοχικές μέθοδοι σε ανοικτούς χώρους (Open space event)
	World Cafe	
	Διάσκεψη πολιτικής (Policy Conference)	
	Δημόσιες συζητήσεις (Open/Public Meetings)	
	Ομάδες συζήτησης στο διαδίκτυο (Web Forums)	
Μέθοδοι Σύγκλησης	Διασκέψεις συναίνεσης (Consensus Conferences)	Συμμετοχικά μοντέλα (Participatory Modelling)
	Συμβατική διάσκεψη Delphi (Conventional/ public Delphi/ Delphi)	Charrette
		Διάσκεψη έρευνας του μέλλοντος (Future search conference)
	Συναντήσεις ειδικών (Expert Panels)	Ομάδες πολιτών (Citizens' Juries)
Μέθοδοι Εκδημοκρατισμού		Κελύφη σχεδιασμού (Planning Cells)
		Συμμετοχικός σχεδιασμός (Participatory Planning)
		Συμμετοχική αγροτική εκτίμηση (Participatory Rural Appraisal Rapid Appraisal PRA)
		Συμμετοχική εκτίμηση, έλεγχος και αξιολόγηση (Participatory Assessment Monitoring & Evaluation - PAM&E)

Πίνακας 2: Κατηγοριοποίηση συμμετοχικών μεθόδων με βάση τον στόχο τους και τον βαθμό εμπλοκής του κοινού. Πηγή: Bousset και άλλοι (2005), Ανδρεάτου (2007).

Ο διαχωρισμός που πραγματοποιείται βάση στόχου είναι η αποτύπωση της διαφορετικότητας, σύγκλισης και εκδημοκρατισμού, ενώ η διαβούλευση (consultation) και η μεγαλύτερη εμπλοκή του κοινού (involvement) αποτελούν μεθόδους που σχετίζονται με τον βαθμό εμπλοκής.

3.5.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ

Ο Popper (2008), υποστηρίζει πως οι μέθοδοι μπορούν να διακριθούν σύμφωνα με δύο «θεμελιώδεις ιδιότητες» των μεθόδων του συμμετοχικού σχεδιασμού, τη φύση (nature) και τις δυνατότητες (capabilities) της εκάστοτε μεθόδου.

- ❖ Μέθοδοι με κριτήριο τη Φύση τους μπορεί να κατηγοριοποιηθούν σε (Popper, 2008):

- Ποιοτικές μέθοδοι

Σύμφωνα με τις ποιοτικές μεθόδους το αντικείμενο συζήτησης ερμηνεύεται υποκειμενικά και το τελικό αποτέλεσμα βασίζεται σε απόψεις, γνώμες και αντιλήψεις. Χαρακτηριστικές μέθοδοι αποτελούν οι συναντήσεις ειδικών (expert panels), εργαστήρια σεναρίων (scenario workshops), συναντήσεις πολιτών (users' panels) και παραλλαγές τους, όπως εργαστήρια οραματισμού (future workshops) κ.α.

- Ποσοτικές μέθοδοι

Μία χαρακτηριστική μέθοδος αυτής της κατηγορίας είναι η μέθοδος της μοντελοποίησης/προσομοίωσης (modeling-simulation). Οι ποσοτικές μέθοδοι παρέχουν στατιστικές αναλύσεις χρησιμοποιώντας αξιόπιστα και έγκυρα δεδομένα.

- Ημι-ποσοτικές μέθοδοι

Οι ημι-ποιοτικές μέθοδοι αποτελούν συνδυασμό των δύο προηγούμενων μεθόδων. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται μέθοδοι όπως delphi, πολυκριτηριακή ανάλυση (multicriteria analysis) κ.α.

- ❖ Μέθοδοι με κριτήριο τις Δυνατότητές τους δηλαδή την ικανότητα των συμμετεχόντων τους να επεξεργάζονται παράγοντες όπως (Popper, 2008):

- Διαθέσιμα στοιχεία (Evidence)

Προαπαιτούν πληροφορίες, στατιστικά στοιχεία και δείκτες.

- Δημιουργικότητα (Creativity)

Βασίζονται στην καινοτόμα σκέψη και την ευφυΐα ατόμων και ομάδων.

- Επίπεδο εξειδίκευσης (Expertise)

Οι μέθοδοι που απαιτούν από τους συμμετέχοντες να διαθέτουν εξειδίκευση, εμπλέκουν πολίτες με περαιτέρω γνώσεις σε ένα γνωστικό αντικείμενο. Η εξειδίκευση συχνά επιτρέπει την κατανόηση σε βάθος των επί μέρους επιστημονικών περιοχών που εμπλέκονται σε μία μελέτη, και συμβάλλει στην πολύπλευρη και διεπιστημονική προσέγγιση των εξεταζόμενων ζητημάτων.

- Διαδραστικότητα (Interaction)

Η διαδραστικότητα αναφέρεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφορετικών ειδικοτήτων που εμπλέκονται σε μία συμμετοχική μέθοδο. Δίνει την δυνατότητα για την επίτευξη της ουσιαστικής επικοινωνίας ανάμεσα στις διαφορετικές ειδικότητες αλλά και μεταξύ ειδικών και μη σε ένα ζήτημα.

Συμπεράσματα για το Συμμετοχικό Σχεδιασμό

Όπως και κάθε άλλη διαδικασία, έτσι και η εφαρμογή του συμμετοχικού σχεδιασμού παρουσιάζει αρκετά πλεονεκτήματα αλλά και δυσκολίες υλοποίησης που στερούν μέρος της αποτελεσματικότητας του. Παρακάτω παρουσιάζονται τόσο τα σημεία που ο συμμετοχικός σχεδιασμός υπερτερεί αλλά και τους προβληματικούς τομείς που εμπεριέχει.

Πλεονεκτήματα συμμετοχικού σχεδιασμού

Σύμφωνα με τους Bouzit και Loubier, (2004), κάποια από τα πλεονεκτήματα του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι ότι:

- ❖ Συμβάλλει στη γεφύρωση του κενού μεταξύ του τρόπου που ορίζεται το πρόβλημα από την επιστημονική κοινότητα και του τρόπου που αυτό

προσεγγίζεται από τις καθημερινές εμπειρίες και δραστηριότητες των ατόμων που καλούνται να συμβάλουν στη λύση.

- ❖ Εγγυάται την πολιτική ισότητα, τη δημοκρατία, την αξιοκρατία και προκαλεί με φυσικό τρόπο την κοινωνική ευθύνη των συμμετεχόντων προωθώντας τον κοινωνικό διάλογο.
- ❖ Συντείνει με σημαντικές πληροφορίες και παρέχει νέες προοπτικές για την επίλυση του υπό εξέταση ζητήματος.
- ❖ Εξελίσσει τι ήδη ανεπτυγμένες δημιουργικές ικανότητες των εμπλεκομένων.

Επίσης, κατά τον Elliott κ.α. (2005), ο αποτελεσματικός και ουσιαστικός συμμετοχικός σχεδιασμός:

- ❖ Ωθεί τους πολίτες να εμπλακούν στα κοινά, συντάσσοντας με αυτόν τον τρόπο αποτελεσματικότερα προγράμματα (projects) και ενισχύοντας την έννοια της συμμετοχικής κουλτούρας.
- ❖ Δημιουργεί μια πλατφόρμα επικοινωνίας και μάθησης, μέσα από την οποία διαχέονται πληροφορίες, δεδομένα και εμπειρίες. Ο συμμετοχικός σχεδιασμός ουσιαστικά αποτελεί το μέσο για να καταστούν κατανοητά τα δημόσια θέματα και οι ανησυχίες των πολιτών.
- ❖ Οικοδομεί την εμπιστοσύνη του κοινού στις αποφάσεις που λαμβάνονται, οδηγώντας με τον τρόπο αυτό στην εφαρμογή μιας υψηλής ποιότητας δημοκρατικής διακυβέρνησης.

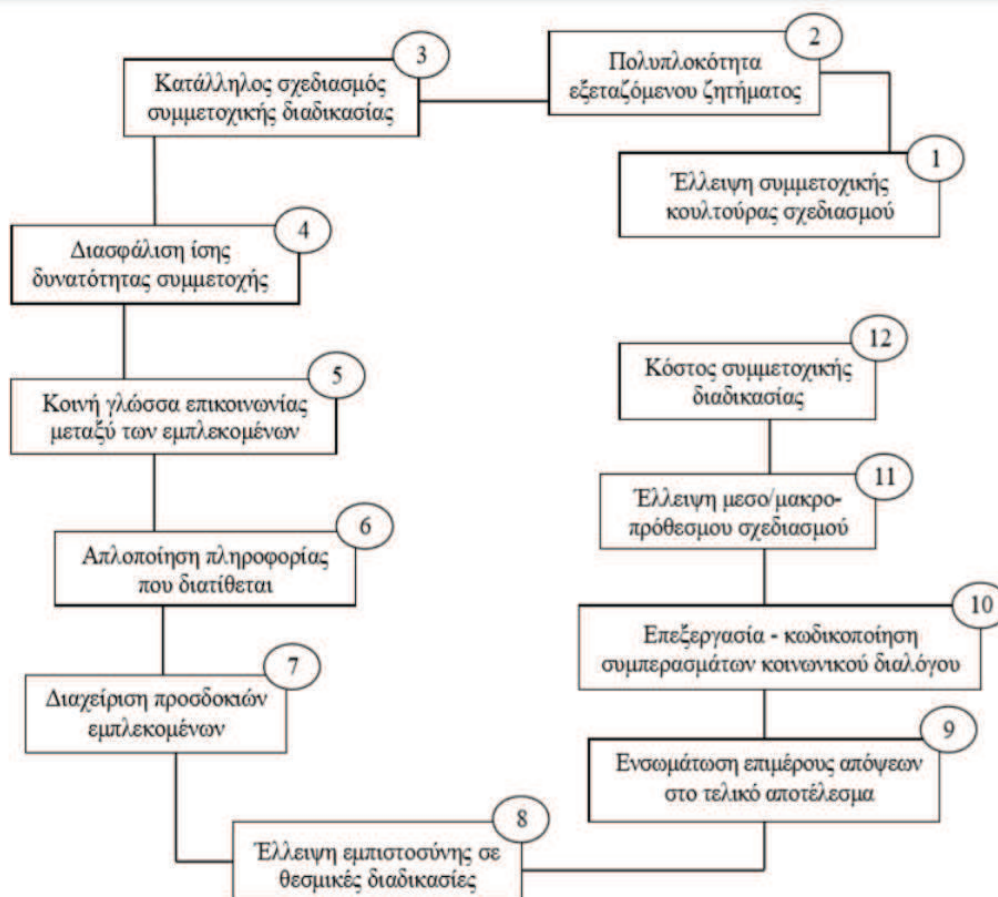
Δυσκολίες και μειονεκτήματα στην εφαρμογή του συμμετοχικού σχεδιασμού

Για την επιτυχή τήρηση του συμμετοχικού σχεδιασμού η τήρηση των θεμελιωδών αρχών της εμπλοκής του κοινού αποτελούν σημαντική παράμετρο, γεγονός που πρακτικά συναντά αρκετές δυσκολίες (Στρατηγέα, 2015). Στη συνέχεια παρουσιάζονται κάποιες από τις δυσκολίες αυτές.

Σύμφωνα με τους Bouzit και Loubier, (2004):

- ❖ Όταν το υπό εξέταση πρόβλημα χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο πολυπλοκότητας, ορισμένες ομάδες εμπλεκομένων είναι δύσκολο να οδηγήσουν σε ασφαλείς κρίσης, ενώ αποτελεί σύνηθες φαινόμενο συγκεκριμένες ομάδες να υπερασπίζονται το προσωπικό τους όφελος, ζημιώνοντας με αυτό τον τρόπο το γενικό συμφέρον.
- ❖ Η έλλειψη της ορθής και ισότιμης πληροφόρησης ανάμεσα στους συμμετέχοντες μπορεί να οδηγήσει στην εξασθένηση της δημόσιας συμμετοχής στη διαδικασία του σχεδιασμού.
- ❖ Η απουσία αντικειμενικών κριτηρίων επιλογής των συμμετεχόντων έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη διαφωνιών και προσκρούσεων ανάμεσα στους εμπλεκομένους καθιστώντας τη διαδικασία λήψης απόφασης αδύνατη.
- ❖ Ο συμμετοχικός σχεδιασμός είναι άμεσα εξαρτώμενος από το πολιτισμικό, ιστορικό και πολιτικό υπόβαθρο του κοινού.
- ❖ Τέλος, ο συμμετοχικός σχεδιασμός συνεπάγεται περιορισμούς σε κόστος και διαθεσιμότητα χρόνου που αναστέλλουν το εύρος της υιοθέτησής του.

Επιπρόσθετα ένας ακόμη πολύ σημαντικός παράγοντας που ενισχύει την δυσκολία εφαρμογής του συμμετοχικού σχεδιασμού είναι και η έλλειψη εμπιστοσύνης που δείχνουν ορισμένες κοινωνίες απέναντι στις θεσμικές διαδικασίες (Ευαγγελίδου, 2007). Πολλές φορές τέτοιου είδους διαδικασίες χρησιμοποιούνται, κυρίως από τις ισχυρότερες ομάδες συμφερόντων, με σκοπό τη δημιουργία ενός μανδύα νομιμοποίησης προειλημμένων αποφάσεων (Στρατηγέα, 2015).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: Δυσκολίες στην εφαρμογή του συμμετοχικού σχεδιασμού. ΠΗΓΗ:ΣΤΡΑΤΗΓΕΑ(2015)

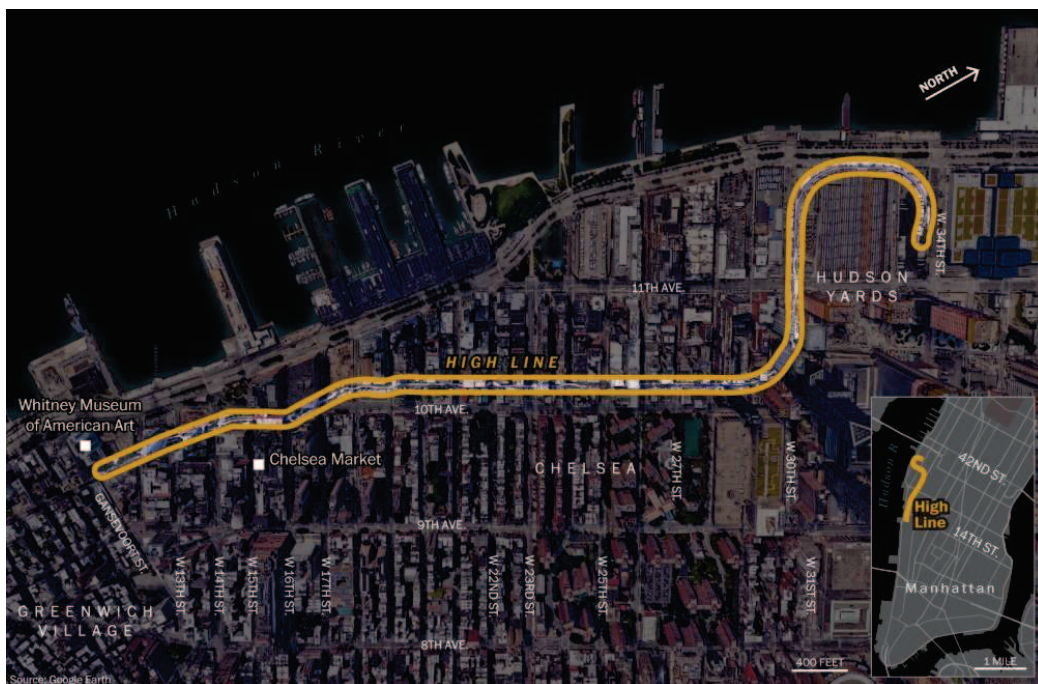
Ο συμμετοχικός σχεδιασμός σαν εφαρμογή κα διαδικασία καλείται να αντιμετωπίσει πληθώρα από δυσκολίες και περιορισμούς που αφορούν τόσο το κόστος εφαρμογής, όσο και τον χρόνο σχεδιασμού. Παρόλα αυτά εξοικονομούν χρόνο από το στάδιο της υλοποίησης των αποφάσεων, το οποίο κινείται με ταχύτερους ρυθμούς σε μια κοινωνία ήδη προετοιμασμένη για την εφαρμογή τους (Στρατηγέα, 2015).

4. ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΣΕ ΔΙΕΘΝΗ ΕΠΙΠΕΔΟ

High Line Park, Νέα Υόρκη, Η.Π.Α.

Το πάρκο High Line, που βρίσκεται στη Νέα Υόρκη αποτελεί αναμφίβολα ένα επιτυχημένο παράδειγμα συμμετοχικού σχεδιασμού καθώς από ένα αστικό κενό στην πόλη

της Νέας Υόρκης μετατράπηκε σε ένα δημόσιο, σύγχρονο πάρκο το οποίο θεωρείται ένα από τα πιο μεταμορφωτικά αστικά πάρκα του κόσμου. Πρόκειται για ένα γραμμικό, δημοσίου συμφέροντος πάρκο το οποίο βρίσκεται στη δυτική πλευρά του Manhattan και εκτείνεται για πέντε περίπου χιλιόμετρα από την οδό Gansevoort στην γειτονιά Meatpacking District έως την 34η οδό, ανάμεσα στις λεωφόρους 10η και 11η. Το πάρκο ανήκε στον δήμο της Νέας Υόρκης, αλλά μετά τον σχεδιασμό του από την μη κερδοσκοπική οργάνωση Friends of the High Line, την ευθύνη της διαχείρισης και της συντήρησης του την έχουν οι φίλοι του πάρκου που ανήκουν σε αυτή την οργάνωση. Η Friends of the High Line ιδρύθηκε το 1999 από τους Robert Hammond και Joshua David, δύο κατοίκους της περιοχής και σήμερα απαριθμεί χιλιάδες μέλη. Οι συμμετέχοντες στη διαδικασία του σχεδιασμού ήταν διάφορες κοινωνικές ομάδες, οι κάτοικοι αλλά και επιχειρηματίες της περιοχής που στήριξαν την πρωτοβουλία αυτή σε μία περίοδο που το πάρκο High Line αποτελούσε έναν τεράστιο σκουπιδότοπο.

Εικόνα 10: Χάρτης High Line Park, πηγή: www.washingtonpost.com

Εικόνα 11: High Line Park, πηγή: www.washingtonpost.com

Κατά τη διάρκεια της σχεδιαστικής διαδικασίας η εμπλοκή της κοινότητας ήταν καθοριστική. Στον ανοιχτό διαγωνισμό που προκηρύχτηκε το 2003, κατατέθηκαν 720 προτάσεις οι οποίες παρουσιάστηκαν στο κοινό το οποίο και βοήθησε στην λήψη της τελικής απόφασης. Με πρωτοβουλία των φίλων του πάρκου (FHL) διοργανώθηκαν «ανοιχτά εργαστήρια» (open workshop) όπου όλοι οι ενδιαφερόμενοι ήταν ευπρόσδεκτοι να συμμετέχουν. Η οργάνωση Friends of the High Line αρχικά ενσωμάτωσε τις απόψεις και της επιθυμίες του κοινού σε μια λίστα προτάσεων, μέσα από την οποία επιλέχθηκε η πρόταση της σχεδιαστικής ομάδας των «James Corner Field Operations», ως η λύση που κάλυπτε περισσότερες από τις ανάγκες του κοινού, όπως αυτές εκφράστηκαν στα εργαστήρια. Εκτός όμως από τη συμβολή του κοινού στην λήψη της τελικής απόφασης το κοινό βοήθησε και στον καθαρισμό αλλά και την κατασκευή του πάρκου.

Αναμφίβολα ο σχεδιασμός του πάρκου High Line αποτελεί παράδειγμα ισχυρής κοινωνικής εμπλοκής και προώθησης ιδεών από ανειδίκευτους αλλά αφοσιωμένους ανθρώπους που έκαναν πραγματικότητα την δημιουργία ενός τέτοιου πράσινου χώρου (Freeman, 1984). Επίσης, αποτελεί παράδειγμα δημιουργίας κοινοτικών δεσμών και αποδοτικής συνεργασίας των συμμετεχόντων, καθώς οι FHL συνεργάστηκαν επιτυχώς με το δήμο και πέτυχαν τη δημόσια χρηματοδότηση της πρωτοβουλίας αυτής.

Εικόνα 12: High Line Park, πηγη: www.washingtonpost.com

Εικόνα 13: High Line Park, πηγη: www.washingtonpost.com

Kingsdale school regeneration project, East Dulwich, Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο

Αφορά την ανάπλαση ενός δημόσιου σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που είχε κατασκευαστεί τη δεκαετία του 1950 στην περιοχή East Dulwich στη νότια πλευρά του Λονδίνου. Το 1998 μετά από αίτηση του διευθυντή του σχολείου στο πρόγραμμα School Works του Architecture Foundation, η ανάπλαση του σχολείου έγινε πραγματικότητα.

Εικόνα 14: Kingsdale school regeneration project, East Dulwich, Λονδίνο, 1998-2004 πηγη: <http://drmm.co.uk/>

Από τις 20 τελικές προτάσεις που επιλέχθηκαν την τελική απόφαση την έλαβαν, μέσω μιας συμμετοχικής διαδικασίας τόσο οι μαθητές του σχολείου, όσο και οι εργαζόμενοι σε αυτό. Το αρχιτεκτονικό γραφείο dRMM ήταν αυτό που ανέλαβε την ανάπλαση ενώ η χρηματοδότηση του έργου έγινε από το Υπουργείο Παιδείας και ήταν ύψους 12 εκατομμυρίων λιρών.

Μέσο της διεξαγωγής συμμετοχικών δραστηριοτήτων που ενέπλεκαν τους μαθητές, το προσωπικό αλλά και όλη την κοινότητα του σχολείου το αρχιτεκτονικό γραφείο κατόρθωσε να αφουγκραστεί τις ανάγκες και τις επιθυμίες των χρηστών και να τις συμπεριλάβει στην σχεδιαστική διαδικασία αλλά και στο τελικό αποτέλεσμα. Τα θέματα που

αφορούσαν την υλικοτεχνική πλευρά του σχεδιασμού παρουσιάστηκαν με δημοκρατικό και προσιτό τρόπο στους εμπλεκόμενους που δεν είχαν την κατάλληλη γνώση μέσα από συζητήσεις και παρουσιάσεις, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο τη σχεδιαστική αντίληψη του κοινού.

Βασικό στοιχείο της συμμετοχικής διαδικασίας αποτέλεσαν οι δράσεις που έγιναν κατά την εφαρμογή της όπως οι συνεντεύξεις, τα ερωτηματολόγια, τα σεμινάρια και οι συναντήσεις. Οι σχεδιαστικές προτάσεις έγιναν πιο απτές στο κοινό με τη χρήση μακετών και την αναπαράσταση χώρων σε πραγματική κλίμακα. Τέλος οι μαθητές παρουσίασαν τις δικές τους ιδέες μέσα από κολάζ και φωτογραφίες που έβγαλαν οι ίδιοι.

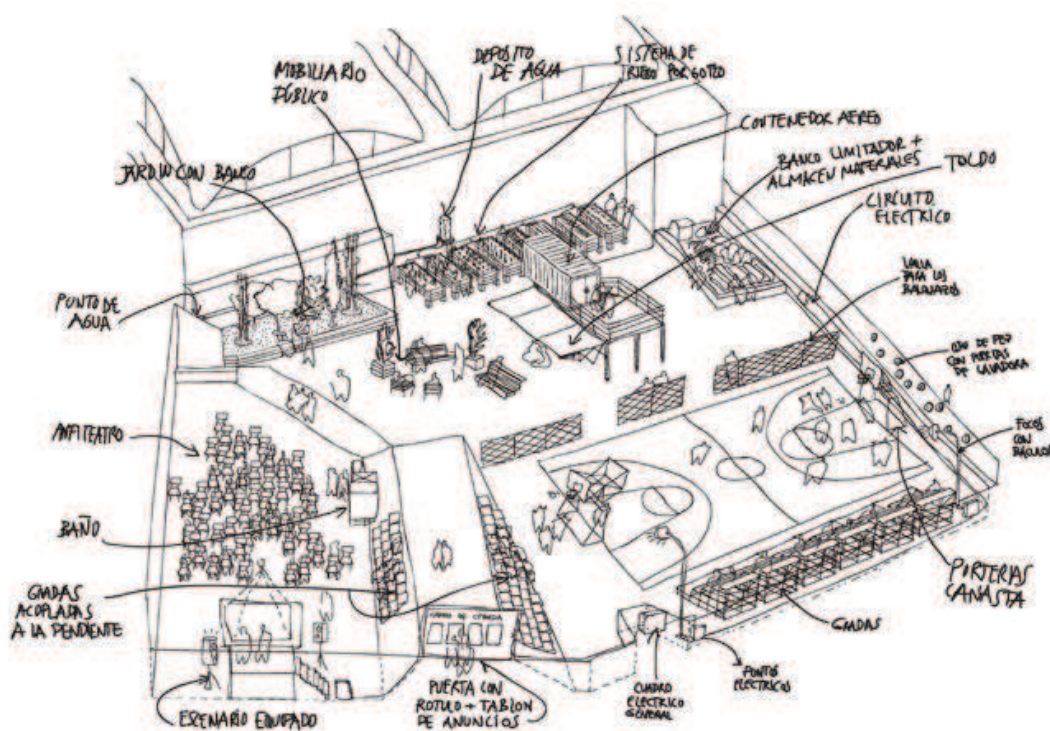
Η ανάπλαση του σχολείου Kingsdale αποτέλεσε μια επιτυχημένη προσπάθεια συμμετοχικού σχεδιασμού στα πλαίσια της οποίας αναγνωρίστηκε η αξία του οράματος του χρήστη, αναδείχθηκε η επικοινωνία, ο διάλογος αλλά και η δυνατότητα ευελιξίας του σχεδιαστή. Μέσα από την συμμετοχική διαδικασία οι συμμετέχοντες πήραν μέρος στην αλλαγή αυξάνοντας έτσι τα κίνητρά τους.

Εικόνα 15: : Kingsdale school regeneration project, East Dulwich, Λονδίνο, 1998-2004 πηγη: <http://drmm.co.uk/>

El Campo de Cebada, Μαδρίτη, Ισπανία

Η Plaza de la Cebada (Πλατεία Κριθαριού), αποτελεί μία από τις παλαιότερες πλατείες της Μαδρίτης και κέντρο κοινωνικής αλληλεπίδρασης της εργατικής συνοικίας La Latina. Κατά τον 21^ο αιώνα το Δημοτικό Συμβούλιο της Μαδρίτης ενέκρινε ένα σχέδιο σχετικά με τις δύο δημόσιες εγκαταστάσεις της πλατείας, οι οποίες επρόκειτο να ανακατασκευαστούν και η διαχείρισή τους να αναληφθεί από ιδιωτικές επιχειρήσεις. Η υλοποίηση του σχεδίου αυτού είχε ως αποτέλεσμα ένα αστικό κενό 5.500 τετραγωνικών μέτρων στην καρδιά του ιστορικού κέντρου της πόλης, όπου παρέμεινε περιφραγμένο και ανεκμετάλλευτο για έναν περίπου χρόνο.

Εικόνα 16: σχέδιο πλατείας Plaza de la Cebada πηγή: www.plataformaarquitectura.cl

Το Σεπτέμβριο του 2010 και μετά από το πέρας μιας εκδήλωσης στα πλαίσια ενός τοπικού φεστιβάλ που έλαβε χώρα στην πλατεία Plaza de la Cebada και είχε ως στόχο τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης των κατοίκων με τον δημόσιο χώρο και την πόλη, οι κάτοικοι άρχισαν να αναρωτιούνται και να αντιδρούν στο γεγονός ότι έπρεπε να εγκαταλείψουν και πάλι τον κενό χώρο της πλατείας. Δημιούργησαν έτσι την πρωτοβουλία El Campo de Cebada.

Με στόχο τον σωστό συντονισμό και την οργάνωση του μεγάλου αριθμού των εμπλεκόμενων, δημιούργησαν μια ιστοσελίδα η οποία εκτός από την πληροφορία που προσέφερε αποτελούσε και χώρο εναπόθεσης των προτάσεων, των ιδεών και των επιθυμιών των κατοίκων. Η ιστοσελίδα έμεινε ενεργή καθ' όλη τη σχεδιαστική διαδικασία, ενημερώνοντας το κοινό για τις προγραμματισμένες δράσεις στην πλατεία, ανοιχτή σε νέες ιδέες αλλά και πιθανούς προβληματισμούς και αντιρρήσεις σχετικά με το εγχείρημα. Οι πραγματοποίηση συνελεύσεων μέσα από τις οποίες δημιουργήθηκαν ομάδες διοργάνωσης δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων ενεργοποίησης και ενημέρωσης, οι πίνακες ανακοινώσεων στην είσοδο του χώρου, οι συνεντεύξεις των κατοίκων και τα ερωτηματολόγια αποτέλεσαν σημαντικά εργαλεία εφαρμογής της συμμετοχικής διαδικασίας σχεδιασμού.

Με την ενεργή συμμετοχή των κατοίκων η πλατεία καθαρίστηκε, εξασφαλίστηκε η παροχή νερού και ηλεκτρισμού, και δημιουργήθηκαν αυτοσχέδια γήπεδα μπάσκετ και ποδοσφαίρου. Η αρχιτεκτονική ομάδα Zuloark, με τη συμβολή των Basurama και των φοιτητών του Πανεπιστημίου Javeriana της Μποκοτά, πραγματοποίησε ένα εργαστήριο χειροποίητου αστικού εξοπλισμού από επαναχρησιμοποιημένα υλικά (Handmade Urbanism), κατά τη διάρκεια του οποίου κατασκευάστηκαν φορητά ξύλινα καθίσματα διαφόρων μορφών, ένα υπόστεγο στηριγμένο σε ξυλοπόδαρα και σκίαστρα από συρματόσχοινο και καμβά. Η διοργάνωση πλέον εκδηλώσεων στο El Campo de Cebada, κυρίως κατά τους θερινούς μήνες είναι συνεχής, σταθερή και δυναμική.

Η αφοσιωμένη στον στόχο πρωτοβουλία του El Campo de Cebada, μέσα από μια αυτοοργανωμένη και συμμετοχική διαδικασία, για την ενεργοποίηση και διαμόρφωση του χώρου και τη διατήρηση του κοινοτικού του χαρακτήρα αποτελεί αναμφίβολα ένα επιτυχημένο παράδειγμα συμμετοχικού σχεδιασμού. Μέσα από την συνεργασία των χρηστών και των σχεδιαστών αναπτύχθηκε η έννοια της συνεργασίας, οι χρήστες ανέπτυξαν νέες δεξιότητες και γνώσεις γεγονός που αποτελεί απόδειξη ότι οι άνθρωποι μπορούν να διαμορφώσουν την πόλη τους με βάση τις ανάγκες τους σε αντίθεση με την επιβεβλημένη «topdown» πολεοδομική αντιμετώπιση.

Εικόνα 17: El Campo de Cebada πηγή: www.plataformaarquitectura.clΕικόνα 18: El Campo de Cebada πηγή: www.plataformaarquitectura.cl

5. Ο ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Η επιστροφή στο επίπεδο της γειτονιάς και ο σχεδιασμός υγιών πυρήνων μικρότερης κλίμακας αποτελεί μία προσέγγιση που αναμφίβολα, αποκτά όλο και περισσότερους υποστηρικτές. Σύμφωνα με τους Gosling και Maitland, (1984), *«η γειτονιά θα πρέπει να είναι το βασικό συστατικό μιας πολεοδομικής μελέτης»*. Η γειτονιά σαν έννοια εισήχθη

στα ακαδημαϊκά κείμενα από τον Burgess (1929), ενώ η σημασία της χωρικής μονάδας αναφοράς της γειτονιάς (neighborhood unit) τονίστηκε από τον PERRY, (1998) και πολλούς άλλους μετέπειτα. Βασικό στοιχείο αναφοράς στον σχεδιασμό είναι η γεωγραφικά προσδιορισμένη γειτονιά, τα όρια της οποίας άλλοτε καθορίζονται από τα φυσικά ή τεχνικά στοιχεία του περιβάλλοντος και σε άλλες περιπτώσεις γειτονιά θεωρείται η κάθε πολεοδομική ενότητα βάση των δημογραφικών στοιχείων.

Σημαντικό ρόλο στον σχεδιασμό στο επίπεδο της γειτονιάς αποτελεί και η ενεργή συμμετοχή των κατοίκων καθώς είναι αυτοί που δρουν στα πλαίσια της και αυτοί που θα βιώσουν στην καθημερινότητά τους τα αποτελέσματα της σχεδιαστικής διαδικασίας. Υιοθετώντας την άποψη ότι οι ανάγκες και οι επιθυμίες των διαφορετικών κατοίκων μιας γειτονιάς μετασχηματίζονται συνεχώς, η σχεδιαστική διαδικασία θα πρέπει να ορίσει σαν στόχο να καλύψει τις ανάγκες αυτές φιλοξενώντας τόσο οικείες δράσεις των κατοίκων, όσο και εναλλακτικών χρήσεων τις γειτονιάς, όπως η ψυχαγωγία ο πολιτισμός κ.α. Με επίκεντρο την γειτονιά η διαδικασία σχεδιασμού θα πρέπει να επεξεργάζεται έννοιες όπως: ιδιωτικό-δημόσιο, συλλογικότητα, αλληλεπίδραση, οικειότητα, φιλικό δίκτυο, κόμβος, τοπόσημο, μνήμη, δίκτυο, χρήση.

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία τονίζονται ιδιαίτερα οι λόγοι που στη διαδικασία σχεδιασμού στο επίπεδο της γειτονιάς, ο συμμετοχικός σχεδιασμός θα πρέπει να έχει κυρίαρχο ρόλο. Οι επωφελούμενοι του έργου και οι ενδιαφερόμενοι φορείς θα πρέπει να εμπλέκονται και να καθορίζουν την λήψη της τελικής απόφασης καθώς:

- ❖ Η συμμετοχή των άμεσα και έμμεσα ενδιαφερομένων και εμπλεκόμενων φορέων εξασφαλίζει ότι η παρέμβαση ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες αυτών, για τους οποίους σχεδιάζεται και θα υλοποιηθεί.
- ❖ Η ποιότητα του σχεδιασμού θα είναι καλύτερη, καθώς θα βασίζεται σε ολοκληρωμένη και ενημερωμένη ανάλυση των συνθηκών του πεδίου, όπου θα γίνει η παρέμβαση. Οι άμεσα ενδιαφερόμενοι γνωρίζουν καλύτερα από οποιονδήποτε άλλον τις συνθήκες στον τόπο τους.
- ❖ Με την εμπλοκή των επωφελουμένων στη φάση του σχεδιασμού διασφαλίζεται και η βιωσιμότητα του έργου μετά την ολοκλήρωση της υλοποίησης, καθώς οι επωφελούμενοι θα νοιώθουν την ευθύνη γι' αυτό.

Σημαντικά είναι τα οφέλη του συμμετοχικού σχεδιασμού πέρα από τα πιο πάνω για την κοινωνική ανάπτυξη εν γένει, καθώς συμβάλλει και στην αναδιανομή της δύναμης σε μια περιοχή, εφόσον η φωνή και οι ανάγκες των πιο αδύναμων μπορούν να ακουστούν μέσα από την εν λόγω δημοκρατική διαδικασία.

Μέσα από τον συμμετοχικό σχεδιασμό, ο χρήστης έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τη θέση του στο δημόσιο χώρο, μαθαίνει να αναγνωρίζει τις ανάγκες του και να βρίσκει λύσεις για την κάλυψή τους. Μέσα από τη συλλογική διαμόρφωση, αποκτά ισχυρούς δεσμούς με τους γύρω του και ενισχύεται το ενδιαφέρον του για τον περιβάλλοντα χώρο. Έτσι, γίνεται σε όλους τους συμμετέχοντες αντιληπτή η δυνατότητα απαλλαγής από την εκάστοτε δυσάρεστη κατάσταση. Τα μέλη την κοινότητας παύουν να αισθάνονται άβουλα όντα και να δέχονται τις αποφάσεις που επιβάλλονται άνωθεν, που προδιαγράφουν τη ζωή και την καθημερινότητά τους.

Απόρροια μιας επιτυχής εφαρμογής του συμμετοχικού σχεδιασμού στο πλαίσιο της γειτονιάς αποτελεί η ενδυνάμωση της επικοινωνίας της γειτονιάς που αποφέρει στο η οργάνωση μιας συμμετοχικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων, σχεδιασμού και υλοποίησης της παρέμβασης. Οι παράλληλες δράσεις επικοινωνίας και εκπαίδευσης, συγκεντρώσεις, συναντήσεις και τα εργαστήρια αποτελούν σημαντικά εργαλεία. Βασική υπόθεση είναι στην σχεδιαστική διαδικασία να συμμετέχουν διαφορετικές ομάδες κα-

τοίκων ανεξάρτητα από την κοινωνική και οικονομική τους ιδιότητα.

6. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

6.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

6.1.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

Η γειτονιά αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πόλης με τους ανθρώπους να ζουν και να δρουν στα χωρικά της όρια. Οι γειτονιές εξελίσσονται συνεχώς, διαμορφώνοντας νέες ισορροπίες ανάμεσα στους κατοίκους, το περιβάλλον, τον κοινωνικό ιστό και τον πολιτισμό μιας πόλης.

Η λέξη γειτονιά προέρχεται από το ρήμα γειτνιάζω που ερμηνεύεται ως γειτονεύω με κάποιον άλλον ή βρίσκομαι στην ίδια γειτονιά με ένα σύνολο ανθρώπων και από την άλλη ότι συνορεύω ή είμαι απλώς κοντά σε κάτι. Όταν άνθρωποι και κτίρια βρίσκονται σε μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από κοντινή γεωγραφική απόσταση, τότε δημιουργούν μια γειτονιά (Ζερβός, 1998; Βικιλεξικό).

Κάποιοι βασικοί ορισμοί της λέξης γειτονιάς που θα μας βοηθήσουν να καταλάβουμε την κοινωνική της ερμηνεία παρακάτω είναι:

- «τμήμα ενός οικιστικού συνόλου με ασαφή όρια και περιορισμένο αριθμό σπιτιών, που είναι χτισμένα το ένα κοντά στο άλλο», σύμφωνα με το Λεξικό της κοινής νεοελληνικής
- «το σύνολο από γειτονικά σπίτια, το οποίο αποτελεί τμήμα της συνοικίας» και συνεκδοχικά «το σύνολο των ανθρώπων που κατοικούν σε γειτονικά σπίτια», σύμφωνα με το Βικιλεξικό.
- Μια γειτονιά είναι μια γεωγραφικά εντοπισμένη κοινότητα μέσα σε μια μεγαλύτερη πόλη, κωμόπολη, προάστιο ή αγροτική περιοχή. Οι γειτονιές είναι συχνά κοινωνικές κοινότητες με σημαντική αλληλεπίδραση «πρόσωπο με πρόσωπο» μεταξύ των μελών. Ορίζεται χωρικά ως μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή

και λειτουργεί ως ένα σύνολο κοινωνικών δικτύων, όπου οι κάτοικοι προσπαθούν να εντοπίσουν τις κοινές αξίες, να κοινωνικοποιηθούν και να διατηρήσουν ένα αποτελεσματικό έλεγχο, σύμφωνα με τη Wikipedia.

Σύμφωνα με τις πολεοδομικές αναφορές, τα Οικοδομικά Τετράγωνα μέσα στα οποία παρατηρούμε χρήσεις όπως αμιγής ή γενική κατοικία, εμπόριο, σχολεία, πλατείες κ.α. συντελούν μία γειτονιά.

Ο Smith M. K., (2011), ορίζει την γειτονιά ως ένα τμήμα της ευρύτερης κοινωνίας, πλαισιωμένης από τις ζωές των ανθρώπων ή στα όρια της οποίας ικανοποιούνται οι ανάγκες των ανθρώπων και οι διάφορες κοινωνικές ομάδες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Συμπληρώνοντας αναδεικνύει τη σημασία που έχει η γειτονιά για τους ανθρώπους καθώς αποτελεί για αυτούς ένα ξεχωριστό μέρος, με το δικό του χαρακτήρα και με κατά προσέγγιση όρια (Smith M. K., 2011).

Τέλος εκτός από το αρχιτεκτονικό μοτίβο που διαφέρει από γειτονιά σε γειτονιά και την χαρακτηρίζει, ο τύπος γειτονιάς που θα αναλυθεί σαν έννοια παρακάτω, αποτελεί ακόμη μια διαφορά καθώς υπάρχουν γειτονιές μέσα στον αστικό ιστό μπορεί να βρει κάποιος περιοχές με κυρίαρχη τη χρήση της κατοικίας αλλά και γειτονιές-οικονομικά κέντρα μιας πόλης.

6.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

Το φαινόμενο της μαζικής αστικοποίησης ως απόρροια της βιομηχανικής επανάστασης δημιούργησε την ανάγκη άμεσης οργάνωσης των πόλεων με αποτέλεσμα την εμφάνιση

νέων μελετών και σχεδίων για την συγκρότηση μιας νέας δομής του αστικού ιστού και κατ' επέκταση της γειτονιάς.

Η σημασία της κοινωνικής διαίρεσης του χώρου επισημαίνεται μέσα από τη μαρξιστική σκέψη ενώ η έννοια της γειτονιάς, οι αρχές σχεδιασμού και η αρχή της διαμόρφωσης της εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στις μελέτες του αστικού σχεδιασμού τον 20^ο αιώνα με κύριους εκφραστές τους τους Clarence Perry, Clarence Stein και Henry Wright (Καυκούλα, 1985) και (Προκόπη, 2015).

Αρκετοί μελετητές της ιστορικής εξέλιξης της γειτονιάς υποστηρίζουν πως η γειτονιά εντοπίζεται σαν χωρική ενότητα, αρχικά σε πόλεις της αρχαίας Μεσοποταμίας και της αρχαίας Ελλάδας οι οποίες παρουσιάζουν μια συγκεκριμένη δομή και παρέχουν μια συγκεκριμένη τάξη στο σύνολο του αστικού ιστού, χωρίς όμως την παρουσία της κοινωνικής και οικονομικής πλευράς στη διαδικασία του σχεδιασμού (Ali-Zadeh Rastan, 1990) και (Peterman, 2000).

Σύμφωνα με την μελέτη του Mumford “The City in History” το 1961, η πρώτη μορφή γειτονιάς εμφανίστηκε στη μεσαιωνική πόλη, όπου κάθε γειτονία αποτελούσε και μια μικρή πόλη η οποία παρουσίαζε κάποιο βαθμό αυτάρκειας και αυτονομίας. Τα επόμενα όμως χρόνια η άποψη αυτή αμφισβητήθηκε καθώς όπως υποστηρίζει ο Peterman, κατά τον Μεσαίωνα η έννοια της κοινότητας ήταν οικεία για τους πολίτες μιας πόλης αλλά σε καμία περίπτωση δεν αντικατοπτρίζει το οριοθετημένο χωρικά κοινωνικό σύστημα του σήμερα (Peterman, 2000).

Τις επόμενες δεκαετίες εμφανίστηκαν διάφορες μελέτες σύμφωνα με τις οποίες η ιδέα της γειτονιάς, δεν εμφανίζεται πρώτη φορά στην αρχαιότητα αλλά στα τέλη του 18^{ου} αιώνα στα προάστια των πόλεων μακριά από τις αστικές κοινωνικές ασθένειες τις εποχής, όπως ο υπερπληθυσμός και το υποβαθμισμένο περιβάλλον των βιομηχανικών πόλεων, σύμφωνα με τους Southworth και Ben-Joseph (Peterman, 2000).

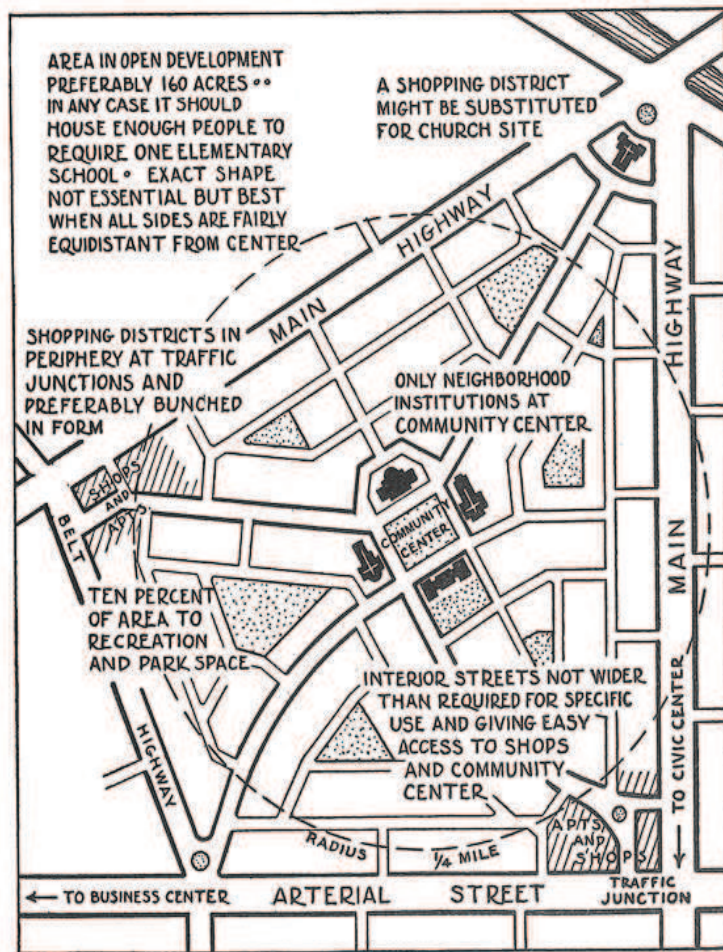
Τα δύο βασικά μοντέλα γειτονιάς η μονάδα γειτονιάς του Clarence Arthur Perry και το μοντέλο Radburn από τους C. Stein και H. Wright , όπως αυτά θα αναλυθούν παρακάτω, αποτέλεσαν τον πυλώνα του σχεδιασμού των νέων μοντέλων γειτονιάς που έπρεπε να σχεδιαστούν εξαιτίας της αστικής εξάπλωσης αλλά και της ανάγκης αναδιαμόρφωσης των ήδη υφιστάμενων περιοχών γειτονιάς.

6.2.1. ΜΟΝΑΔΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

Με τον όρο "neighbourhood unit" (μονάδα γειτονιάς), όπου χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Yeomans το 1916 στην Αμερική και μελετήθηκε από τον κοινωνιολόγο Clarence Arthur Perry το 1929 εμφανίστηκε το πρώτο μοντέλο γειτονιάς. Στόχος του σχεδιασμού του ήταν να αποτελέσει το βασικό πλαίσιο μελέτης των πολεοδόμων για τον σχεδιασμό γειτονιών που θα χαρακτηρίζονταν από λειτουργικότητα και σχετική αυτονομία.

Οι βασικές αρχές του όρου βασίζονταν στην διαίρεση της πόλης σε οικοδομικά τετράγωνα και οικιστικές κοινότητες που θα περιείχαν:

- ❖ Την τοποθέτηση του σχολείου στο κέντρο της γειτονιάς, όπου οι κτιριακές εγκαταστάσεις του θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν από τους κατοίκους για διάφορες συλλογικές δράσεις. Ο ιδανικός πληθυσμός των κατοίκων της θα έπρεπε να είναι από 6.000 έως 9.600 κατοίκους.

Εικόνα 19: neighbourhood unit πηγή: New York Regional Survey 1929

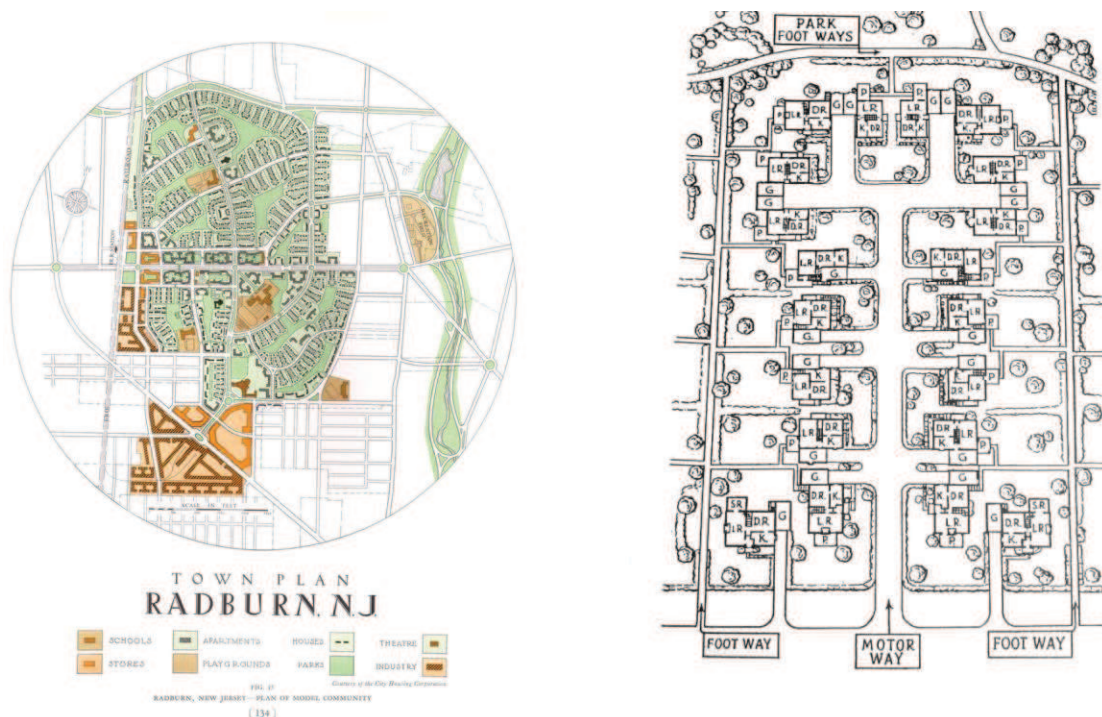
- ❖ Την εκμετάλλευση από τους κατοίκους της γειτονίας των ελεύθερων εκτάσεων γης εντός των ορίων της γειτονίας, με στόχο τη δημιουργία ανοιχτών χώρων πρασίνου και παρκων.
- ❖ Την οριοθέτηση των νοητών συνόρων της γειτονίας με την κατά μήκος τοποθέτηση των κεντρικών αρτηριών, με στόχο την αποφυγή της διχοτόμησης της από αυτές.
- ❖ Τον σχεδιασμό καμπυλόγραμμων τοπικών δρόμων με σκοπό τόσο την εμφανή διάκριση τους από τις κεντρικές αρτηρίες αλλά και την διατήρηση της αισθητικής.
- ❖ Την τοποθέτηση των εμπορικών χρήσεων στα όρια της γειτονίας.

6.2.2. ΜΟΝΤΕΛΟ RADBURN

Το Radburn αποτελεί μια συλλογική κοινότητα που ιδρύθηκε το 1929 στο New Jersey των Η.Π.Α και αποτέλεσε μια πρώτη προσπάθεια σχεδιασμού ως «μια πόλη για την εποχή του αυτοκινήτου».

Ο σχεδιασμός του μοντέλου Radburn στηρίχθηκε σε τέσσερα επίπεδα:

- ❖ **Θύλακας** («enclave»): Αποτελούσε ουσιαστικά ένα κλειστό χώρο είκοσι περίπου κατοικιών, ένα «cul-de-sac» με την μπροστινή όψη του σπιτιού να βλέπει έναν κήπο και στην πίσω να υπάρχει ένα γκαράζ.
- ❖ **Μπλοκ**: Πάνω από τρεις θύλακες συντελούσαν ένα μπλοκ οι οποίοι διαχωρίζονταν μεταξύ τους με έναν μικρό πεζόδρομο.
- ❖ **Superblock**: Αποτελούνταν από τον κεντρικό δρόμο και ένα σύμπλεγμα πέντε μπλόκ.
- ❖ **Γειτονιά**: Την συνιστούσαν από τεσσερα έως έξι superblocks, οριοθετημένα από τον κύριο οδικό άξονα.

Εικόνα 20: Η "Radburn City" των C. Stein και H. Wright (σχέδιο πόλης σήμερα), Πηγή: <https://picomeanslittle.com>

Ο σχεδιασμός του μοντέλου Radburn από τους C. Stein και H. Wright θεωρήθηκε πρόγονος του «New Pedestrianism»⁶² και του «car-free movement»⁶³. Σύμφωνα με τον σχεδιασμό του η γειτονία αποτελούσε το βασικό στοιχείο της πόλης και της ευρύτερης περιοχής.

6.3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

Κατά το παρελθόν η έννοια της γειτονιάς βασιζόταν σε όρους συνυφασμένους με αυτούς της μονιμότητας, του οικείου περιβάλλοντος και της στατικότητας με συγκεκριμένους αστικούς και κοινόχρηστους χώρους συγκέντρωσης όπως η αγορά και η πλατεία.

Η γειτονία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του αστικού ιστού καθώς λειτουργεί ενοποιητικά ως ενδιάμεσο στοιχείο ανάμεσα στην κατοικία και την πόλη. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια ιδιαίτερη κατηγορία τόπου, η οποία στον καπιταλισμό είναι βασικά στραμμένη προς την αναπαραγωγή των υποκειμένων που φιλοξενεί. Η γειτονιά είναι δηλαδή πρώτιστα μια μορφή που παίρνουν οι παραγωγικές σχέσεις στην μικρή τους κλίμακα.

Τα δομικά στοιχεία της γειτονιάς είναι εξ' ορισμού ρευστά και δυναμικά καθώς μέσα στα ασαφή όριά της κινείται το ιδιωτικό και δημόσιο συμφέρον, το οικείο και το ξένο, το συγκεκριμένο και το αφηρημένο. Υπάρχει αόριστα ως κόμβος πιθανών διαδρομών αλλά και αγκυρωμένη σε έναν τόπο.

Η έννοια της γειτονιάς και η αποσαφήνιση του όρου έχει απασχολήσει τα τελευταία χρόνια διάφορες εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές λόγω της παγκοσμιοποίησης, της διεθνούς κινητικότητας του κεφαλαίου, των ανταγωνισμών των πόλεων κλπ. Η έννοια της γειτονιάς επιδέχεται πολλαπλές προσεγγίσεις, τόσο από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους όσο και από διαφορετικές αντιλήψεις πολιτών.

Κατά τη Massey, η γειτονιά, ως μία ανάμεσα σε πολλές γεωγραφικές κλίμακες, διαμορφώνεται από ένα σύνολο κοινωνικών σχέσεων που διαντιδρούν σε μια τοποθεσία. Είναι ανοιχτή σε αμφισβήτηση και σε διαφορετικές αναγνώσεις από άτομα και ομάδες που έχουν διαφορετικές εμπειρίες. Συγκροτείται από κίνηση, επικοινωνία, κοινωνικές σχέσεις που πάντα εκτείνονται και πέρα από αυτήν (Massey D., 1991).

Για τον Lefebvre, οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν, σε συγκεκριμένους τόπους-γειτονιές, ζωές που χαρακτηρίζονται από τοπικότητα, συγκλίσεις και τυχαίες συναντήσεις (Lefebvre H, 2007).

Ο Chombart de Lauwe στο έργο του το "Το Παρίσι και η περιοχή του" ορίζει ότι η αστική γειτονία "δεν καθορίζεται μόνο από τους οικονομικούς και γεωγραφικούς παράγοντες αλλά και από την παράσταση που έχουν γι' αυτήν οι κάτοικοί της και οι κάτοικοι άλλων αστικών γειτονιών" (Debord 1958).

Σύμφωνα με τη Βαΐου, στον όρο "γειτονιά" συνδέονται και συχνά συγχέονται, πλευρές που έχουν να κάνουν με τον υλικό χώρο αλλά και διαδικασίες που αναφέρονται στις κοινωνικές σχέσεις γειτονίας, παραπέμποντας σε επεξεργασίες που ταύτιζαν μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ("κοινότητα") με έναν σαφώς οριοθετημένο τόπο (Βαΐου Ντ., 2013). Στην Ελλάδα ο προσδιορισμός μιας περιοχής της πόλης ως γειτονιά, για τη Βαΐου, σχετίζεται κυρίως με ιστορικές διαδικασίες συγκέντρωσης των κατοίκων (π.χ. κοινή καταγωγή, πρόσφυγες κλπ) και η συγκρότησή τους συνδέεται με την ύπαρξη τοποσημάτων (ΚΑΠΗ, σχολείο, ναός, φυσικό χαρακτηριστικό περιβάλλοντος, πλατεία, γήπεδο-πάρκο κλπ) και των κοινωνικών δικτύων που αναπτύχθηκαν στον συγκεκριμένο τόπο (Βαΐου Ντ., 2007).

Σύμφωνα με πιο σύγχρονες προσεγγίσεις το φύλο αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη συγκρότηση και αποσαφήνιση της έννοιας της γειτονίας καθώς "οι γυναίκες ενδιαφέρονται περισσότερο για τη βελτίωση του άμεσου περιβάλλοντος της κατοικίας, με αποτέλεσμα να είναι συχνά πιο ενεργές σε πρωτοβουλίες πολιτών (Βαΐου Ντ., 2007). Σύμφωνα και με τη Stovesand, "η περιοχή της καθημερινότητας, η γειτονιά, προσλαμβάνεται και χρησιμοποιείται διαφορετικά από άνδρες και γυναίκες".

Συνοψίζοντας, λοιπόν, η γειτονία αποτελεί τον βασικό χώρο γύρω από την κατοικία με πληθώρα διαφορετικών προσεγγίσεων ως προς το νόημά της ανάλογα με την εθνότητα, την κοινωνική τάξη, το φύλο κλπ. Στα ασαφή πλαίσια της οι κάτοικοι κοινωνικοποιούνται, οικειοποιούνται την πόλη τους, δρουν συλλογικά, αναπτύσσουν και εξελίσσουν την κοινωνική τους συνείδηση. Είναι άλλωστε γεγονός ότι στους τοίχους μιας γειτονιάς μπορεί κανείς να διαβάσει τους ρυθμούς της ζωής, την ένταση του καπιταλισμού, τις γενιές που την κατοικούν.

6.4. Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην περίπτωση της Ελλάδας, δεν υπάρχει επαρκής βιβλιογραφία που να αναφέρεται στην έννοια της γειτονιάς όπου απλά ορίζεται σαν πολεοδομική ενότητα στο ελληνικό σύστημα σχεδιασμού (Βαΐου Ντ., 2007). Η παρουσία του όρου γίνεται για πρώτη φορά εμφανής στην πολεοδομική νομοθεσία με τον Ν. 1337/83 (Γιαννακού, 2016).

Συγκεκριμένα, στο Άρθρο 1, παρ. 3 αναφέρεται ότι «Οι εντάξεις και επεκτάσεις σχεδίων πόλεων γίνεται κατά οργανικές πολεοδομικές ενότητες (γειτονίες)», ενώ στο Άρθρο 2, παρ. 3 αναφέρεται το εξής: «Ο καθορισμός του μεγέθους και των ορίων των πολεοδομικών ενοτήτων γίνεται έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η πλέον ενδεδειγμένη οργάνωση των περιοχών κατοικίας με την πρόβλεψη των απαραίτητων εξυπηρετήσεων των κατοίκων τους, η ένταξη στο σχέδιο κατά προτεραιότητα των πυκνοδομημένων περιοχών σε συνδυασμό με τη μεγαλύτερη δυνατή οικονομία των επεκτάσεων, η αντιμετώπιση στεγαστικών αναγκών προβληματικών περιοχών κατοικίας, η απόκτηση γης για κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους και η εκτέλεση προγραμμάτων οργανωμένης οικιστικής ανάπτυξης. Ο καθορισμός των πολεοδομικών ενοτήτων γίνεται και στην περιοχή του εγκεκριμένου σχεδίου ή οικισμού προ του 1923, δημιουργώντας το πλαίσιο για πιθανές τροποποιήσεις του» (Γιαννακού, 2016).

Η ελληνική γειτονιά του σήμερα δεν παρουσιάζει την ίδια σημασία και αξία για τους κατοίκους. Οι γειτονίες κυρίως στις μεγάλες πόλεις ,μπορούν να χαρακτηριστούν απρόσωπες και αφιλόξενες. Ο ύστερος καπιταλισμός της ακραίας έντασης του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, ο ανταγωνισμός μεταξύ των πόλεων και η ερήμωση της περιφέρειας, τα μεταναστευτικά ρεύματα, η κατάλυση του κράτους πρόνοιας και των εργατικών δικαιωμάτων, όλα οδήγησαν στην ανάγκη εκσυγχρονισμού έως και επανακαθορισμού του εννοιολογικού πλαισίου της ελληνικής γειτονιάς.

6.5. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΗ ΟΠΤΙΚΗ

Είναι γεγονός ότι μελετώντας την έννοια της γειτονιάς από μία πολεοδομική και θεσμική οπτική, ο όρος "γειτονιά" δεν παρουσιάζει σαφή περιεχόμενο και συχνά συγχέεται με την έννοια της συνοικίας, του διαμερίσματος, της κοινότητας αλλά και του οικιστικού συγκροτήματος. Παρατηρήθηκε, επίσης, η μεγάλη διαφορά που υπάρχει ανάμεσα

στην οριοθέτηση της γειτονιάς ως προς τον χώρο όπως αυτή γίνεται από τους κατοίκους αλλά και καταγράφεται στα διάφορα επίσημα έγγραφα.

Η πρώτη αναφορά στον όρο γειτονιά γίνεται με την εφαρμογή του Νέου Οικιστικού Νόμου, το 1983, όπου η πολεοδομική νομοθεσία αναφερόταν στη επέκταση των Σχεδίων Πόλεων κατά πολεοδομικές ενότητες. Το 1983 γίνεται και η θεσμοθέτηση των Πολεοδομικών Επιτροπών Γειτονιάς (ΠΕΓ). Την ίδια χρονιά το τότε αρμόδιο Υπουργείο (σημερινό Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας), καθορίζει τα όρια της γειτονιάς, όπου αυτά ορίζονται από τον πληθυσμό των κατοίκων (από 2000 έως 5000),

την ταύτιση των κατοίκων με την γειτονιά τους, αλλά και την καθημερινή δραστηριοποίηση τους στα όρια αυτής. Στις γειτονίες συστήνεται να υπάρχουν όλες οι αναγκαίες λειτουργίες και παροχές υπηρεσιών (τράπεζες, σχολεία, χώροι πρασίνου, κλπ), πολιτιστικό κέντρο άλλα και η δημιουργία ενός Γραφείου Γειτονιάς όπου θα λειτουργούσαν οι Πολεοδομικές Επιτροπές Γειτονιάς. Τέλος, συντάσσεται από το Υπουργείο ένας οδηγός οριοθέτησης γειτονιάς, όπου θέτει κάποια συγκεκριμένα κριτήρια οριοθέτησής της. Αυτά είναι, διοικητικά (π.χ. σχολεία, οργανισμοί, ενορίες, αστυνομικά τμήματα κλπ.), λειτουργικά (πχ. εμπορικά κέντρα, πολιτιστικά ή ψυχαγωγικά κέντρα κλπ.), φυσικά-τοπολογικά (πχ. ρέμα, γέφυρα, κλίσεις δρόμων κλπ.), πολεοδομικά-κυκλοφοριακά-μορφολογικά (πχ. σιδηροδρομική γραμμή, μεγάλα πάρκα, λεωφόροι κλπ.) και κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά (πχ. κοινωνική και οικονομική ομοιογένεια, συνήθειες, τρόπος ζωής κλπ.) (Αραβαντινός Α., 2007:316-7).

Το 1985 εφαρμόζονται οι πρώτες κατευθύνσεις και θέτονται ουσιαστικοί στόχοι για την πολεοδομική οργάνωση του αστικού ιστού αλλά και της ευρύτερης περιφέρειας. Οι δήμοι με πάνω από 150.000 κατοίκους διαιρούνται σε δημοτικά διαμερίσματα. Μία ακόμα χρήση της έννοιας της γειτονιάς γίνεται από τον Ν.2508/97 που αφορά τα γενικά πολεοδομικά σχέδια και στοχεύει στον τρόπο χρήσης του όρου.

Ο όρος "γειτονιά" σήμερα συναντιέται σε: σχέδια πολεοδομικών ενοτήτων, σχέδια προστασίας του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος, κυκλοφορίας και συγκοινωνίας, πρακτικές συμμετοχής στον σχεδιασμό, στον υπολογισμό των αναγκών σε τεχνική και κοινωνική υποδομή. Φαίνεται πως τα νομοθετήματα αυτά, στα οποία τείνει να γίνει μια αποσαφήνιση του όρου γειτονιά, χρησιμοποιούνται σε πληθώρα μελετών, στις οποίες η γεωγραφική οριοθέτηση του όρου δεν είναι δεδομένη.

Ιδιαίτερα σημαντικές ήταν οι ρυθμίσεις που έγιναν ως προς την θεσμοθέτηση Συνοικιακών Συμβουλίων και Πολεοδομικών Επιτροπών Γειτονιάς (ΠΕΓ) και οι διαμερισματικοί σύμβουλοι. Η ΠΕΓ σχετίζεται άμεσα με την γειτονιά και το ευρύτερο οικοδομικό τετράγωνο ενώ η ανάδειξη εκπροσώπων στα πλαίσια της επιτροπής συνδέεται με το αρμόδιο δημοτικό συμβούλιο. Οι ΠΕΓ, τα συνοικιακά και διαμερισματικά συμβούλια και οι διαδικασίες του δήμου είναι τρεις διαφορετικές ενότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης που ασχολούνται με τοπικά ζητήματα, αλλά οι διαδικασίες τους δεν συνδέονται.

Με τη θέσπιση του νέου Δημοτικού Κώδικα το 2006 (Ν.3463/2006) επιχειρείται η ανάδειξη του ενεργού ρόλου του πολίτη στα πλαίσια της συμμετοχικής διαδικασίας. Ο ενεργός ρόλος του πολίτη τόσο σε ζητήματα που αφορούν τον δήμο, όσο και της γειτονιάς εκφράστηκε μέσα από συλλόγους και οργανώσεις και επηρέασε ουσιαστικά την κοινωνικοπολιτική ζωή της πόλης. Ωστόσο, η αδυναμία να θεσμοθετηθεί μια συνολική πολεοδομική πολιτική και η ανάπτυξη ισχυρών αντικοινωνικών πελατειακών σχέσεων που ανέπτυξε το κράτος οδήγησαν ουσιαστικά στην αδυναμία εφαρμογής των παραπάνω θεσμών.

Συνοψίζοντας, η έννοια και τα όρια της γειτονιάς σήμερα είναι δυσδιάκριτα στην πολεοδομική νομοθεσία και στην αστική μορφή. Πέρα απ' αυτό όμως, δεν αρκεί μόνο ο πολεοδομικός και θεσμικός της προσδιορισμός για τη συγκρότησή της αν δεν συνυπολογίζονται οι κοινωνικοί παράμετροι και οι κάτοικοι που τις βιώνουν.

Designing

with

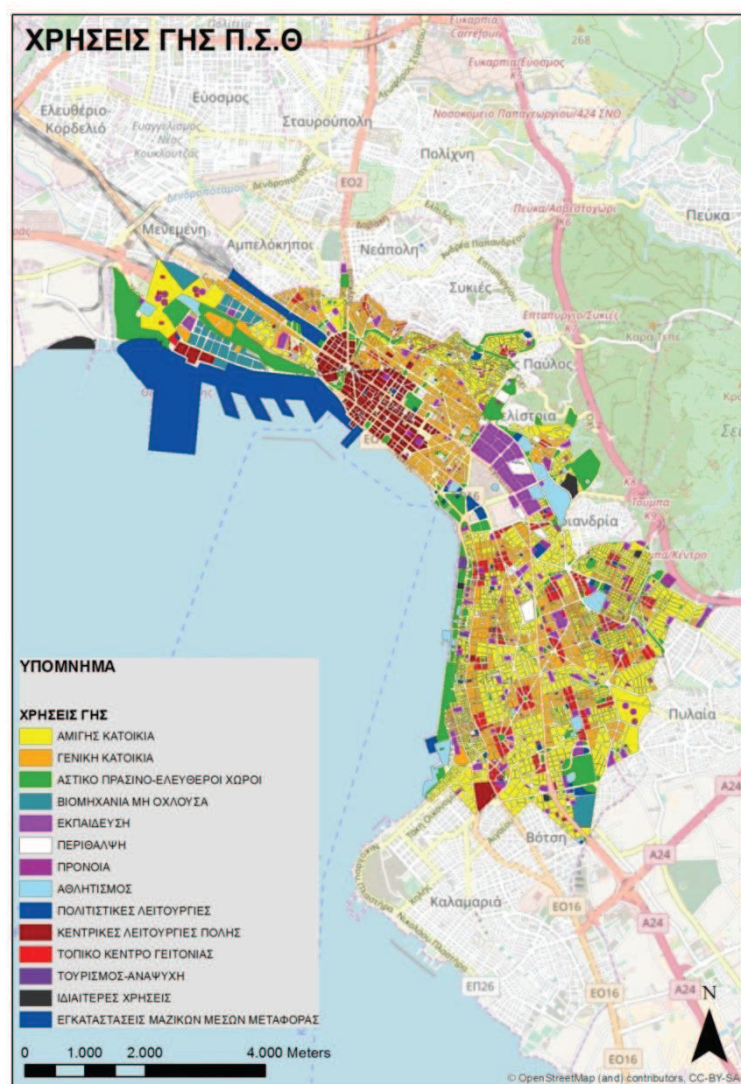
people

**• AND NOT JUST
FOR PEOPLE**

a P!D publication

7. Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

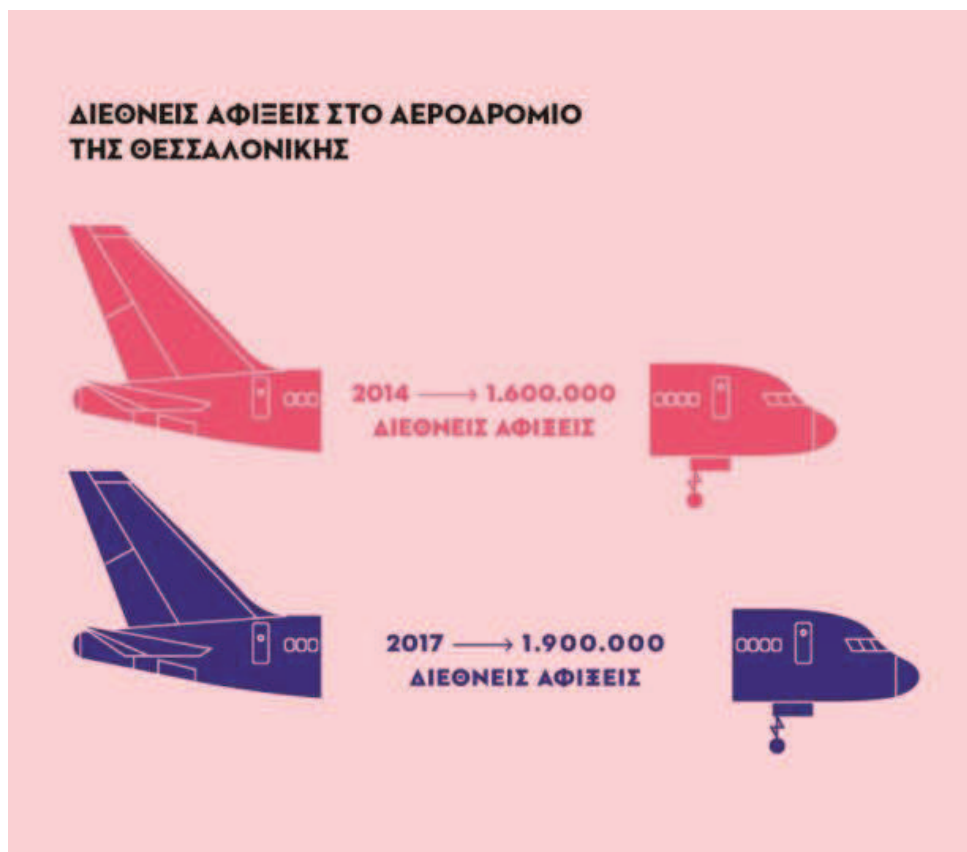
Η Θεσσαλονίκη αποτελεί την δεύτερη μεγαλύτερη σε έκταση και πληθυσμό πόλη της Ελλάδας, αλλά και το δεύτερο μεγαλύτερο εξαγωγικό και μεταφορικό λιμάνι της Ε.Ε. τόσο στις βαλκανικές χώρες, όσο και στη ζώνη της Μαύρης Θάλασσας. Σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ., ο πληθυσμός του Δήμου Θεσσαλονίκης ανέρχονταν σε 324.766 το 2011, ενώ η μητροπολιτική περιοχή της πόλης υπολογίζεται περίπου 1,9 εκατομμύρια κατοίκους.

Εικόνα 21: : χάρτης με Χρήσεις Γης του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης [πηγή: <https://gis.thessaloniki.gr/sdi/>]

Το Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης διαθέτει λειτουργίες άμεσα συνδεδεμένες με το υπερπεριφερειακό οικιστικό δίκτυο ολόκληρης της Βόρειας Ελλάδας. Διαθέτει σημαντικούς μεταφορικούς κόμβους διεθνής εμβέλειας όπως το Αεροδρόμιο Μακεδονίας και τον Λιμένα Θεσσαλονίκης, σιδηροδρομικό και οδικό δίκτυο που αποτελούν τους αναπτυξιακούς άξονες της χώρας.

Ακόμη, εξαιτίας της εύρωστης αγοράς της Θεσσαλονίκης, συνθέτει ένα αξιόλογο οικονομικό κέντρο υπερπεριφερειακής εμβέλειας βασισμένο στην ποιότητα και το εύρος των παρεχόμενων υπηρεσιών (Παπαμίχος et al., 2010). Η Θεσσαλονίκη αποτελεί έδρα του ομώνυμου Δήμου, διοικητική έδρα της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας, της ομώνυμης Περιφερειακής Ενότητας καθώς και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Μακεδονίας-Θράκης αναλαμβάνοντας και την εξυπηρέτηση των αντίστοιχων διοικητικών λειτουργιών.

Εικόνα 22: Στοιχεία από τον απολογισμό της Fraport Greece πηγη: parallaximag.gr

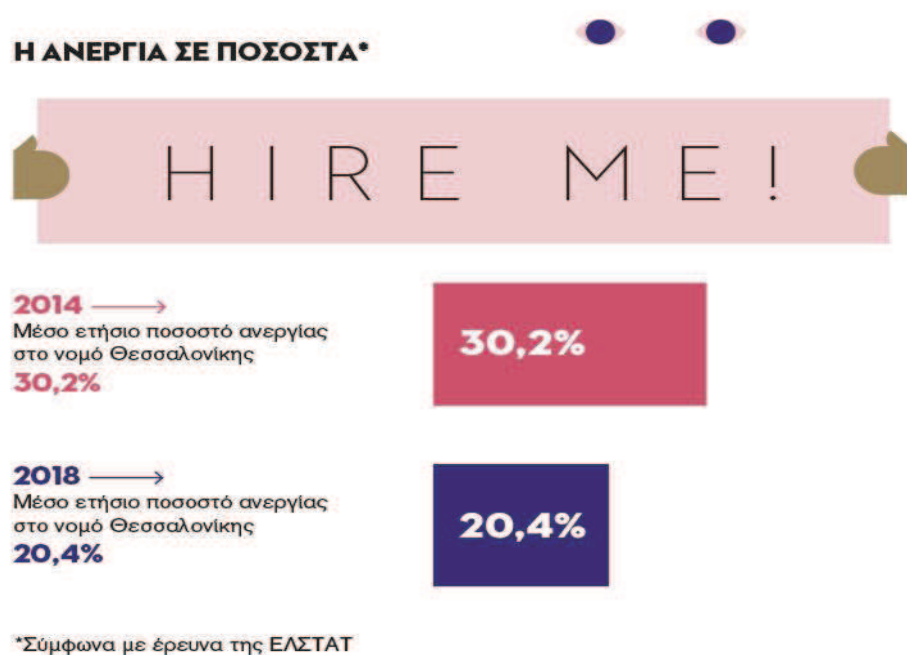
Ο τουρισμός αποτελεί την ισχυρότερα αναπτυσσόμενη οικονομική δραστηριότητα της Θεσσαλονίκης. Ειδικά από το 2011, οι αφίξεις τουριστών από διεθνείς προορισμούς αυξήθηκαν κατά 30%, ενώ το 2018 κατέγραψε 1.900.000 διεθνείς αφίξεις.

Θεματικές εκδηλώσεις που ενισχύουν τον αστικό ανταγωνισμό της πόλης (urban marketing), όπως η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης, το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου, το φεστιβάλ γαστρονομίας Thessaloniki Food Festival αλλά και το Thessaloniki Pride Festival αποτελούν αδιαμφισβήτητα πόλο έλξης ενισχύοντας την τοπική οικονομία.

Η Θεσσαλονίκη αποτελεί τη μεγαλύτερη πανεπιστημιακή κοινότητα της Ελλάδας, και κάθε χρόνο φιλοξενεί περίπου 150.000 φοιτητές. Παρά την παρουσία και ενεργό δράση της νεολαίας στην Θεσσαλονίκη, η μεγαλύτερη δημογραφική πρόκληση είναι η γήρανση του πληθυσμού. Την τελευταία δεκαετία (2005-2014), η ηλικιακή ομάδα άνω των 65 ετών, αυξήθηκε σε ποσοστό από 15,2% το 2005 σε 18,4% το 2014 (Δήμος Θεσσαλονίκης, 2017).

Η πόλη βίωσε σοβαρές πληθυσμιακές αλλαγές κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα. Το 1922, ο πληθυσμός διπλασιάστηκε όταν 130.000 πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία εγκαταστάθηκαν στην πόλη. Η άφιξη των προσφύγων επηρέασε την αστική ανάπτυξη. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η πόλη έχασε σχεδόν το 20% του συνολικού πληθυσμού της που αποτελούνταν από την εβραϊκή κοινότητα (Δήμος Θεσσαλονίκης, 2017). Το 2016, δημιουργήθηκε ο πρώτος χώρος προσωρινής στέγασης για πρόσφυγες από τη Μ.Ανατολή (κυρίως από τη Συρία). Περίπου το 15% του συνόλου των προσφύγων στην Ελλάδα φιλοξενούνται σε χώρους γύρω από τη Θεσσαλονίκη από το 2015, όποτε και ξεκίνησαν οι πρώτες μεταναστευτικές ροές προς τις ακτές της Ελλάδας (Δήμος Θεσσαλονίκης, 2017). Παρόλο που πολλοί πρόσφυγες σκοπεύουν να μετακινηθούν σε άλλες χώρες της Ευρώπης, αναμένεται να παραμείνει στην πόλη ένα σημαντικό ποσοστό νέων κατοίκων και οικογενειών (Δήμος Θεσσαλονίκης, 2017).

Η ανεργία αποτελεί ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που μαστίζει την πόλη της Θεσσαλονίκης. Παρόλο που τα ποσοστά ανεργίας έχουν μειωθεί αισθητά καθώς το μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας για το 2018 στο Νομό Θεσσαλονίκης είναι 20,4% παραμένει ίσως το μείζων και σημαντικότερο πρόβλημα της πόλης. Την ίδια στιγμή, μια σημαντική παρενέργεια της οικονομικής κρίσης ήταν η μετανάστευση τοπικών επιχειρήσεων, σε γειτονικές χώρες (κυρίως στη Βουλγαρία), λόγω της υψηλής φορολογίας και της έλλειψης επενδυτικών κινήτρων (Δήμος Θεσσαλονίκης, 2017), γεγονός που μειώνει την οικονομική ανταγωνιστικότητα της πόλης.

Εικόνα 23 Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας Νομός Θεσσαλονίκης πηγη: <https://parallaximag.gr>

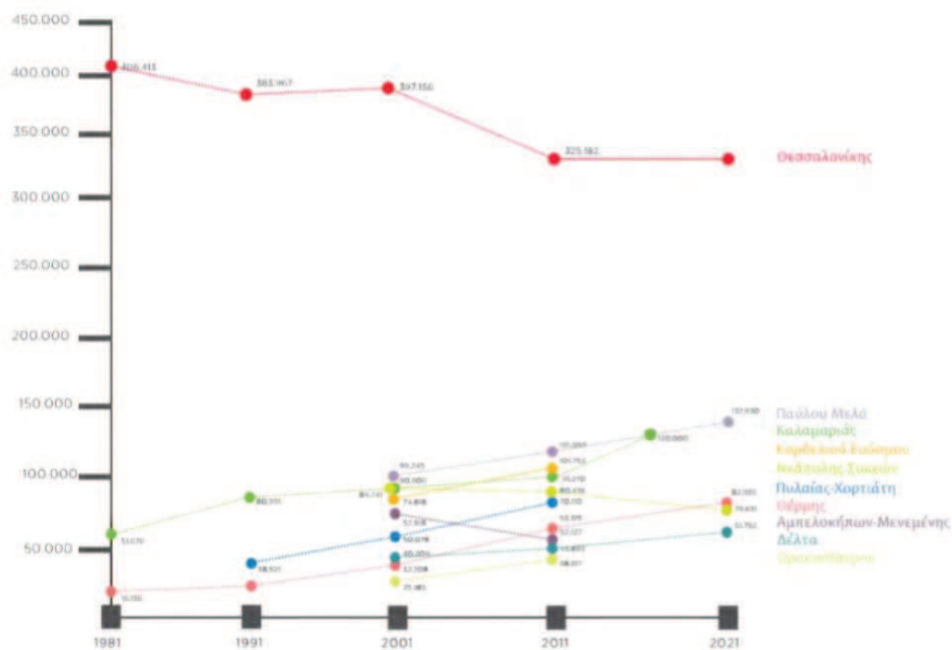
7.1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Η πορεία του πληθυσμού της Θεσσαλονίκης υπήρξε πάντα αυξανόμενη, ειδικά μετά το τέλος του πολέμου, οπότε και επιταχύνεται η εξάπλωση της πόλης. Αν και ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού του Δήμου Θεσσαλονίκης έχει μειωθεί από το 1991 σε σχέση με τις τάσεις παλαιότερων δεκαετιών μετακίνησης προς τα προάστια για την εύρεση καλύτερης ποιότητας ζωής, συνεχίζει να είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος δήμος στην χώρα μετά τον Δήμο Αθηνών.

Η γήρανση του πληθυσμού της πόλης αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις γεγονός που οφείλεται στο χαμηλό ρυθμό των γεννήσεων. Επιπλέον, ο πληθυσμός του Δήμου Θεσσαλονίκης μειώθηκε 13.5% μεταξύ 2001 (375.276) και 2011 (324.766). Ένας σημαντικός αριθμός πολιτών έφυγε από το Δήμο Θεσσαλονίκης τη συγκεκριμένη δεκαετία και μετακινήθηκε στα προάστια της μητροπολιτικής περιοχής οδηγώντας στην αύξηση του πληθυσμού των γειτονικών δήμων

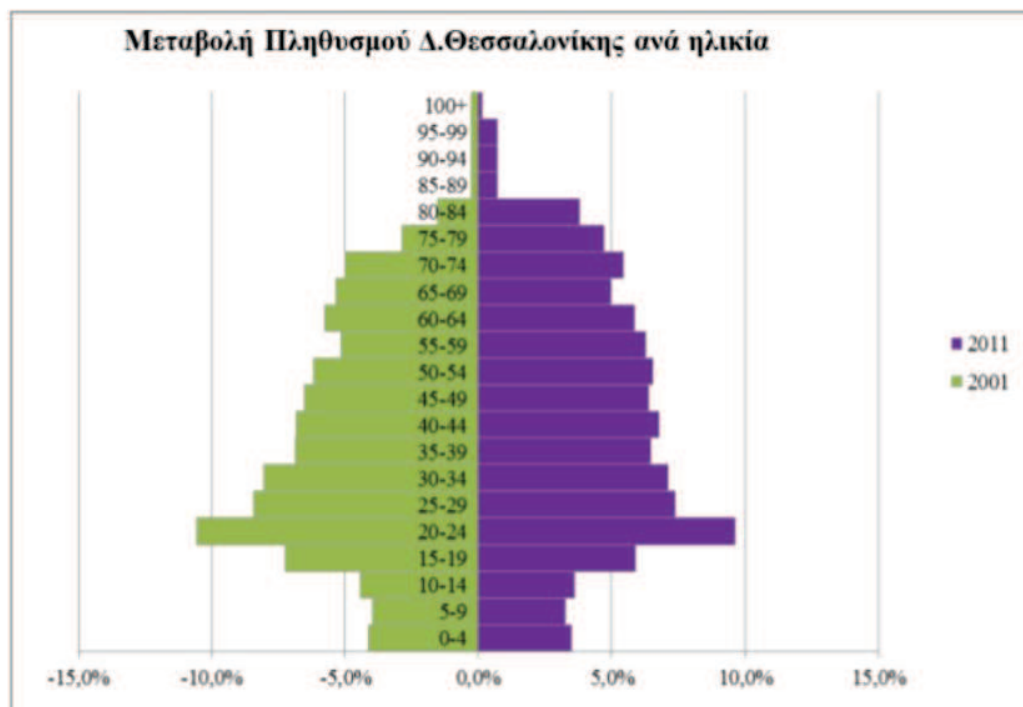

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Ηλικιακό προφίλ Δήμου Θεσσαλονίκης πηγη: City of Thessaloniki and Resilient Thessaloniki, (2016),

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8: Πληθυσμός ανα Δήμο στο διάστημα 1981-2011 με προβολή στο 2021 πηγη: City of Thessaloniki and Resilient Thessaloniki, (2016),

Από την ηλικιακή πυραμίδα στο παρακάτω γράφημα, μεταξύ της δεκαετίας 2001-2011, μειώθηκαν σημαντικά οι μικρές ηλικιακές ομάδες καθώς και οι νεαρές και μεσαίες ηλικίες της αγοράς εργασίας. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί λόγω υπογεννητικότητας του πληθυσμού του δήμου, οπωσδήποτε όμως κυρίως λόγω της εξόδου του πληθυσμού από αυτόν προς όμορους Δήμους ή τα προάστια (ιδιαίτερα για τα νεώτερα νοικοκυριά), αλλά και πιθανή μετανάστευση σε άλλη χώρα για εύρεση εργασίας λόγω της οικονομικής κρίσης (Brain Drain).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9:μεταβολή πληθυσμου ανα ηλικια πηγη: City of Thessaloniki and Resilient Thessaloniki, (2016),

7.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ-ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η πόλη της Θεσσαλονίκης ιδρύθηκε το 315 π.Χ. ενώ τον 16^ο και 17^ο αιώνα έπειτα από μία σειρά φυσικών καταστροφών που επηρέασαν τόσο τη μορφή της πόλης όσο και τη σύνθεση του πληθυσμού της, ξεκινά η διαμόρφωση του ιστορικού της κέντρου. Το 1545, το 1610 και πιο έντονα το 1620 καίγονται μεγάλα τμήματα της πόλης. (Γερόλυ-

μπου, 1995:16-17). Εξαιτίας κυρίως της βαριάς φορολογίας μεγάλο τμήμα του πληθυσμού της πόλης την εγκαταλείπει, με αποτέλεσμα να την οδηγήσει σε μαρασμό. Με την ανοικοδόμηση που σημειώνεται τα επόμενα χρόνια, παρατηρούνται ανακατατάξεις του πληθυσμού της πόλης που αφορούν την κατάληψη του χώρου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εγκατάσταση των Εβραίων από το ύψος της Εγνατίας και προς την θάλασσα. (Γερόλυμπου, 1995:17)

Εικόνα 24: Επεκτάσεις της Θεσσαλονίκης 1890-1905 πηγή: <http://www.stambouline.com>

Με την κατεδάφιση των τειχών της Θεσσαλονίκης και την κατασκευή της προκυμαίας της πόλης, πολεοδομικές επεμβάσεις που σημειώθηκαν στο τέλος της Τουρκοκρατίας, επετεύχθηκε η σύνδεση της πόλης τόσο με το λιμάνι της, όσο και με τον σιδηροδρομικό σταθμό που υπήρχε στην δυτική περιοχή. Συγχρόνως, έγινε αναδιάρθρωση του ιστορικού κέντρου της πόλης και βελτιώθηκαν οι συνθήκες υγιεινής σε αυτό. (Γερόλυμπου, 2007). Κατασκευάζονται μεγάλοι δρόμοι, οι οποίοι φυτεύονται με δενδροστοιχίες, ανοικοδομούνται καινούργια κτίρια, ενώ για πρώτη φορά πραγματοποιείται σχεδιασμός με γεωμετρική χάραξη και εμφανίζονται τα ορθογώνια οικοδομικά τετράγωνα αντικαθιστώντας τις παλιές, άναρχα δομημένες συνοικίες. (Γερόλυμπου, 2008).

Κατά τον 18^ο αιώνα η ανοικοδόμηση στη Θεσσαλονίκη συνεχίζεται με γοργούς ρυθμούς, γίνεται όμως άτακτα με αποτέλεσμα οι δρόμοι να καταπατούνται και τη θέση

τους να παίρνουν μικρά περάσματα ανάμεσα από τα διώροφα κυρίως σπίτια (Nehama J, 1978). Κατά τον 19^ο αιώνα πραγματοποιούνται σημαντικές επεμβάσεις στον αστικό ιστό της πόλης της Θεσσαλονίκης με κύριο πυρήνα το ιστορικό κέντρο, στα πλαίσια μία προσπάθειας «εξωραϊσμού» της πόλης. Η ανοικοδόμηση παρατηρείται στην περιοχή των Λαδάδικων και σε ένα τμήμα της οδού Φράγκων. (Γερόλυμπου, 2000:23-24).

Τον Αύγουστο του 1917, το ιστορικό κέντρο ης Θεσσαλονίκης θα καταστραφεί ολοσχερώς από την πιο καταστροφική πυρκαγιά στην ιστορία της. Συγκεκριμένα καίγονται 120 εκτάρια του πυκνοδομημένου ιστορικού πυρήνα της πόλης με αποτέλεσμα οι άστεγοι να ανέρχονται τους 70.000. Η καταστροφή αυτή θα αποτελέσει την αφορμή για την εμφάνιση και ισχυροποίηση ανανεωτικών ιδεών, οι οποίες υποφώσκουν για καιρό στον αδρανή χώρο της πόλης. (Γερόλυμπου, 1995). Η πολιτεία από την πρώτη στιγμή κινεί ταχύτατα τις απαραίτητες διαδικασίες με στόχο την αποκατάσταση των λειτουργιών της πόλης, ενώ ιδρύεται επιτροπή επιστημόνων με επικεφαλή το Γάλλο αρχιτέκτονα και πολεοδόμο Ernest Hébrard. Το σχέδιο επανασχεδιασμού της πόλης περιλαμβάνει όλα τα είδη των επεμβάσεων που συνιστούν στη δεκαετία 1910-1920 το πεδίο της πολεοδομίας (Γερόλυμπου, 1995).

Εικόνα 25: Η φωτιά του 1917, πηγή: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thessaloniki>

Εικόνα 26: Η φωτιά του 1917, πηγή: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thessaloniki>

Η διαδικασία επανασχεδιασμού της πόλης θα αποτελέσει σταθμό τόσο στα πλαίσια της εγχώριας, όσο και της διεθνούς πολεοδομίας. Η Θεσσαλονίκη αποκτά ένα ιεραρχημένο οδικό δίκτυο, συγκεντρώνει όλες τις δημόσιες υπηρεσίες στο κέντρο της και εισάγει την ορθολογική οργάνωση και χωροθέτηση των χώρων παράγωγης και κατανάλωσης. Η πόλη επεκτείνεται ώστε να επαρκεί για 350.000 χιλιάδες κατοίκους, οριοθετούνται οι βιομηχανικές περιοχές και οι εργατικοί οικισμοί. Βασικό στοιχείο της νέας πολεοδομικής οργάνωσης της Θεσσαλονίκης αποτελεί το γεωμετρικό οικοδομικό τετράγωνο (Γερόλυμπου, 2007).

Εικόνα 27: Γενικό σχέδιο ρυμοτομίας της πόλης και των επεκτάσεων, πρόταση Ε. Hebrard 1918 πηγή: (Γερόλυμπου, 1995 [1985])

Το 1923 ενσωματώνεται στο Νομοθετικό Διάταγμα (17.7/16.8.1923) «Περί σχεδίων πόλεων, κωμών και συνοικισμών του κράτους και οικοδόμησης αυτών», ο Ν. 1394/1918 «για την εφαρμογή του νέου σχεδίου πόλεως Θεσσαλονίκης», ο οποίος αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κείμενα για την μετέπειτα εξέλιξη της ελληνικής πολεοδομίας (Γερόλυμπου, 1995).

Με την απογραφή του 1940, λίγο πριν την έναρξη του πολέμου, ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης φαίνεται να έχει τριπλασιαστεί, ενώ η επιφάνειά της έχει εξαπλασιαστεί (Γερόλυμπου, 2013). Με την έναρξη του πολέμου αλλά και για την επόμενη δεκαετία κάθε πολεοδομική και αρχιτεκτονική ενέργεια στον αστικό ιστό της πόλης σταματάει.

Κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο, το πρόβλημα στέγασης του πληθυσμού που συρρέει στο αστικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, διογκώνεται. Εκείνη την περίοδο και σε μία προσπάθεια να μειωθεί το πρόβλημα της στέγασης και να αναθερμανθεί η οικονομία της πόλης, συστήνεται η ανοικοδόμηση της πόλης με την πρακτική της αντιπαροχής. Το 1956 και 1961 με την εφαρμογή των διαταγμάτων αναπτύσσεται μία έντονη ανοικοδόμηση στην πόλη της Θεσσαλονίκης καθώς η εκμετάλλευση των οικοπέδων ήταν εξαιρετικά υψηλή. Με τα διατάγματα του 1956 και 1961, που επέτρεψαν μια ιδιαίτερη υψηλή εκμετάλλευση των οικοπέδων της Θεσσαλονίκης, υπερβαίνοντας τα γενικώς ισχύοντα της επικράτειας, αναπτύσσεται μια έντονη ανοικοδόμηση (Γερόλυμπου, 2013). Εμφανίζεται μία ενιαία μορφή κτιρίου, η πολυκατοικία εισάγοντας στην ιδιοτυπία του αστικού τοπίου ένα ανώνυμα διαμορφωμένο περιβάλλον που στοχεύει στην εκμετάλλευση του από τα μικροαστικά και λαϊκά στρώματα (Χασταογλου, 2008).

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 εισάγονται νέα νομοθετήματα και ιδρύεται το ΥΧΟΠ με το Ν.1032/80 (περί συστάσεως Υπουργείου Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος), τα οποία λειτουργούν αντίθετα με το παλαιό θεσμικό πλαίσιο και αναστέλλουν την ανεξέλεγκτη πολεοδομική ανάπτυξη των προηγούμενων χρόνων, γεγονός που συνδέεται και με την ύφεση που παρουσιάζεται στον τομέα της οικοδομής η καπιταλιστική κρίση. Συγχρόνως, κάνουν την εμφάνιση τους τα πρώτα κινήματα ενάντια στα περιβαλλοντικά και πολεοδομικά προβλήματα που έχουν προκύψει σε παγκόσμιο επίπεδο (Αραβαντινός Α., 2007).

Την δεκαετία του 1980 με τον Ν. 1337/83 για «επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις», δημιουργείτε μία προσωρινή ρύθμιση των μεγάλων στεγαστικών προβλημάτων της περιόδου. Τελικά, όμως, θα αναδειχθεί σε μόνιμο θεσμό πάνω στον οποίο θα βασιστεί η μαζική εκπόνηση Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων των Ο.Τ.Α., γνωστή ως «Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης» (Ε.Π.Α.) (Αραβαντινός Α., 2007). Στην Θεσσαλονίκη, οι μεγάλες βιομηχανικές εγκαταστάσεις τοποθετούνται στην βορειοδυτική περιοχή της πόλης, ενώ οι πιο μικρές βιο-

τεχνίες εντός του αστικού ιστού. Οι δημόσιες υπηρεσίες και γενικότερα οι πλειοψηφία των λειτουργιών της πόλης εγκαθίστανται στο ιστορικό κέντρο (Γερόλυμπου, 2013). Με στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων που έχουν δημιουργηθεί, εγκρίνεται το Γ.Π.Σ. του Δήμου Θεσσαλονίκης το 1993 (ΦΕΚ 420 Δ/ 27.4.93 – ΦΕΚ 812 Δ/ 20.7.93), το οποίο αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο πολεοδομικής οργάνωσης ως και σήμερα, καθώς και το Ρυθμιστικό Σχέδιο Θεσσαλονίκης το 1985, το οποίο συνοδεύεται από την ίδρυση του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου (Ν.1561/1985).

Κατά τη δεκαετία του 1990, η Θεσσαλονίκη εξαπλώνεται κατά μήκος των επαρχιακών οδών, ενώ συγχρόνως ο πληθυσμός με μεσαία και υψηλά εισοδηματικά κριτήρια εγκαταλείπει το ιστορικό κέντρο και μετακινείται σε προαστιακές κατοικίες. Οι δυτικές συνοικίες της πόλης, που απορρόφησαν κυρίως τα φαινόμενα της αυθαίρετης δόμησης ανοικοδομούνται με πολυκατοικίες. Η πυκνή δόμηση αλλά και η εμφανής έλλειψη πολεοδομικού σχεδιασμού έχουν ως αποτέλεσμα την απουσία ελεύθερων χώρων (Χασταογλου, 2008) και (Γερόλυμπου, 2013). Η μετατροπή πολλών περιοχών της πόλης σε κορεσμένα αστικά τοπία αποτελεί απόρροια της εκμετάλλευσης της γαιοπροσόδου με στόχο την αποκλειστική παραγωγή δομημένου περιβάλλοντος.

Σε συγχρονισμό με τα φαινόμενα που παρουσιάζονται το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα στον ευρωπαϊκό χώρο, η χωρική επέκταση της πόλης είναι ραγδαία. Παρόλο που οι θεσμοί του κράτους προσπαθούν να παρέμβουν στην ανεξέλεγκτη επέκταση των χωρικών ορίων της πόλης με το Ρυθμιστικό Σχέδιο και τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια ορίζοντας στόχους πολυκεντρικής δομής και ανάπτυξης οικισμών της ευρύτερης περιοχής, δεν κατορθώνουν να εμποδίσουν την ανάδυση εστιών νέων κεντρικότητων αλλά και την εγκατάσταση πάσης φύσεως χρήσεων (Γερόλυμπου, 2008). Παράλληλα, η κατασκευή στην ανατολική πλευρά της πόλης και γύρω από την ακτογραμμή εμπορικών malls, multiplex κινηματογράφων, περιοχών αναψυχής, μοντέρνων ξενοδοχείων και νοσοκομειακών μονάδων, νυχτερινών κέντρων και ιδιωτικών σχολείων, χωρίς κανένα ίχνος δημόσιας παρέμβασης αντικατέστησαν τις παλιές κλασσικές χρήσεις γης (Γερόλυμπου, 2013).

Η Θεσσαλονίκη σήμερα, έχει ένα 1 εκατομμύριο κατοίκους και η έκτασή της ξεπερνάει τα 14.000 εκτάρια. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 η διασπορά των λειτουργιών του αστικού ιστού που ακόμα αντιμετωπίζει τις επιπτώσεις της άναρχης και εντατικής

ανοικοδόμησης της μεταπολεμικής εποχής. Η ενίσχυση του κέντρου της πόλης φαντάζει αναγκαία ώστε να μπορέσει να διατηρήσει τους κατοίκους του και τον κτιριακό του πλούτο και να προστατευτεί από τη σοβαρά επιβαρυνόμενη κυκλοφορία των ιδιωτικών αυτοκινήτων. Το γεγονός ότι συμπίπτει με το ιστορικό τμήμα της πόλης ενισχύει την έλξη και τη μνημειακή του υπόσταση (Γερόλυμπου, 2008) και (Γερόλυμπου, 2013).

Η πολεοδομική εξέλιξη της Θεσσαλονίκης αναδεικνύει τη γεωγραφική ταυτότητα και τη σημασία του φυσικού τοπίου, την αδιατάρακτη ιστορική παρουσία και τον βαλκανικό ρόλο της πόλης ως μεγάλο εμπορικό και διαμετακομιστικό κέντρο. Επιπλέον, εκφράζει την προσαρμοστική της ικανότητα, στην οποία συνέβαλε ο συνεχής εμπλουτισμός της με νέους κατοίκους και οι πολυδιάστατοι και συνεχείς μετασχηματισμοί της στα νεότερα χρόνια (Καραδήμου – Γερόλυμπου, 2008; Καραδήμου – Γερόλυμπου, 2013).

7.3. Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ

Η Θεσσαλονίκη, όπως άλλωστε και πολλές μεγάλες πόλεις χαρακτηρίζονται από άναρχη δόμηση, ελλείψεις σε υποδομές, περιβαλλοντικά, κυκλοφοριακά και οικιστικά προβλήματα. Παρόλα αυτά μέσα στον αστικό χώρο παρουσιάζεται έντονη κοινωνική επαφή και ασφάλεια τόσο στις περιοχές των κέντρων όσο και στα προάστια (Municipality of Thessaloniki, 2016).

Στη σημερινή εποχή η κατάσταση τόσο για τις περισσότερες ελληνικές πόλεις, όσο και για την Θεσσαλονίκη η κατάσταση είναι πολύ διαφορετική. Η ερημοποίηση του κεντρικού ιστού της πόλης μέσα από την μεγάλη μείωση των εμπορικών δραστηριοτήτων, των διοικητικών λειτουργιών αλλά και των υπηρεσιών οδήγησε στην εμφάνιση του φαινομένου αυτού (Ανδρικοπούλου, 2014) (Municipality of Thessaloniki, 2016).

Συγχρόνως η πληθώρα των εγκαταλελειμμένων κελυφών που παλαιότερα στέγαζαν διάφορες εμπορικές και βιομηχανικές δραστηριότητες αλλά και το μείζον θέμα της κοινωνικής και επαγγελματικής ενσωμάτωσης των προσφύγων και των μεταναστών αποτελούν αναμφίβολα ζητήματα και προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν (Municipality of Thessaloniki, 2016), (Καυκαλάς Γ., 2014)). Η δυσκολία απόκτησης ή ακόμα ενοικίασης κατοικίας λόγω της αύξησης του φαινομένου *airbnb* που έχει ως α-

ποτέλεσμα τη δημιουργία αυθαίρετων συνοικισμών συχνά σε ακατάλληλες προς δόμηση περιοχές, η φτωχοποίηση των νοικοκυριών η οποία έχει αποφέρει πολλές επιπτώσεις στην ζωή της πόλης, όπως τον αφανισμό του αστικού εμπορίου και την αστική ρύπανση και τέλος η ανύπαρκτη προστασία των κατοίκων της πόλης με αναπηρία καθώς δεν υπάρχουν υποδομές αποτελούν βασικές δυσκολίες που οδηγούν στον μαρασμό της Θεσσαλονίκης.

Η πόλη της Θεσσαλονίκης, μία πόλη ενός εκατομμυρίου αντιμετωπίζει κρίσιμα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα όπως αυτά αναφέρθηκαν παραπάνω, ενώ απουσιάζουν εμπειρικές έρευνες που να συσχετίζουν τα κοινωνικά προβλήματα όπως η φτώχεια και η ανεργία με πολεοδομικά ζητήματα, όπως το οικιστικό απόθεμα και τον γεωγραφικό και υλικό χώρο της πόλης (Χριστοδούλου Χ., 2015). Σε διάφορες περιοχές της εκδηλώνονται παραλλαγές ή απόηχοι των κοινωνικών αυτών προβλημάτων, όπως οι γκετοποιημένες ομάδες, οι άστεγοι, οι χωρίς ρεύμα, το παρεμπόριο του δρόμου, η εγκληματικότητα κ.α α (Καυκαλάς Γ., 2014).

7.4. ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Όπως και σε πολλές ελληνικές πόλεις, έτσι και στη Θεσσαλονίκη τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί σημαντική αύξηση της κοινωνικής συμμετοχής στην εφαρμογή σχεδίων και στρατηγικών που στοχεύουν στην ανάπτυξη και την ενδυνάμωση του αστικού ιστού.

Πρωτοβουλίες κατοίκων και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες (Α.Μ.Κ.Ε.), Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ), συμμετέχουν όλο και πιο ενεργά σε διαδικασίες διαβούλευσης για θέματα που αφορούν την ανάπτυξη της πόλης, ενώ σε πολλές περιπτώσεις αναλαμβάνουν και ρόλους διοργανωτή ή υποστηρικτή. Επιπροσθέτως, οι εκ των κάτω πρωτοβουλίες κοινωνικής καινοτομίας και οικονομίας έχουν αυξηθεί ιδιαίτερα λόγω των παγκόσμιων τάσεων προς την ανοιχτή και συμμετοχική διακυβέρνηση, αλλά και λόγω των ιδιαίτερων οικονομικών και κοινωνικών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι Ελληνικές πόλεις, που κατά περίπτωση επιβάλλουν την ενεργοποίηση των ενδιαφερόμενων μερών (Αειχώρος, 2018)

Με μια πρώτη ματιά η πόλη της Θεσσαλονίκης φαίνεται να μην διαθέτει ούτε το ανθρώπινο κεφάλαιο αλλά ούτε και την πληθώρα δράσεων που να ενισχύουν τον συμμετοχικό σχεδιασμό. Μελετώντας όμως πιο προσεκτικά είναι φανερό πως οι συλλογικές πρωτοβουλίες των κατοίκων της πόλης αυξάνονται όλο και περισσότερο, οι συνεργασίες των πολιτών με την τοπική αυτοδιοίκηση και τους αρμόδιους φορείς ισχυροποιείται ενώ δράσεις συμμετοχής, ομάδες και χώροι που προάγουν την δημοκρατική συμμετοχή στο σχεδιασμό εντοπίζονται στις γειτονιές της πόλης.

Η διοργάνωση φεστιβάλ με πολιτιστικό, πολιτισμικό και περιβαλλοντικό περιεχόμενο που εντοπίζονται στην πόλη της Θεσσαλονίκης, τα πάρκα τσέπης, οι δράσεις συμμετοχικού σχεδιασμού στα πλαίσια της γειτονιάς αλλά και η ανοιχτή διαβούλευση αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα των εκ των κάτω πρωτοβουλιών που αυξάνονται στην πόλη και στοχεύουν στη βελτίωση της αστικής πραγματικότητας, την ενδυνάμωση του λόγου των πολιτών, την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της καινοτομίας αλλά και την εξάλειψη των κοινωνικών διαφορών των κατοίκων.

Κάποιες από τις πρωτοβουλίες των κατοίκων της πόλης της Θεσσαλονίκης είναι αναφορικά Η Γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβώλου και το Δείπνο της Άνοιξης, οι Φίλοι Νέας Παραλίας, Τόριο, Kipos3, Eye Am Thessaloniki, Αγορά Καπάνι και Kapani Project, ΠΙΚ ΝΙΚ Urban Festival, Dot2Dot, Σχεδία στην πόλη, ΠΕΡ.ΚΑ κ.α.

8. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ: Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΒΩΛΟΥ ΩΣ ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Στα προηγούμενα κεφάλαια διαπιστώσαμε πως ο συμμετοχικός σχεδιασμός αποτελεί ένα καινοτόμο μοντέλο σχεδιασμού για τις πόλεις που έχει ως αποτέλεσμα την βελτίωση του αστικού χώρου μέσα από την ενεργή συμμετοχή των πολιτών στη σχεδιαστική διαδικασία. Ένα τέτοιο παράδειγμα συμμετοχικού σχεδιασμού αποτελεί και η 'Πρωτοβουλία της Γειτονιάς Σβώλου' στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, μία πρωτοβουλία των κατοίκων και των καταστηματάρχων της γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου, το οποίο θα μελετηθεί στο παρόν κεφάλαιο.

Αρχικά παρουσιάζεται μία σύντομη περιγραφή και αναδρομή στην ιστορία, στον δομικό χαρακτήρα και τους στόχους που έχει θέσει η Πρωτοβουλία Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου μέσα στη διάρκεια της εξαετούς πλέον δράσης της. Έπειτα επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον της έρευνας στον τρόπο δράσης και λειτουργίας της Πρωτοβουλίας της Γειτονιάς Σβώλου, με τη χρήση ποιοτικών μεθόδων γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί και να αποκωδικοποιηθεί η προσπάθεια αυτή συμμετοχικού σχεδιασμού με τη μέθοδο από τα κάτω προς τα πάνω (bottom up), όπου ο κάτοικος της γειτονιάς έχει το ρόλο του σχεδιαστή και του χρήστη και λαμβάνει μέρος στη λήψη της τελικής απόφασης για ένα αποτελεσματικό και βιώσιμο αποτέλεσμα.

Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στην υλοποίηση του συμμετοχικού σχεδιασμού ως διαδικασία λήψεως αποφάσεως με την εμπλοκή των κατοίκων στα πλαίσια της οριοθετημένης γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου, σε όλα τα επίπεδα παραγωγής με στόχο την αναζωογόνηση αστικών περιοχών που παρουσιάζουν προβλήματα.

Διερευνούνται θέματα όπως το κατά πόσο είναι υλοποιήσιμο ένα τέτοιο σχεδιαστικό εγχείρημα συμμετοχικού σχεδιασμού στην πόλη της Θεσσαλονίκης, εάν η εμπλοκή των κατοίκων της περιοχής είναι ενεργή και ουσιαστική και τέλος κατά πόσο είναι εφικτή η ανταλλαγή γνώσεων, δεξιοτήτων και απόψεων που θα επηρεάσουν ουσιαστικά το τελικό αποτέλεσμα στην ανάδειξη της ποιότητας του δημόσιου χώρου.

8.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε στην παρούσα έρευνα μελέτης, βασίστηκε στην ποιοτική μέθοδο συλλογής δεδομένων με τη χρήση εθνογραφικών δεδομένων. Η εθνογραφική μέθοδος προέρχεται από την κοινωνική ανθρωπολογία και έχει ως στόχο την εμπάθυνση στην δομή της κοινωνικής ομάδας που μελετάται μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση της με τον μελετητή ακολουθώντας διαδικασίες συμμετοχικής παρατήρησης (Robson, 2007). Συγχρόνως, με τη χρήση της μεθόδου αυτής το ερευνητικό σχέδιο το οποίο εξελίσσεται και αναπτύσσεται σε όλη τη διάρκεια της έρευνας, αποκτά σημαντική ευελιξία (Corbin, 2014) και (Robson, 2007).

Πιο συγκεκριμένα οι μέθοδοι που ακολουθήθηκαν για την συλλογή τεκμηρίων και πηγών ήταν:

Παρατήρηση στη συμμετοχική διαδικασία

Με την μέθοδο της συμμετοχικής παρατήρησης ο παρατηρητής-μελετητής αποκτά το πλεονέκτημα μια «συμπυκνωμένης εμπειρίας πεδίου» (Stenhouse, 1982). Η φυσική παρουσία κατά τους μήνες Μάρτιο, Απρίλιο και Μάιο σε όσον το δυνατό δράσεις, συνελεύσεις, εκδηλώσεις και εργαστήρια της Πρωτοβουλίας Γειτονίας της Αλεξάνδρου Σβώλου αποτέλεσε βασικό πυρήνα συλλογής δεδομένων. Κάποιες από τις δράσεις στις οποίες παραβρέθηκα ως παρατηρητής μελετητής αλλά και συμμετέχοντας ήταν ο καθαρισμός του Πάρκου Τσέπης που έχει δημιουργήσει Πρωτοβουλία στην γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβώλου (17/03/2019) , σε κάποιες από τις εβδομαδιαίες συνελεύσεις οι οποίες πραγματοποιούνται κάθε Τετάρτη, σε δράσεις πολιτισμού όπως η προβολή ντοκιμαντέρ «Θεσσαλονίκη 1912-2012 - Αέναος αστικός μετασχηματισμός». Επιπρόσθετα, παρακολούθησα την διεξαγωγή εργαστηρίων φυσικής δόμησης, το οποίο πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με την ομάδα Building with earth (cob.gr) και έλαβε χώρα τις ημερομηνίες 19-20-21/4/2019. Τέλος οι συνελεύσεις που πραγματοποιήθηκαν με στόχο την οργάνωση και την ανταλλαγή απόψεων για το Δείπνο της Άνοιξης ήταν ουσιαστικής σημασίας για την πορεία και την εξέλιξη της παρούσας διπλωματικής.

Έρευνα ψηφιακών εθνογραφικών τεκμηρίων

Η ενεργή παρουσία της Πρωτοβουλίας Γειτονίας της Αλεξάνδρου Σβώλου στο διαδίκτυο, μια βασική πηγή πληροφόρησης και ένα αναγκαίο εργαλείο οργάνωσης της εποχής μας, αποτέλεσε εύκολη και άμεση πηγή συλλογής ψηφιακών τεκμηρίων. Πιο συγκεκριμένα πλούσιο υλικό συλλέχθηκε μέσα από την σελίδα της ομάδας στην ηλεκτρονική πλατφόρμα του Facebook, όπου μεταξύ άλλων το κοινό μπορεί να ενημερώνεται για την πληθώρα των εκδηλώσεων, συζητήσεων και εργαστηρίων που οργανώνονται στα πλαίσια της δράσης της Πρωτοβουλίας. Ο επίσημος διαδικτυακός ιστότοπος της ομάδας, τα τηλεοπτικά αφιερώματα και το μαγνητοσκοπημένο υλικό κυρίως από το κρατικό δίκτυο της χώρας αλλά και από το κανάλι YouTube και το κανάλι δρόμου Svolou αλλά και τέλος η πληθώρα άρθρων, ψηφιακών διαδικτυακών εκπομπών όπου συμμετείχαν μέλη της ομάδας αποτέλεσαν βασικές πηγές πληροφόρησης.

Συνεντεύξεις

Η πραγματοποίηση των προσωπικών συνεντεύξεων σε κάποια από τα μέλη της Πρωτοβουλίας Γειτονίας της Αλεξάνδρου Σβώλου διευκόλυνε, αδιαμφισβήτητα, την προσέγ-

γηση της περίπτωσης μελέτης της σχεδιαστικής διαδικασίας με μεγαλύτερη σαφήνεια και εγκυρότητα στην άντληση της πληροφορίας.

Βασικοί άξονες των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν ήταν η μελέτη των χαρακτηριστικών και των δεσμών των συμμετεχόντων της πρωτοβουλίας, η άποψή τους για το εγχείρημα αυτό αλλά και η δημοκρατική εφαρμογή του, η διαδικασία και η υλοποίηση του συμμετοχικού σχεδιασμού, η πηγή των χρηματοδοτικών εργαλείων, το θεσμικό πλαίσιο ως προς την δράση της πρωτοβουλίας αλλά και τα δικαιώματα που έχουν οι συμμετέχοντες της ομάδας στο Πάρκο Τσέπης που οι ίδιοι κατασκεύασαν στα πλαίσια της συμμετοχικής διαδικασίας.

Σύμφωνα με τον Mason, (2010), «...το δείγμα μιας έρευνας θα πρέπει να είναι αρκετά μεγάλο ώστε να εξασφαλίζεται η έκφραση των περισσοτέρων ή όλων των αντιλήψεων που μπορεί να είναι σημαντικές» αποφεύγοντας, ωστόσο, ένα υπερβολικό αριθμητικά πλήθος συνεντεύξεων που ενδεχομένως θα κατέληγε σε πληροφορίες «επαναλαμβανόμενες και τελικά περιττές». Έτσι για την παρούσα διπλωματική πραγματοποιήθηκαν έξι συνεντεύξεις με ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Τα πρόσωπα που επιλέχθηκαν παρουσίαζαν διαφορές ως προς το φύλο, την ηλικία αλλά και τον χρόνο συμμετοχής στην πρωτοβουλία. Οι συνεντεύξεις ήταν διάρκειας 45 έως 60 λεπτών και ήταν πρόσωπο με πρόσωπο. Προσέφεραν ιδιαίτερη ευελιξία στην διερεύνηση των κριτηρίων του κάθε μέλους προσφέροντας συγχρόνως μη λεκτικές ενδείξεις που βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση των προφορικών αποκρίσεων των υποκειμένων (Mason, 2010).

Τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων κατά τη παρούσα εργασία θα παρουσιαστούν στο παράρτημα ενώ κατά τη διάρκεια της παρουσίας θα αναφέρονται έπειτα από τα ατούσια λόγια των συνεντευζιζόμενων με τον όρο Συνέντευξη, 2019.

8.2. Η ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΒΩΛΟΥ

Η ίδρυση της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου έγινε τον Δεκέμβριο του 2013 από μια ομάδα δραστήριων κατοίκων αλλά και καταστηματαρχών της περιοχής του κέντρου της Θεσσαλονίκης. Την περίοδο εκείνη όπου οι πρώτες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είχαν ήδη κάνει την εμφάνισή τους δημιουργώντας μια εικόνα κοινωνικού μαρασμού και εμπορικής εγκατάλειψης τόσο στην ευρύτερη περιοχή του ιστο-

ρικού κέντρου της πόλης όσο και στην γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβώλου οι κάτοικοι της περιοχής οργανώθηκαν με στόχο να μετατρέψουν την γειτονιά τους σε έναν ζωντανό πόλο.

Εικόνα 28: πρωτοβουλία γειτονίας αλεξανδρου σβολου πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/

Επηρεασμένοι από ανάλογα εγχειρήματα και πρακτικές που είχαν πραγματοποιηθεί στην Βαρκελώνη όπως για παράδειγμα οι γιορτές και τα δείπνα ευχαριστίας (Les Festes de Gràcia, Les Festes de Sants), τα μέλη της πρωτοβουλίας αναζήτησαν τους τρόπους εκείνους με τους οποίους η γειτονιά τους θα γίνονταν πιο ζωντανή και δημιουργική εκμεταλλευόμενοι την κοινωνική ευαισθησία και ατομική ευθύνη απέναντι στα κοινά. Στόχος ήταν η επαναφορά των αξιών και των ιδανικών που οι κάτοικοι της γειτονιάς ξέχασαν κατά τη διάρκεια της εμφάνισης του άκρατου ατομικισμού και καταναλωτι-

σμού, χτίζοντας από την αρχή νέες οριζόντιες κοινωνικές δομές αλληλεγγύης και συμμετοχής.

Η οργάνωση της πρωτοβουλίας επιτεύχθηκε αρχικά μέσω του διαδικτύου και πιο συγκεκριμένα, μέσω της ομάδας που δημιουργήθηκε στο Facebook με όνομα 'Σβώλου: Αλλάζουμε τη ζωή μας' και έπειτα με την καινούργια ομάδα που μετονομάστηκε σε "Η Γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβώλου. Στόχος ήταν η διοχέτευση στο κοινό των ιδεών και των δράσεων της πρωτοβουλίας. Κινούμενοι προς αυτήν την κατεύθυνση, μία από τις πρώτες ενέργειες που έκανε η πρωτοβουλία ήταν η διοργάνωση ενός συλλογικού γεύματος στον ανοιχτό δημόσιο χώρο της Αλεξάνδρου Σβώλου. Το γεύμα αυτό το οποίο ονομάστηκε Δείπνο της Άνοιξης πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά το 2014, και έκτοτε αποτελεί ίσως την πιο εμβληματική δράση της πρωτοβουλίας καθώς με το πέρασμα των χρόνων κατόρθωσε να φιλοξενήσει πάνω από 5.000 άτομα.

Υιοθετώντας την φράση «Να ξαναγίνουμε γειτονιά!», η Πρωτοβουλία Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου πραγματοποίησε μια σειρά από εργαστήρια, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, προβολές και παρουσιάσεις σε συνεργασία με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης αλλά και διάφορα σχολεία της γειτονιάς αλλά και συναυλίες και εκδηλώσεις με στόχο την οικονομική ενίσχυση των δραστηριοτήτων της ομάδας αλλά και την προώθηση της συλλογικής ταυτότητας της γειτονιάς.

Με την υλοποίηση των δράσεων αυτών η ομάδα αυτή κατόρθωσε να ενώσει τους κατοίκους της γειτονιάς παραμερίζοντας το φαινόμενο της κοινωνικής απομόνωσης και δυσπιστίας μέσω της ενεργής συμμετοχικής διαδικασίας. Ως ένα πλαίσιο που στοχεύει στην αυτενέργεια και την συμμετοχή η πρωτοβουλία μπορούμε να πούμε ότι προσέφερε την ευκαιρία να ακουστούν οι διαφορετικές απόψεις των κατοίκων της γειτονιάς, αλλά και των προθέσεων. Η δυνατότητα της έκφρασης των διαφορετικών αναγκών και ταυτοτήτων δημιούργησε αφενός ένα κλίμα συντροφικότητας και κοινωνικής ωριμότητας ανάμεσα στους συμμετέχοντες και αφετέρου, ένα πρόσφορο έδαφος για την διεκδίκηση και επίλυση ζητημάτων που προκύπτουν στην καθημερινή συμβίωση των κατοίκων.

Με το πέρασμα των χρόνων η πρωτοβουλία μεγάλωσε αριθμητικά και ενισχύθηκε προσελκύοντας ανθρώπους με διαφορετικά χαρακτηριστικά και ανάγκες, όπως ερευνητές, φοιτητές και καλλιτέχνες οι οποίοι πρότειναν καινοτόμες αστικές παρεμβάσεις στα

πλαίσιο της χωρικά οριοθετημένης γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου. Μια τέτοια καινοτόμα και πρωτοποριακή δράση ήταν και η δημιουργία του αυτοδιαχειριζόμενου διαχειριζόμενου Πάρκου Τσέπης της Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου ως ένα παράδειγμα οικειοποίησης του αστικού χώρου μέσα από τις θεσμικές διεργασίες της αυτοδιαχείρισης.

Σύμφωνα με τους εμπλεκόμενους στην πρωτοβουλία αυτή συμμετοχικού σχεδιασμού, όνειρο της ομάδας αποτελεί η αναβίωση της έννοιας της γειτονιάς, ως μία απάντηση στην ακμάζουσα οικονομική κρίση, που αυξάνει την ανασφάλεια και τον ατομικισμό ανάμεσα στους κατοίκους. Παρόλο που αναγνωρίζουν πως το έργο τους είναι δύσκολο και χρονοβόρο οι δράσεις τους πληθαίνουν συνεχώς με στόχο την δημιουργία ενός ώριμου κοινού και μόνιμου πλαισίου το οποίο σε καθημερινή βάση θα παράγει και θα αναπαράγει ιδέες και δράσεις οι οποίες θα απαντάνε στις ατομικές μας ανάγκες και θα δίνουν λύσεις στα προβλήματα της γειτονιάς. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται: «Σκοπός μας είναι να συνεχίσουμε τη συλλογική μας προσπάθεια ώστε να αναδειχθεί ο δρόμος μας ως πιλοτικό μοντέλο κοινωνικής δράσης και συνοχής. Να ξαναγίνουμε Γειτονιά» (Συνέντευξη,2019).

8.3. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΒΩΛΟΥ

Η Πρωτοβουλία Γειτονιάς στα έξι πλέον χρόνια λειτουργίας της έχει καταφέρει να προσεγγίσει πληθώρα ανθρώπων που χαρακτηρίζονται από την διαφορετικότητα τόσο στα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, όσο και στην κοινωνική τους ταυτότητα. Οι συμμετέχοντες προέρχονται από τον εμπορικό κλάδο, από ακαδημαϊκές κοινότητες, από τον κόσμο της τέχνης αλλά είναι και απλοί κάτοικοι της γειτονιάς. Η πρωτοβουλία έχει κατορθώσει να έχει έναν δυνατό και σταθερό συμμετοχικό πυρήνα, καθώς αρκετά από τα μέλη της κατοικούν εδώ και δεκαετίες στην περιοχή αλλά και συνδέονται με πολλές μορφές με δεσμούς καλής γειτονιάς. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να ενισχύει ακόμα περισσότερο τη συνεκτικότητα του συνόλου και να αναπτύσσει το αίσθημα της αυτοδέσμευσης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει μέλος της πρωτοβουλίας, «Υπάρχουν σχέσεις που καθορίζονται από το αίσθημα της συνεκτικότητας» (Συνέντευξη,2019).

Τα άτομα που συμμετέχουν και δρουν συστηματικά και ενεργά δεν ξεπερνούν τα 25. Όπως δηλώνουν και οι εμπλεκόμενοι, *«είμαστε 20-25 άτομα που εναλλάσσονται σαν φυσική παρουσία στις επιμέρους δράσεις»* (Συνέντευξη,2019).

Αναφορικά με την παρουσία στις εβδομαδιαίες διαχειριστικές συναντήσεις, δηλώνουν ότι, *«στις συνελεύσεις είμαστε 15 με 20 άτομα»*, χωρίς να είναι απαραίτητα τα ίδια πρόσωπα κάθε φορά (Συνέντευξη,2019). Συμπληρώνοντας ότι, *«ο βασικός πυρήνας είμαστε πολύ λίγοι [...] για το Δείπνο ασχολούμαστε 10 άτομα»* (Συνέντευξη,2019). Παρόλα αυτά η πρωτοβουλία δέχεται συνεχώς καινούργια μέλη προωθώντας με αυτόν τον τρόπο την συλλογική συμμετοχή. Όπως δηλώνουν, *«δεν θέλουμε οι πολίτες να περιμένουν πράγματα από την πρωτοβουλία, αλλά να συμμετέχουν οι ίδιοι»* (Συνέντευξη,2019). *Η είσοδος νέων μελών, προϋποθέτει μια συστηματική και έμπρακτη φυσική ή νοητή παρουσία»* στις επιμέρους δράσεις της Πρωτοβουλίας» (Συνέντευξη,2019).

Ο ηλικιακός πλουραλισμός ανάμεσα στα μέλη της πρωτοβουλίας που δραστηριοποιούνται και λαμβάνουν μέρος στις δράσεις αλλά και στις συζητήσεις αποτελεί ακόμα ένα χαρακτηριστικό του δημοκρατικού πνεύματος της πρωτοβουλίας στα πλαίσια της σχεδιαστικής διαδικασίας. Φοιτητές, συνήθως κάτω των 30 και άτομα μεγαλύτερες ηλικίας οι οποίοι κατά κύριο λόγο είναι συνταξιούχοι συντελούν τον κύριο πυρήνα της πρωτοβουλίας. Όπως δήλωσαν *«επιδίωξη της Πρωτοβουλίας — αλλά και μια πρόκληση για την βιωσιμότητα του εγχειρήματος — αποτελεί η προσέλκυση νέων οικογενειών, που ενδεχομένως κατοικούν στη γειτονιά, με σκοπό να αγκαλιάσουν ενεργά το εγχείρημα»* (Συνέντευξη,2019).

Βασική προϋπόθεση για να συμμετέχει κάποιος στην πρωτοβουλία καλείται η ιδιότητα του κατοίκου της γειτονιάς και κατ'επέκταση του συνειδητοποιημένου ενεργού πολίτη. Σύμφωνα με αυτά που ειπώθηκαν από τα μέλη της ομάδας η επαγγελματική και πολιτική ταυτότητα δεν αποτελεί κριτήριο συμμετοχής. *«Επιδίωξη μας (σ.σ. ως Πρωτοβουλία) ήταν να μην έρθουν πρόσωπα πολιτικά, αλλά να έρθουν πρόσωπα γειτονιάς!»* (Συνέντευξη,2019). Τονίζοντας στη συνέχεια, *«Δεν θέλουμε ομάδες, θέλουμε άτομα [...] δεν είμαστε κόμμα»*, ωστόσο *«κάνουμε μια βαθιά πολιτική πράξη»* (Συνέντευξη,2019). Παρόλα αυτά, *«δεν είμαστε κομματοποιημένοι, δεν είμαστε φερέφωνα κανενός»* (Συνέντευξη,2019).

Παρόλα αυτά είναι χαρακτηριστικό πως το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, επιστημονικής κατάρτισης και εξειδίκευσης χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο μέρος των εμπλεκομένων στην πρωτοβουλία (Αντιδραστήριο, 2018). Χαρακτηριστικά αναφέρουν, *«Βρίσκουμε πάντα τρόπους να τρέχουμε πολύ πιο μπροστά, για να μπορούμε να παραδίδουμε στο άλλο μέρος, όποιο κι αν είναι αυτό, κάτι το οποίο είναι πολύ επιστημονικό, πολύ συγκεντρωτικό έτσι ώστε να μην αφήνουμε μελανά σημεία»* και συνεχίζουν, *«και αυτό είναι ένα πάρα πολύ δυνατό χαρτί που έχουμε, ότι δηλαδή εκτός του ότι είμαστε νέοι [...] παράλληλα πολλοί από εμάς έχουμε και εξειδίκευση σε αυτό που κάνουμε, οπότε μπορούμε να το προσεγγίσουμε και από επιστημονική πλευρά, για να είμαστε και πιο ξεκάθαροι σε αυτό που ζητάμε»* (Συνέντευξη, 2019).

Ο κοινός στόχος της πρωτοβουλίας *«Να ξαναγίνουμε πάλι γειτονιά!»* αποτελεί και τη βασική προϋπόθεση συμμετοχής του κοινού. *«Είμαστε μια ετερόκλητη ομάδα, δεν υπάρχουν οι ίδιες απόψεις [...] Υπάρχει εξάλλου και το φράγμα των γενεών. Αν ήμασταν όλοι 25άριδες θα είχαμε περισσότερα σημεία σύγκλισης, τώρα αυτά λιγοστεύουν»* (Συνέντευξη, 2019), τονίζουν οι εμπλεκόμενοι. Ωστόσο, όπως συνεχίζουν, *«έχουμε κοινούς στόχους, να κάνουμε το Πάρκο... να κάνουμε το Δείπνο...»* [...] *«όσες διαφορές κι αν υπάρχουν στην ομάδα [...] ο κοινός στόχος είναι κινητήρια δύναμη»* (Συνέντευξη, 2019). Επιπρόσθετα, σε ότι αφορά την αξία του κοινού σκοπού δηλώνεται ότι *«πολλά πράγματα τα βλέπουμε με διαφορετική οπτική, παρόλα αυτά η στόχευση είναι κοινή. Προσπαθούμε να δημιουργήσουμε το πάρκο, να γνωριστούν οι γείτονες μεταξύ τους κυρίως μέσω του Δείπνου, να ξεφύγουμε λίγο από τη στεία πραγματικότητα, να δημιουργήσουμε συλλογικά υποκείμενα σε ένα πλαίσιο καλυτέρευσης της καθημερινότητας, πάντα ακολουθώντας κάποιες αρχές»* (Συνέντευξη, 2019). Η εμπιστοσύνη, ο αλληλοσεβασμός και οι κοινές αξίες έχουν οδηγήσει στην επιτυχημένη πορεία της πρωτοβουλίας. Τέλος, η ισότιμη συμμετοχή, το αίσθημα ευθύνης, η έλλειψη ιεραρχίας αλλά και η συλλογική συμμετοχή αποτελούν τους θεμέλιους λίθους της πρωτοβουλίας.

Η παρουσία κοινού κοινωνικού προσανατολισμού αποτελεί ακόμη ένα χαρακτηριστικό των συμμετεχόντων της πρωτοβουλίας. Η διεξαγωγή συνελεύσεων, συζητήσεων αλλά και δράσεων που αφορούν εκτός από τον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου, την διεκδίκηση αγαθών όπως το περιβάλλον, το νερό κ.α. φανερώνει την ύπαρξη της κοινωνικής ταυτότητας της πρωτοβουλίας (Αντιδραστήριο, 2018). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αγώνας των εμπλεκομένων και η συνεργασία τους με σε αντίστοιχες ομάδες,

όπως το Συντονιστικό Πολιτών και Φορέων «SOSτε το ΝΕΡΟ!», την Καμπάνια «Ε, ΟΧΙ και το νερό!» και την ομάδα ΠΟΛΕΙΣ, που μάχονται ενάντια στους πλειστηριασμούς κατοικιών και διεκδικούν το νερό ως δημόσιο αγαθό. Όπως αναφέρεται, *«Επιδιώκουμε την διασύνδεση και την δικτύωση με άλλες αυτόδιαχειριζόμενες ομάδες και πρωτοβουλίες που ασχολούνται με θέματα αστικής διαχείρισης και λειτουργούν πρωτοβουλιακά»* (Συνέντευξη,2019).

Τέλος, η διασύνδεση με άλλα παρόμοια κινήματα και πρωτοβουλίες πόλεων της υπόλοιπης χώρας όπως το Αυτό-διαχειριζόμενο Πάρκο Ναβαρίνου στα Εξάρχεια και το Πάρκο Γεωργιάδη στο Ηράκλειο Κρήτης, ένα νέο Πάρκο που δημιουργείται μέσα από διαδικασίες συμμετοχικού σχεδιασμού, έχουν ως αποτέλεσμα τη συνεχή ανταλλαγή γνώσεων, πληροφοριών και καλών πρακτικών προς τον ίδιο στόχο (Αντιδραστήριο, 2018).

8.4. ΘΕΣΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης της πρωτοβουλίας οι διάφορες συνελεύσεις και συζητήσεις πραγματοποιούνταν σε διάφορους χώρους όπως καφέ, πολυχώρους, καταστήματα μελών αλλά και στον χώρο της Αρχιτεκτονικής του Δήμου Θεσσαλονίκης έπειτα από γραφειοκρατικές διαδικασίες έγκρισης. Με τον συνεχή και επίμονο αγώνα τους, τα μέλη της πρωτοβουλίας κατόρθωσαν να διεκδικήσουν και να κατακτήσουν έναν μόνιμο χώρο στην Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη της Θεσσαλονίκης, στη συμβολή των οδών Αλεξάνδρου Σβώλου με Εθνικής Αμύνης όπου πλέον πραγματοποιούνται σε εβδομαδιαία βάση και συγκεκριμένα κάθε Τετάρτη στις 18:00 οι συναντήσεις της ομάδας. Όπως δήλωσαν μέλη της πρωτοβουλίας *«όταν μας επιτρέπει ο καιρός οι διαχειριστικές συναντήσεις πραγματοποιούνται στο Πάρκο Τσέπης, έτσι ώστε ο χώρος της βιβλιοθήκης να χρησιμοποιείται για άλλους σκοπούς»* (Συνέντευξη,2019). Η Πρωτοβουλία Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου αποτελεί την πρώτη άτυπη θεσμική ομάδα που καταφέρει να χρησιμοποιήσει έναν χώρο του Δήμου.

Σε συμφωνία με τις αρχές που απορρέουν από την έννοια του συμμετοχικού σχεδιασμού, μία από τις κατευθυντήριες αρχές που υιοθετείται και από την πρωτοβουλία είναι και ο ισάξιος καταμερισμός των υποχρεώσεων σε όλους τους συμμετέχοντες. Όπως μας ανέφεραν, *«τα πάντα εγκρίνονται από την συνέλευση που γίνεται κάθε Τετάρτη»* (Συνέντευξη,2019). Με την δημοκρατική αυτή διαδικασία συμμετοχής η τοποθέτηση πάνω

στα διάφορα ζητήματα που προκύπτουν είναι ισότιμη αποκλείοντας με αυτόν τον τρόπο την επιβολή του προσωπικού συμφέροντος.

Εικόνα 29: δράσεις πρωτοβουλίας γειτονίας πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/

Τα μέλη διατάσσονται κυκλικά στις συνελεύσεις, καθιστώντας σαφές ότι η συμμετοχή δεν έχει ιεραρχία, είναι ισότιμη αλλά και αποφεύγονται οι συζητήσεις που οδηγούν σε επικοινωνιακό αδιέξοδο. Όπως τονίζουν, «η κυκλική τοποθέτηση βοηθάει στο να ακουστούν διαφορετικές φωνές». Κατά τη διάρκεια της συνέλευσης κάποιοι από τους συμμετέχοντες αναλαμβάνουν τους ρόλους του συντονιστή αλλά και του γραμματέα ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία, αλλά και να μπορούν να ενημερωθούν οι απόντες. Όπως περιγράφεται «Υπάρχει ο συντονιστής της συνέλευσης, υπάρχει αυτός που κρατάει πρακτικά, τα οποία την επόμενη μέρα... στη συνέχεια... ανεβαίνουν στην κλειστή διαδικτυακή ομάδα προς ενημέρωση όλων» (Συνέντευξη, 2019).

Οι τοποθετήσεις των μελών είναι διαδοχικές και ολιγόλεπτες. Μέσα από τον πλουραλισμό των απόψεων θέτονται αιτήματα, απόψεις και ζητήματα προς συζήτηση και λύση. Όλα τα θέματα που συζητούνται κατά την διάρκεια των συνελεύσεων τίθενται προς διαβούλευση, ενώ η τελική απόφαση λαμβάνεται μέσα από την ομοφωνία και όχι από την διαδικασία της ψηφοφορίας. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρουν τα μέλη της πρωτοβουλίας στις συνεντεύξεις «Δεν κάνουμε συζήτηση, δεν υπάρχει διάλογος, κάνουμε τοποθέτηση [...] λέμε την γνώμη μας... αντικρούεται από τη γνώμη κάποιου άλλου» (Συνέντευ-

ξη,2019). Επιπλέον, όπως τονίζουν, *«επί της διαδικασίας δεν υπάρχει ψηφοφορία, λειτουργούμε με ομοφωνία, δεν λειτουργούμε με βάση την πλειοψηφία, οι αποφάσεις είναι ομόφωνες»* (Συνέντευξη,2019).

Όταν η διχογνωμία οδηγεί την συζήτηση σε αδιέξοδο όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε *«όταν δεν υπάρχει ομοφωνία ή όταν απαιτείται καλύτερη ενημέρωση επί θεμάτων, τότε οι αποφάσεις επαναπροσδιορίζονται ή μετατίθενται για την επόμενη εβδομάδα»* (Συνέντευξη,2019). Γενικότερα, όπως μας είπαν *«μαθαίνουμε μέσα από την Πρωτοβουλία»* (Συνέντευξη,2019). Συμπληρώνοντας, *«κάθε φορά γινόμαστε όλο και πιο σοφοί στο τι πρέπει να κάνουμε και τι πρέπει να προσέξουμε, οπότε πολλές φορές έχουμε κάνει πράγματα που μπορεί μετά να τα αναθεωρήσουμε»* (Συνέντευξη,2019). Εξάλλου, τονίζουν, το εγχείρημα: *«Είναι μια διαδικασία σε εξέλιξη»* (Συνέντευξη,2019).

Εκτός από τις εβδομαδιαίες συνελεύσεις και τις ανοιχτές συζητήσεις, οι συμμετέχοντες της πρωτοβουλίας έχουν τη δυνατότητα να οργανωθούν και να ανταλλάξουν πληροφορίες και απόψεις, μέσα από το διαδίκτυο και πιο συγκεκριμένα μέσα από μια κλειστή ομάδα στην πλατφόρμα του Facebook. Στην ομάδα αυτή μπορούν να συμμετέχει μόνο *«όποιος έχει δουλέψει για το Πάρκο Τσέπης ή έχει προσφέρει με οποιοδήποτε τρόπο στις δράσεις της Πρωτοβουλίας»* (Συνέντευξη,2019). Η ομάδα αποτελείται από 100 περίπου μέλη αριθμός ήδη μεγάλος για την ευέλικτη πορεία μίας συζήτησης.

Η πρωτοβουλία αποτελεί ένα άτυπο θεσμικό όργανο, λειτουργεί όμως με νομότυπο τρόπο όσο αναφορά την δράση και την λειτουργία της. Χαρακτηριστικά οι εμπλεκόμενοι σε αυτήν δηλώνουν, *«Εμείς προσπαθούμε να λειτουργούμε νομότυπα, προσπαθούμε να μην κάνουμε αυθαιρεσίες [...] γιατί το βλέπουμε ως μια κίνηση κατοίκων γειτονιάς και όχι σαν μια αναρχοαντόνομη ομάδα»* (Συνέντευξη,2019). Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο της δημοκρατικής και νομότυπης λειτουργίας της ομάδας έχουν θεσπιστεί οι παρακάτω δέκα αρχές οι οποίες διαμορφώθηκαν με τη ομόφωνη γνώμη όλων των συμμετεχόντων. Οι δέκα κανόνες είναι:

1. Ενισχύουμε τους κοινωνικούς δεσμούς και την αυτενέργεια στη Γειτονιά.
2. Αναδεικνύουμε την αξία της συλλογικότητας και συμβάλλουμε ενεργά στην δημιουργία μιας καθημερινής ατμόσφαιρας αστικής θαλπωρής.
3. Αναζωογονούμε την δημιουργικότητα και την ευρηματικότητα των πολιτών.

4. Λειτουργούμε παραδειγματικά, ασκώντας το δικαίωμα στην πόλη. Αναδεικνύουμε και προβάλλουμε τεκμηριωμένα στους αρμόδιους φορείς και όργανα, τα προβλήματα και τις ανάγκες της Γειτονιάς μας.
5. Διασώζουμε τη συλλογική μνήμη και ταυτότητα και μαθαίνουμε την ιστορία του δρόμου όπου ζούμε.
6. Δείχνουμε ότι σημαντικά πράγματα μπορούν να γίνουν και χωρίς λεφτά.
7. Καλλιεργούμε την ανάπτυξη της αλληλεγγύης και των οριζόντιων δομών αυτο-οργάνωσης από τα κάτω.
8. Κάνουμε μόνοι μας πράγματα που παλιότερα αναθέταμε σε θεσμούς.
9. Δημιουργούμε και αναπτύσσουμε αμοιβαίες σχέσεις εμπιστοσύνης και οικειότητας μεταξύ κατοίκων και επαγγελματιών.
10. Ομορφαίνουμε τη ζωή στην πόλη και τη Γειτονιά μας. Τη δική μας ζωή.

Μια άλλη μέθοδο που ακολουθεί η πρωτοβουλία για να διευκολυνθεί η συνεργασία μεταξύ των μελών της, αλλά και οι δράσεις να ολοκληρώνονται με επιτυχία είναι ο διαχωρισμός των μελών σε επιμέρους ομάδες εργασίας. Σύμφωνα με την ομάδα, *«για να φέρουμε εις πέρας την διαδικασία που κάθε φορά προκύπτει, χρειάζεται ένα οργανόγραμμα και δημιουργούνται είτε υποομάδες εργασίας, είτε ομάδες καθηκόντων. Εννοείται ότι δεν αναθέτουμε... δεν υπάρχει η λογική της ανάθεσης...»* (Συνέντευξη, 2019).

Κάποιες από τις ομάδες αυτές μπορεί να είναι η «ομάδα τελικού σχεδιασμού» του Πάρκου Τσέπης, η οποία είναι και υπεύθυνη και πληθώρα άλλων τεχνικών και σχεδιαστικών ζητημάτων, η ομάδα της επικοινωνίας», η «ομάδα του δημιουργικού», που ασχολείται κυρίως με γραφιστικά και καλλιτεχνικά καθώς και την «ομάδα οικονομικών θεμάτων», που είναι αρμόδια για ζητήματα που άπτονται της οικονομικής διαχείρισης (Συνεντεύξεις, 2019). Στις ομάδες αυτές ο καθένας συμμετέχει αυτοβούλως ανάλογα πάντα με τα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητες του. Χαρακτηριστικά αναφέρουν, *«ο καθένας συμμετέχει αυτοβούλως όπου του αρέσει»* (Συνέντευξη, 2019). Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η σύσταση μιας ομάδας δεν τελεσφορεί πάντα, καθώς σε κάποιες περιπτώσεις η συμμετοχή των μελών ατονεί και η ομάδα καταλήγει αδρανής για μεγάλα χρονικά διαστήματα (Συνέντευξη, 2019).

Εικόνα 30: το παρκο τσέπησ πριν την κατασκευή πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/

8.5. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Η συνεργασία της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς με τις κρατικές, περιφερειακές και δημοτικές αρχές της πόλης της Θεσσαλονίκης μπορεί να χαρακτηριστεί αρμονική και σε κάποιες περιπτώσεις υποστηρικτική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αρχικά η άτυπη παραχώρηση του οικοπέδου της γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου για την δημιουργία του Πάρκου Τσέπης, η παροχή υλικοτεχνικού εξοπλισμού για την κατασκευή του αλλά και η παραχώρηση του χώρου της Δημοτικής Βιβλιοθήκης για την διεξαγωγή των εβδομαδιαίων συνελεύσεων. Όπως αναφέρεται και στις συνεντεύξεις των μελών «*Συζητάμε φυσικά... (σ.σ. με τους δημόσιους φορείς). Δεν είμαστε πειρατές, δεν κάνουμε κατάληψη. Δεν είμαστε αρνητικοί να συζητήσουμε με τον Δήμο. [...] Υπάρχει συνεργασία, ζητάμε και πράγματα, μας τα δίνουνε...υπάρχουν καλές σχέσεις... και με το Δήμο και με το Υπουργείο*» (Συνέντευξη,2019). Οι συμμετέχοντες στο εγχείρημα αναφέρουν «*επιλέγουμε να λειτουργούμε κάπως αυτόνομα, παραμένοντας μια άτυπη ομάδα και θέτοντας όρια στην συνδιαλλαγή με τους επίσημους φορείς*» (Συνέντευξη,2019). Στα πλαίσια του συμμετο-

χικού σχεδιασμού η πρωτοβουλία διατηρεί την αυτονομία της και απορρίπτει οποιαδήποτε σχέση αλληλεξάρτησης και εμπλοκής με τους δημόσιους φορείς.

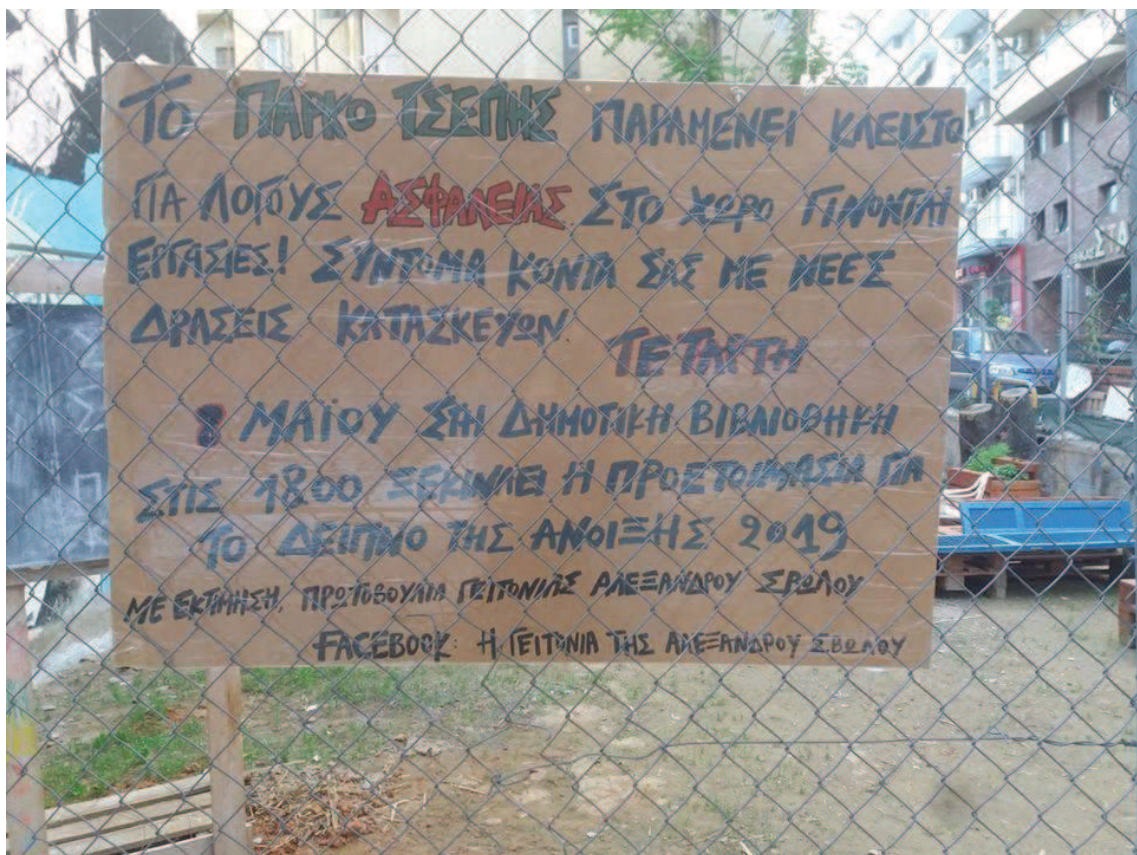
Οι κρατικοί και δημόσιοι φορείς δεν έχουν καμία ανάμειξη και εποπτεία στις διάφορες δράσεις της πρωτοβουλίας. Όπως αναφέρεται *«για το κάθε τι που θα κάνουμε εμείς στο Πάρκο δεν παρεμβαίνουν παρά μόνο όταν τους το ζητήσουμε εμείς»* (Συνέντευξη,2019). Όμως, συνεχίζουν, *«εννοείται κάπως ενημερώνονται για το εγχείρημα»*, τονίζοντας την μεγάλη εξωστρέφεια της ομάδας προς τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης (Συνέντευξη,2019). *«Υπάρχει ενημέρωση συνεχής για κάθε δράση, πράξη που κάνουμε υπάρχει ενημέρωση συνεχώς, όλοι ξέρουν τι γίνεται στο Πάρκο [...] όμως δεν έχουμε κάποιον να δώσουμε αναφορά, σε κανέναν δημόσιο φορέα... αναφορά δίνουμε μόνο στη συνέλευση!»* (Συνέντευξη,2019).

Από την άλλη πλευρά ο Δήμος της πόλης αναγνωρίζει και επικροτεί την δράση της Πρωτοβουλίας Γειτονίας. Σημαντική αναφορά στην δράση της πρωτοβουλίας αποτελεί η δήλωση του Αντιδήμαρχου Περιβάλλοντος του Δήμου Θεσσαλονίκης κ. Θανάση Παππά, ο οποίος αναγνωρίζει επίσημα μέσα από το δημόσιο λόγο του την ύπαρξη σχέσεων συνεργασίας με την ομάδα, σε επιμέρους ζητήματα που άπτονται θεμάτων συντήρησης και βελτίωσης των δημοσίων χώρων, αλλά και των χώρων πρασίνου στην εν λόγω γειτονιά. Χαρακτηριστικά αναφέρει: *«...η αρμόδια Διεύθυνση σε συνεργασία με την ομάδα πολιτών «Η γειτονιά της Αλεξάνδρου Σβώλου» και το Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών, οργάνωσε συνάντηση στην Κεντρική Δημοτική Βιβλιοθήκη για την ενημέρωση των κατοίκων και των επαγγελματιών της περιοχής σχετικά με το παραπάνω πρόβλημα»* (Παππάς, 2018).

Είναι γεγονός ότι η έλλειψη θεσμικού πλαισίου σε ότι αφορά τον συμμετοχικό σχεδιασμό, σε συνδυασμό με την δυσκολία του κρατικού μηχανισμού να διαχειριστεί τέτοιου είδους συμμετοχικές πρωτοβουλίες των κατοίκων αποτελούν μελανά σημεία για την ευημερία και την μακροήμερευση τέτοιων πρωτοβουλιών. Για τον λόγο αυτό ο Δήμος Θεσσαλονίκης, όπως αναφέρεται από τα μέλη της Πρωτοβουλίας Γειτονίας πρότεινε την μετατροπή της Πρωτοβουλίας σε μία Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση έτσι ώστε να λάβει μια επίσημη νομικά μορφή. Έτσι οι επίσημοι κρατικοί θεσμοί δηλαδή ο Δήμος Θεσσαλονίκης και το Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών (Υ.ΜΕ) σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία του Πρωθυπουργού στη Θεσσαλονίκη θα μπορούν για

παράδειγμα να της παραχωρήσουν και επίσημα το οικόπεδο που αυτή τη στιγμή φιλοξενεί το αυτοδιαχειριζόμενο Πάρκο Τσέπης (Συνεντεύξεις, 2019).

Σε ότι αναφορά τη χρηματοδότηση της πρωτοβουλίας τα εμπορικά καταστήματα της γειτονιάς είναι αυτά που συνεισφέρουν οικονομικά στις διάφορες δράσεις μέσω μίας μορφής συμμετοχικής χρηματοδότησης (crowdfunding), που ανέπτυξε στην πορεία η συλλογικότητα. Αυτό επιτυγχάνεται με την ετήσια αγορά ενός εμπορικού σήματος που διαθέτει στην αγορά η πρωτοβουλία κόστους ευρώ. Έτσι κάθε ιδιωτική επιχείρηση μπορεί να γίνει μέλος της «Συμμαχίας της Γειτονιάς», ενισχύοντας οικονομικά το εγχείρημα. Σύμφωνα με τα μέλη της συλλογικότητας, «με το αυτοκόλλητο μας στηρίζουμε τα καταστήματα της γειτονιάς. [...] Υπάρχει αλληλοβοήθεια, ναι. Είναι στόχος μας, σε κλίμακα γειτονιάς, να υπάρχει αυτή η συνεργασία, δεν είμαστε απρόσωποι... είμαστε συμμαχία, αλληλοβοηθιόμαστε» (Συνέντευξη, 2019). Αρκετά σημαντική είναι και η βοήθεια ιδιωτικών και δημόσιων φορέων οι οποίοι συνδράμουν στην δράση της πρωτοβουλίας συνήθως παρέχοντας υλικοτεχνική υποστήριξη. Τέτοιοι φορείς είναι η ΔΕΘ HELEXPO A.E., διάφορες ιδιωτικές εταιρείες εστίασης και catering κ.ά.

Εικόνα 31: παρκο τσεπησ αλεξανδρου σβωλου πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/

Η πρωτοβουλία προσπαθεί να συντηρήσει την αυτονομία της σε ότι αφορά τις λειτουργικές της βάσεις και να μείνει μακριά από οποιαδήποτε αλληλεξάρτηση με τις αγορές. Στην κατεύθυνση αυτή δεν στηρίζεται και δεν δέχεται οικονομικές προσφορές και χορηγίες με αντάλλαγμα την διαφημιστική προώθηση των δράσεών της. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως *«Δεν παίρνουμε χορηγίες, είμαστε πολύ αυστηροί σε αυτό... δεν θέλουμε χορηγίες»* (Συνέντευξη,2019). Όπως μας δήλωσαν, αναφορικά με τα χρηματοδοτικά εργαλεία που αφορούν την υλοποίηση των επιμέρους δράσεων για την τελική διαμόρφωση του Πάρκου Τσέπης, *«Δεν θέλαμε να μπούμε σε καμία στρατηγική μάρκετινγκ κάποιας εταιρείας»* (Συνέντευξη,2019). Και συνεχίζουν, *«προσπαθούμε να διαφυλάξουμε ότι όσοι θελήσουν να συνδράμουν θα το κάνουν επειδή θέλουν να αγκαλιάσουν αυτήν την Πρωτοβουλία»* (Συνέντευξη,2019). Η προσωπική συνεισφορά από την πλευρά των μελών της πρωτοβουλίας αποτελεί ίσως την πιο ουσιαστική χρηματοδότηση. Ως προς αυτό επισημαίνουν: *«Σύμφωνα με την παραπάνω λογική, η ομάδα καταβάλλει προσπάθεια ώστε να χρηματοδοτεί με ίδιους πόρους και με την συνδρομή των φίλων της γειτονιάς τις εκάστοτε δράσεις της. Έτσι, σε συνεργασία με χώρους διεξαγωγής εκδηλώσεων, αλλά και καταστημάτων της γειτονιάς, διοργανώνει συναυλίες οικονομικής ενίσχυσης, με την αφιλοκερδή συμμετοχή γνωστών συγκροτημάτων και καλλιτεχνών, προκειμένου να ενισχυθεί οικονομικά»* (Συνέντευξη,2019).

Τέλος, ολοκληρώνοντας όπως προέκυψε από τις συνεντεύξεις αλλά και από την προσωπική παρακολούθηση των δράσεων της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς κύριος στόχος αποτελεί αφενός η διατήρηση της αυτονομίας της ομάδας και αφετέρου η προσωπική επαφή για την επίλυση οποιουδήποτε θέματος που μπορεί να προκύψει κατά τη σχεδιαστική διαδικασία.

Οδός Αλεξάνδρου Σβώλου

Πως νιώθετε όταν διασχίζετε
αυτόν το δρόμο της Θεσσαλονίκης;

Εικόνα 32: αποψεις κατοικιών της αλεξανδρου σβολου πηγη: www.facebook.com/geitonia.svolou/

8.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Πραγματοποιώντας μια προσπάθεια να συνοψίσουμε και να αξιολογήσουμε τα συμπεράσματα της μελέτης για την Πρωτοβουλία Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου, μπορούμε να την χαρακτηρίσουμε με την έως τώρα πορεία της ως ένα επιτυχημένο παράδειγμα συμμετοχικού σχεδιασμού.

Αναφορικά με την έρευνα που υλοποιήθηκε ως προς τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και χρηστών της Πρωτοβουλίας θα μπορούσαμε να ορίσουμε την Πρωτοβουλία ως μια άτυπη ομάδα με μεγάλο αριθμό εμπλεκομένων εκ των οποίων μια μικρότερη ομάδα μελών είναι ουσιαστικά αυτή που δρα σε συστηματική βάση. Αυτό προκύπτει και από την μικρή ομάδα συντονισμού που έχει ενεργό ρόλο τόσο στις εβδομαδιαίες συνελεύσεις, όσο και στους διαδικτυακούς ιστότοπους.

Ο κοινός στόχος της Πρωτοβουλίας: «Να ξαναγίνουμε πάλι γειτονιά!», φανερώνει και την προώθηση της ισότιμης και συλλογικής δράσης της Πρωτοβουλίας, αλλά και την επιθυμία της να αυξήσει τα ενεργά της μέλη. Το αίσθημα κοινού στόχου και αξιών ανάμεσα στους συμμετέχοντες της Πρωτοβουλίας και οι σχέσεις εμπιστοσύνης που έχουν αναπτύξει τα μέλη της αποτελούν στοιχεία της επιτυχίας του θεσμού.

Παρά το γεγονός ότι αποτελεί έναν θεσμό ανοικτό και προσβάσιμο σε όλους τους κατοίκους της γειτονιάς, ανεξάρτητα από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους, το υψηλό επίπεδο κατάρτισης και εξειδίκευσης και η ύπαρξη ετερογενών δεξιοτήτων είναι τα κύρια χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τους συμμετέχοντες της Πρωτοβουλίας. Αυτό έχει οδηγήσει τόσο στην εύκολη επικοινωνία μεταξύ τους, όσο και στην ανάπτυξη στρατηγικών για την λήψη αποφάσεων στα ζητήματα που μπορεί να προκύψουν.

Όσο αναφορά τις δράσεις της Πρωτοβουλίας, η διοργάνωση του Δείπνου της Άνοιξης, το επιτυχημένο σχεδιαστικό και κοινωνικό πείραμα του Πάρκου Τσέπης στα πλαίσια της γειτονιάς, τα εργαστήρια φυσικής δόμησης αλλά και η πληθώρα εκδηλώσεων, συναυλιών, συζητήσεων, προβολών, καθώς και η εβδομαδιαίες συναντήσεις με στόχο τον συντονισμό των συμμετεχόντων φανερώνουν την πλούσια και συνεχή δράση της Πρωτοβουλίας.

Σχετικά με τις θεσμικές ρυθμίσεις που αναπτύσσει η Πρωτοβουλία Γειτονιάς με σκοπό να διαχειριστεί τις δράσεις της στην χωρικά οριοθετημένη γειτονιά της Αλεξάνδρου

Σβώλου, πρέπει να τονίσουμε ότι η διαχειριστική συνέλευση κατέχει κυρίαρχο ρόλο. Η ισότιμη και χωρίς ιεραρχία συμμετοχή των μελών σε αυτή αλλά και η διαμόρφωση των κανόνων με την μέθοδο της ομοφωνίας από όλους τους συμμετέχοντες ενισχύουν το αίσθημα της συνεργασίας, της εμπιστοσύνης και ενεργούν θετικά στην πρόθεση των μελών να πορευτούν σύμφωνα με αυτούς. Οι αντιπαραθέσεις λύνονται με δημοκρατικές διαδικασίες όπως η συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων, ενώ η λήψη οποιασδήποτε απόφασης λαμβάνεται με ομοφωνία και όχι με την μέθοδο της πλειοψηφίας.

Αναφορικά με τη σχέση της Πρωτοβουλίας με τους επίσημους κρατικούς και δημοτικούς φορείς, μπορούμε να πούμε ότι χαρακτηρίζεται από το αίσθημα της αρμονίας. Ο Δήμος της Θεσσαλονίκης προβάλλει μια υποστηρικτική στάση, επενδύοντας θετικά στις δράσεις της ομάδας και παρέχοντας υλικοτεχνική υποστήριξη όταν του ζητηθεί. Σε αντίθεση με την καλή αυτή συνεργασία η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου σε ότι αφορά τον συμμετοχικό σχεδιασμό σε συνεργασία με την ανικανότητα του κρατικού μηχανισμού να διαχειριστεί οποιονδήποτε φορέα που είναι άτυπος αποτελούν τροχοπέδη για την μακροήμερευση τέτοιων πρωτοβουλιών.

Τέλος, σε ότι σχετίζεται με την χρηματοδότηση της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς, το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχεται από την οικονομική συνεισφορά των ίδιων των μελών αλλά και των ιδιοκτητών εμπορικών καταστημάτων της περιοχής μέσω της «Συμμαχίας της Γειτονιάς» και μίας ήπιας μορφής συμμετοχικής χρηματοδότησης. Οι χορηγίες εταιριών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων δεν γίνονται δεκτές από τα μέλη της Πρωτοβουλίας διατηρώντας με αυτόν τον τρόπο την αυτονομία της.

Συμπερασματικά, η Πρωτοβουλία Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου διαθέτει όλα εκείνα τα στοιχεία της βιβλιογραφίας που τη συνιστούν και την εδραιώνουν, στα πλαίσια μίας ελληνικής μεγάλου μεγέθους πόλης όπως η Θεσσαλονίκη, σαν ένα επιτυχημένο παράδειγμα συμμετοχικού σχεδιασμού.

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με του ερευνητές, ο συμμετοχικός σχεδιασμός σαν μέθοδος σχεδιασμού αποτελεί μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση του σχεδιασμού που μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις κλίμακες του δημόσιου χώρου, όπως και σε αυτόν της γειτονιάς. Όταν η διαδικασία πραγματοποιείται σε οργανωμένο πλαίσιο και οι οδηγίες διεξαγωγής της είναι ακριβείς συνιστούν ένα πρακτικό και σημαντικό εγχειρίδιο που μπορεί να παρέχει πρόληψη αλλά και λύση σε πληθώρα ζητημάτων που μπορεί να προκύψουν σε μία ανάλογη πρωτοβουλία, όπως αυτή που μελετήθηκε στην παρούσα διπλωματική εργασία.

Παρόλα τα μειονεκτήματα που μπορεί να παρουσιάσει μέσα από την συνεργασία των ειδικών με τους απλούς πολίτες, προωθεί τον εκδημοκρατισμό μέσα από την ανάπτυξη νέων τεχνικών και μεθόδων και την ανταλλαγή απόψεων και ιδεών, με την προϋπόθεση να οι διαδικασίες σχεδιασμού να διέπονται από τον σεβασμό στην ιδιαιτερότητα και την διαφορετικότητα του κάθε συμμετέχοντα. Η επιτυχία του συμμετοχικού σχεδιασμού έχει σαν προϋπόθεση την ισότιμη συμμετοχή τόσο των χρηστών, όσο και των σχεδιαστών, κατά τη διαδικασία παραγωγής και σχεδιασμού του χώρου, με αποτέλεσμα την μείωση των ακούσιων συνεπειών του σχεδιασμού (Ιστόριου, 2017).

Μέσα από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα διπλωματική εργασία σχετικά με το φαινόμενο του συμμετοχικού σχεδιασμού παρατηρήθηκε ότι η ανάγκη θεσμοθέτησης και προστασίας της ενεργού συμμετοχής των πολιτών είναι μεγάλη, παρόλα αυτά, η μακροχρόνια οικονομική κρίση, τα ζητήματα διαφθοράς και η εξυπηρέτηση των συμφερόντων τόσο των κρατικών και δημοτικών φορέων, όσο και των κατασκευαστικών εταιριών φαίνεται πολύ δύσκολο να αντιμετωπιστούν. Τίθενται λοιπόν τα ερωτήματα αφενός, αν στο υπάρχον καπιταλιστικό σύστημα μπορούν να εξυπηρετηθούν οι καθημερινές ανάγκες των πολιτών μέσα από τη διαδικασία του συμμετοχικού σχεδιασμού, αν η διαδικασία λήψης των αποφάσεων για το τελικό αποτέλεσμα εφαρμόζεται στα πλαίσια και τις αρχές που περιλαμβάνει η έννοια της δημοκρατίας και αφετέρου, αν τα συμφέροντα που εξυπηρετούνται εκφράζουν τη φωνή όλων των μελών.

Σε ότι αφορά την μελέτη και την εξέλιξη του συμμετοχικού σχεδιασμού έως σήμερα, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα ενδιαφέρον πεδίο έρευνας που συνεχώς εξελίσσεται και διαμορφώνεται ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του τόπου που εφαρμόζεται, καθώς συνεισφέρει στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και της κοινωνίας στην οποία δρουν.

Κρίνεται λοιπόν επιτακτική η ανάγκη ανάληψης πρωτοβουλιών συμμετοχικού σχεδιασμού από τους χρήστες ενός χώρου είτε με την οργάνωση εκδηλώσεων και δράσεων στα πλαίσια της ενημέρωσης, ενεργοποίησης και ανάκτησης του χώρου, είτε με τη μορφή ενεργής συμμετοχής σε εγχειρήματα και έργα που στοχεύουν στην βελτιστοποίηση του δημόσιου χώρου που θα εκπληρώνει τις ανάγκες όλων των κατοίκων.

Σύμφωνα με την έρευνα που έγινε σε ότι αφορά την έννοια και την εξέλιξη της γειτονιάς μέσω της βιβλιογραφικής έρευνας και της έρευνας πεδίου, η γειτονιά αποτελεί τον τόπο έκφρασης της καθημερινής ζωής των κατοίκων αλλά και ανάπτυξης κοινωνικών σχέσεων και δεσμών. Τα στοιχεία που συγκροτούν μια γειτονιά σήμερα είναι η ύπαρξη ανοικτού και ελεύθερου δημόσιου χώρου που λειτουργεί ως σημείο συνάντησης και αναφοράς για το σύνολο των κατοίκων, η μίξη χρήσεων που βοηθάει στο να καλύψουν οι κάτοικοι της καθημερινές τους ανάγκες αλλά και η ύπαρξη κοινωνικών δικτύων είτε αυτά χαρακτηρίζονται οργανωμένα, είτε όχι.

Προχωρώντας την μελέτη της έννοιας της γειτονιάς και φτάνοντας στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα, παρατηρούμε ότι η οικονομική και κοινωνική κρίση οδήγησε στο μαράζωμα πολλών γειτονιών με μεγάλα ποσοστά ανεργίας, κενούς ανεκμετάλλευτους χώρους εντός του αστικού ιστού, υποβάθμιση του περιβάλλοντος αλλά και απρόσωπες σχέσεις μεταξύ των κατοίκων. Σε ότι αφορά την πόλη της Θεσσαλονίκης παρατηρείται προσπάθεια αναζωογόνησης των παρηκμασμένων γειτονιών μέσα από τη σημαντική αύξηση της κοινωνικής συμμετοχής σε συλλογικές δράσεις που στοχεύουν στην εφαρμογή σχεδίων και στρατηγικών για την ανάπτυξη και την ενδυνάμωση του αστικού ιστού.

Συνδέοντας την έννοια του συμμετοχικού σχεδιασμού με την αξία της γειτονιάς και την συμμετοχή των κατοίκων καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο σχεδιασμός της γειτονιάς μέσα από τη συμμετοχική διαδικασία αποτελεί μια ισχυρή δύναμη. Εμπνέεται από τις αξίες της κοινωνίας, βρίσκεται πιο κοντά στην ανθρώπινη κλίμακα, εκφράζει το αί-

σθημα τις ταυτότητας και της ευθύνης των κατοίκων ότι μπορούν μέσα από δική τους πρωτοβουλία να επιφέρουν μια κοινωνική και οικονομική ευημερία στον τόπο τους.

Ποια είναι λοιπόν τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να ενσωματώσει μια πρωτοβουλία πολιτών συμμετοχικού σχεδιασμού για να είναι αποτελεσματική και βιώσιμη; Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχείρησε να δώσει απαντήσεις στο παραπάνω ερώτημα μέσα από τη θεσμική ανάλυση της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς Αλεξάνδρου Σβώλου, με γνώμονα τις δράσεις που έχει πραγματοποιήσει, την ένταση συμμετοχής των μελών της καθώς και τα χαρακτηριστικά τους, τον τρόπο λειτουργίας της αλλά και τις μελλοντικές της ενέργειες.

Η Πρωτοβουλία Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου έκανε την εμφάνισή της τον Δεκέμβριο του 2013 ως ένα άτυπο, συλλογικό και αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα, αποτελούμενο από δραστήριους κατοίκους και καταστηματάρχες του κέντρου της Θεσσαλονίκης. Στόχος ήταν η Βασική επιδίωξή τους ήταν η μεταστροφή του αρνητικού κλίματος και η αναδιαμόρφωση της φυσιογνωμίας του μαστιζόμενου από τις συνέπειες της πολύπλευρης κρίσης αστικού κέντρου της πόλης. Παράλληλα, έχοντας ως μότο τους τη φράση «Να ξαναγίνουμε γειτονιά!», επεδίωξαν, μέσω της αυτενέργειας, να δημιουργήσουν το πρόσφορο έδαφος για την διαπραγμάτευση, την διεκδίκηση και την επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν στο πλαίσιο της καθημερινής συμβίωσης, σε επίπεδο γειτονιάς.

Σε ότι αφορά την ομάδα που απαρτίζει την πρωτοβουλία, το μικρό πλήθος συμμετεχόντων, τα ευδιάκριτα όρια, ο κοινός κώδικας συμπεριφοράς, τα επιτυχημένα εγχειρήματα, η συνεχής ενσωμάτωση νέων μελών, η πρόσβαση σε δίκτυα και κέντρα λήψης αποφάσεων, αλλά και η ομοιογένεια που παρουσιάζουν τα μέλη της πρωτοβουλίας τόσο σε μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο αλλά και κοινών ενδιαφερόντων δημιουργούν συνεκτικές τάσεις στην πρωτοβουλία. Η συνεκτικότητα αυτή, σε συνδυασμό με το κοινό ιδεολογικό πρόσημο ενισχύουν την ικανότητα αυτόοργάνωσης, αποτελεσματικότητας και αυτοδιοίκησης της πρωτοβουλίας.

Επιπρόσθετα, ερευνώντας τις θεσμικές ρυθμίσεις που έχει υιοθετήσει η πρωτοβουλία, όπως ο ισότιμος καταμερισμός των καθηκόντων, μέσω των συνελεύσεων που πραγματοποιούνται σε εβδομαδιαία βάση, η εφαρμογή απλών και κατανοητών κανόνων λει-

τουργίας οι οποίοι έχουν διαμορφωθεί από όλα τα μέλη της ομάδας, ενισχύουν το αίσημα της συμμετοχικότητας δημιουργώντας ένα ευνοϊκό θεσμικό περιβάλλον.

Παράλληλα, η ύπαρξη μιας αρμονικής και ισορροπημένης σχέσης με τους επίσημους κρατικούς φορείς και ιδιαίτερα με τον Δήμο Θεσσαλονίκης, ο οποίος αναγνωρίζει και παρέχει στήριξη στις δράσεις της πρωτοβουλίας, χωρίς όμως να παρεμβαίνει σε αυτές αλλά και η δικτύωση με τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή αποδεικνύουν αφενός την αυτόνομη δράση της πρωτοβουλίας και αφετέρου τον την πολυεπίπεδη σχέση με την τοπική κοινωνία και τους κρατικούς φορείς. Το γεγονός αυτό χαρακτηρίζει την εξωστρέφεια του θεσμού, η οποία αποτυπώνεται στην απουσία πολιτικού πρόσημου αλλά και την επικοινωνιακή διαχείριση των δράσεων της πρωτοβουλίας.

Από τις παραπάνω διαπιστώσεις και από την έρευνα του εγχειρήματος της Πρωτοβουλίας Γειτονιάς της Αλεξάνδρου Σβώλου, διαπιστώνουμε ότι παρά το γεγονός της νεανικότητας του θεσμού και της ανεπάρκειας που παρουσιάζει σε κάποια επίπεδα, αποτελεί ένα επιτυχημένο παράδειγμα συμμετοχικού σχεδιασμού σε επίπεδο γειτονιάς. ολοκληρώνοντας την εργασία αυτή καθίσταται φανερό πως ο συμμετοχικός αυτός θεσμός αυτό διαχείρισης από τα κάτω συνιστά ένα καινοτόμο μοντέλο δημιουργίας και συλλογικότητας.

Η εμπειρία και το παράδειγμα που κληροδοτεί μπορεί να αποτελέσει μια σημαντική βάση για συζήτηση και σχεδιασμό ανάλογων εγχειρημάτων σε γειτονιές που παρακμάζουν. Ως εκ τούτου, θα ήταν σημαντικό να επισημάνουμε ότι η περαιτέρω έρευνα και η εμβάθυνση σε επιμέρους ζητήματα και παραμέτρους που αφορούν την οργάνωση και την διοίκηση παρόμοιων πρωτοβουλιών συμμετοχικού σχεδιασμού κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, περικειμένου να αξιολογήσουμε με τρόπο αξιόπιστο τόσο την βαρύτητα, όσο και τον βαθμό συσχέτισης μεταξύ των παραγόντων και των συνθηκών που κρίνονται αναγκαίες για την αποτελεσματικότητα και την βιωσιμότητα των εν λόγω εγχειρημάτων.

Τέλος, κλείνοντας την παρούσα διπλωματική εργασία κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ο προβληματισμός που προέκυψε και αφορά το κατά πόσο τέτοιου είδους συμμετοχικές προσεγγίσεις σχεδιασμού αναγνωρίζονται από τις τοπικές αρχές που στρέφονται σε τεχνοκρατικές λύσεις σχεδιασμού αδιαφορώντας για τις ανάγκες των κατοίκων αλλά και την μεγάλη ανάγκη θεσμοθέτησης ανάλογων θεσμών.

10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Lefebvre H. (2007). Δικαίωμα στην Πόλη-Χώρος και Πολιτική,. Αθήνα: Κουκίδα.
- Nehama J. (1978). Histoire des Israelites de Salonique. *Thessaloniki: 1936-1978. 7 vols.*
- Καυκαλάς Γ. (2014). *Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές Για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη*. Κριτική.
- Αειχώρος. (2018). Ανάκτηση από <http://www.aeihoros.gr/>
- Aarhus Convention. (1998). «Convention on Access to Information, Public Participation in Decision Making and Access to Justice in Environmental Matters»,. Aarhus, Denmark.
- Ali-Zadeh Rastan, S. (1990). The Neighborhood: A Progressive Presentation from the Traditional to the Contemporary. . *Faculty of Graduate Studies and Research. School of Architecture.* McGill University.
- Arnstein, S. (1969, July). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning Association* 35, σσ. 216-224.
- Balka, E., & Wagner. (2006). “Making things work: Dimensions of configurability as appropriation work.”. *CSCW’06*, 229-238. New York: ACM.
- Blomberg, J. J. (1996). Reflections on a Work-oriented Design Project. Στο *Human-Computer Interaction*, (σσ. 237–265).
- Bousset, J.-P. C. (2005). Participatory Methods, Guidelines and Good Practice Guidance to be Applied Throughout the Project to Synthesis and Dissemination,. *System for Environmental and Agricultural Modelling; Linking European Science and Society - SEAMLESS*, (σ. Report no 10.).
- Bouzit, M., & Loubier, S. (2004). Combining Prospective and Participatory Approaches for Scenarios Development at River Basin Level, Aqua Terra,. France.: , Project no. 505428 (GOCE),.
- Brun Cottan, F., & Wall, P. (1995). Using Video to Re-present the User. *Communications of the ACM*, vol. 38, no. 5,, σσ. 61-71.
- Brundtland Report. (1987). *Our Common Future Report of the World Commission on Environment and Development*. United Nations.
- Corbin, J. S. (2014). *Basics of qualitative research*. Sage.
- Creighton, J. (1998). *Report on the Common Sense Initiative Council’s Stakeholder Involvement Work Group*,. EPA.
- Ehn, P. K. (1991). Cardboard computers: Mocking-it-up or hands-on the future. Στο *In Greenbaum & Kyng*.
- Elliott Janice, H. S. (2005). Participatory Methods Toolkit. *A practitioner’s manual*, Steyaert Stef & Lisoir Hervé, *Belgian Advertising (B.AD)*, . Belgium.
- Foley, J. (1997). «*Communicative Planning Theory and Community Initiatives*», *College of Urban and Planning Affairs (CUPA)*. Ανάκτηση από Working Papers, 1991-2000: http://scholarworks.uno.edu/cupa_wp/8

- Freeman, R. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman Publishing, .
- Gilpin, A. (1996). *Dictionary of Environment and Sustainable Development*. Chichester. : John Wiley & Sons Publications,.
- Gosling, D., & Maitland, B. (1984). *Concepts of urban design*. Academy Eds.
- Greenbaum, J. (1993). A design of one's own: towards participatory design in the united states,. *Schuler & Namioka (1993)*.
- Greenbaum, J., & Kyng, M. (1991). *Design at work: cooperative design of computer systems*. Hillsdale (NJ): Lawrence Erlbaum Publishing, .
- Healey. (1993). The Communicative Work of Development Plans. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, σσ. 83-104.
- Innes, J. (1995). «Planning Theory's Emerging Paradigm: Communicative Action and Interactive Practice». *Journal of Planning, Education and Research*, , σσ. 183-189.
- Kasemir, B. B. (1997). Focus Groups in Integrated Assessment: The ULYSSES pilot experience. Darmstadt, Germany. : Darmstadt University of Technology.
- Kensing, F. S. (1996). MUST – A method for participatory design, . *Proceedings of Participatory Design Conference*, (σσ. 129-140). Cambridge (MA): ACM.
- Kitchener. (1997). Public Participation and Sustainable Development in the 1990s. UK.
- Krueger R.A. (1998). *Analyzing & Reporting Focus Group Results, Focus Group Kit 6*. U.S.A. : SAGE Publications, Inc, .
- Mason, M. (2010). Sample Size and Saturation in PhD Studies Using Qualitative Interviews. *Qualitative Social Research 11*(3), .
- Massey D. (1991). "The political place of locality studies", *Environment and planning*.
- McHarg, I. (1979). «Ecological Planning: The Planner as Catalyst». Στο R. Burchell, & G. Sternlieb, *Planning Theory on the 1980s: A Search for New Directions*, . New Brunswick NJ.: Center for Urban Policy Research.
- Mostert E. (2003a.). Public Participation and the European Water Framework Directive, A framework for Analysis,. *Inception report of the HarmoniCOP project-Harmonising Collaborative Planning*,. Delft University of Technology.
- Mostert, E. (2003). The challenge of public participation. *Water Policy* 5.
- Municipality of Thessaloniki. (2016). *Δήμος Θεσσαλονίκης – Η ιστοσελίδα του Δήμου Θεσσαλονίκης*. Ανάκτηση από Δήμος Θεσσαλονίκης – Η ιστοσελίδα του Δήμου Θεσσαλονίκης: <https://thessaloniki.gr/>
- OESU. (2001). *Handbook on Stakeholder Consultation and Participation in ADB Operations*,. African Development Bank.
- Pateman C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge University Press.

- PERRY, C. A. (1998). The neighborhood unit, Monograph 1 in Committee on Regional Plan of New York and its Environs. Στο *Neighbourhood and community planning. Regional survey volume VII*, . New York.
- Peterman, W. (2000). *Neighborhood Planning and Community-Based Development: The Potential and Limits of Grassroots Action. Cities & Planning*,. SAGE Publications.
- Raadgever, G., & Mostert, E. (2005). Public Participation in Information Management-Overview of participatory tools and their contribution to adaptive river basin management,. TU Delft.
- Renn, O. (1993). Public participation in decision-making: A three-step procedure. Στο O. T. Renn. *Policy Sciences*.
- Robson, C. (2007). *Η Έρευνα του Πραγματικού Κόσμου: ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Αθήνα: Gutenberg, Αθήνα.
- Schuler, D., & Namioka, A. (2013). *Participatory design: Principles and practices*. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Simonsen, J., & Hertzum, M. (2008). Participative design and the challenges of largescale systems: Extending the iterative PD approach. *Proceedings of the Tenth Anniversary Conference on Participatory Design*, J. Simonsen, T. Robertson and D. Hakken (σσ. 1-10). New York: ACM Press,.
- Smith, M. K. (2011). Neighborhoods and regeneration. *Theory, practice, issues. the encyclopedia of informal education*.
- Smith, N. (1996). *New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*, . London: Routledge.
- Stenhouse, L. (1982). Calling education to account,. Στο L. Stenhouse, *The conduct, analysis and reporting of case study in educational research and evaluation*. (σσ. 261-283).
- Stratigea, A., & Giaoutzi, M. (2012). «Linking Global to Regional Scenarios in Foresight»,. *Futures*.
- Suchman, L. (1993). Forward to Schuler & Namioka (1993). .
- Van Asselt, M. M.-K. (2001). Building Blocks for Participation in Integrated Assessment: A review of participatory methods. Maastricht: International Centre for Integrative Studies.
- Van Jaarsveld Romy. (2001). Generic Public Participation Guidelines. *Department of Water Affairs and Forestry*,. South Africa.
- Van Jaarsveld, R. (2001). «*Generic Public Participation Guidelines, Department of Water Affairs and Forestry*»,. Pretoria.
- Ανδρεάτου, Α. (2007). «Συστήματα διαχείρισης βιώσιμης ανάπτυξης»,. Αθήνα: Γεωγραφίας και Περιφερειακού Σχεδιασμού, Σχολή Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Ανδρικοπούλου, Ε. Γ.-Λ. (2014). *Πόλη και Πολεοδομικές Πρακτικές για μια Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη*. Κριτική.
- Αντιδραστήριο. (2018). Ένα πάρκο από τη γειτονιά για τη γειτονιά γίνεται τόπος συμμετοχής και συλλογικής δράσης.

- Αραβαντινός Α. (2007). Συγκρότηση της κατοικίας σε οικιστικές ενότητες,. Στο Α. Α., *Πολοδομικός Σχεδιασμός, για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου*, . Αθήνα: : Συμμετρία .
- Βαΐου Ντ. (2007). Διαπλεκόμενες καθημερινότητες και χωροκοινωνικές μεταβολές στην πόλημεταναστρίες και ντόπιες στη γειτονιά της Αθήνας,. Αθήνα: ΕΜΠΣχολή Αρχ. Μηχανικών .
- Βαΐου Ντ. (2013). Γειτονιές στο κέντρο της πόλης: αφηγήσεις και κλίμακες συνύπαρξης στην Κυψέλη. Στο Μ. Θ. συν, *Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο .
- Βασενχόβεν, Λ. (2011). Ο χωρικός σχεδιασμός σε μια εποχή αναταράξεων: Είναι ουτοπική η συναίνεση και η συμμετοχή. *Διδάγματα από την εφαρμογή του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα και μαθήματα για το μέλλον*. Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου .
- Γερόλυμπου, Κ. Α. (1995). *Η ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης μετά την πυρκαγιά του 1917* . Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Γερόλυμπου, Κ. Α. (2000). *Η πόλη στους νεότερους χρόνους*. Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού - Μνήμων, .
- Γερόλυμπου, Κ. Α. (2007). Από τον 19ο στον 20ο αιώνα Η ανάδυση του σύγχρονου αστικού της Θεσσαλονίκης.
- Γερόλυμπου, Κ. Α. (2008). Αστικός Χώρος της Θεσσαλονίκης. Στο Γ. Κ. Γ. Καυκαλάς, *Η Θεσσαλονίκη στο Μεταίχμιο: Η πόλη ως διαδικασία αλλαγών* (σσ. 95-105). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κριτική.
- Γερόλυμπου, Κ. Α. (2013). *Η ανάδυση της σύγχρονης Θεσσαλονίκης: Ιστορίες, πρόσωπα, τοπία*. . Θεσσαλονίκη:: University Studio Press.
- Γιαννακού, Α. (2016). Η έννοια της πολεοδομικής ενότητας και βασικά στοιχεία για το σχεδιασμό της - Η εκτίμηση βασικών μεγεθών στον πολεοδομικό σχεδιασμό. *Διάλεξη στο μάθημα ΣΕ 3-1: Πολεοδομικός Σχεδιασμός*. Ακαδ. έτος 2015-16. . Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης ΑΠΘ.
- Γραμματικογιάννης, Η. (2011). Συστήματα στήριξης αποφάσεων για το συμμετοχικό σχεδιασμό στα πλαίσια της Περιφερειακής Ανάπτυξης . Αθήνα: Διδακτορική διατριβή Σχολή αγρονόμων τοπογράφων μηχανικών, Τομέας γεωγραφίας και περιφερειακού σχεδιασμού, .
- Δήμος Θεσσαλονίκης. (2017). Resilient Thessaloniki, 100 Resilient Cities,. *Θεσσαλονίκη 2030: Στρατηγική για την Αστική Ανθεκτικότητα*. Δήμος Θεσσαλονίκης.
- Ευαγγελίδου, Μ. (2007). «Σύστημα χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα και δυνατότητες παρέμβασης της κοινωνίας των πολιτών»,. «Κοινωνία των πολιτών, περιβάλλον και βιώσιμη ανάπτυξη - Από την ενημέρωση στην ενεργό συμμετοχή», *Μεσόγειος-SOS, ΑΚΤΗ*,. Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Ευρωπαϊκή, .. Ε. (2005). Περιβάλλον για τους Ευρωπαίους. *Περιοδικό της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος*,Αρ. 19.
- Ιστορίου. (2017). Οι νέες τάσεις του συμμετοχικού πολεοδομικού σχεδιασμού και η θεσμοθέτησή τους: το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης . Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - Πολυτεχνική Σχολή Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης .

- Καμχής, Μ. (2007). *Η ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου 1986-2006: Ένα σχεδιαστικό εγχείρημα μεγάλης κλίμακας*. Αθήνα: Κριτική.
- Κατεργιανάκη, Ε. (2012). Οικολογικές γειτονιές σε χώρες της Ευρώπης. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.
- Καυκούλα, Κ. (1985). Ανατομία της πολεοδομικής συγκρότησης σε περιφερειακές περιοχές της Θεσσαλονίκης : Διερεύνηση του περιεχομένου της έννοιας "γειτονιά". . *Πρόγραμμα ερευνών ΥΧΟΠ 1983-84*. Θεσσαλονίκη: Τομέας πολεοδομίας χωροταξίας. .
- Παπανδρέου, Α., & Σαρτζετάκης, Ε. (2002). 'Βιώσιμη Ανάπτυξη: Οικονομική Επιστήμη και Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο'. Αγορά Χωρίς Σύνορα,.
- Παππάς, Θ. (2018). *Δήμος Θεσσαλονίκης: Μέτρα για την αντιμετώπιση των εντόμων στα δέντρα*. . Ανάκτηση 5 15, 2019, από Ηλεκτρονική εφημερίδα VORIA.GR: <http://www.voria.gr/article/dimosthessalonikis-metra-gia-tin-antimetopisi-ton-entomon-sta-dentra>
- Ποζουκίδου, Γ. (2000). «Μοντέλα χρήσεων γης - Ανασκόπηση και προοπτικές του ρόλου τους στον χωρικό. *Αειχώρος*, σσ. 118-141.
- Προκόπη, Α. (2015). Η γειτονιά ως εργαλείο παραγωγής του αστικού χώρου. Πολυτεχνείο Κρήτης. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.
- Στρατηγέα, Α. (2015). Θεωρία και Μέθοδοι Συμμετοχικού Σχεδιασμού. Αθήνα: Κάλλιπος.
- Χασταογλου. (2008). *Η Θεσσαλονίκη στο μεταίχμιο, Η πόλη ως διαδικασία αλλαγών*. Κριτική,.
- Χριστοδούλου Χ. (2015). *Τοπία αστικής διάχυσης, αστικοποίηση & πολεοδομικός σχεδιασμός, η περιφέρεια της Θεσσαλονίκης*”. ΔΕΠ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Το νομικό πλαίσιο συμμετοχικού σχεδιασμού στην Ελλάδα

N. 1337/1983 – ΦΕΚ 33 Α’/1983*Άρθρο 30**Πολεοδομική Επιτροπή Γειτονιάς*

Για την παρακολούθηση των πολεοδομικών μελετών σε κάθε γειτονιά αναδεικνύεται από τους κατοίκους της, με ευθύνη του αντίστοιχου Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοικήσεως, Πολεοδομική Επιτροπή της Γειτονιάς (ΠΕΓ). Η ΠΕΓ διατυπώνει είτε προς το συνοικιακό συμβούλιο είτε προς το συμβούλιο δημοτικού διαμερίσματος είτε προς το δημόσιο ή κοινοτικό συμβούλιο γνώμη και προτάσεις σχετικά με όλα τα πολεοδομικά και λειτουργικά προβλήματα της γειτονιάς και ειδικότερα σχετικά με τις τροποποιήσεις και την εφαρμογή των πολεοδομικών γενικά διατάξεων, τον καθορισμό χρήσεων γης, το χαρακτηρισμό και τους κανονισμούς λειτουργίας πεζόδρομων, τον καθορισμό θέσεων κτιρίων ή χώρων ειδικών στάθμευσης οχημάτων, θέσεων κτιρίων ειδικών και κοινωφελών χρήσεων, τη συντήρηση και χρήση παραδοσιακών κτιρίων ή και άλλων στοιχείων, την απομάκρυνση ή την απαγόρευση χρήσεων που δημιουργούν προβλήματα περιβάλλοντος κλπ.. Η σύνθεση, ο τρόπος και ο χρόνος ανάδειξης των ΠΕΓ, οι αρμοδιότητές τους και η σχέση τους με τον αντίστοιχο δήμο ή κοινότητα, κανονίζονται με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος.

N. 3852/2010 – ΦΕΚ 87 Α’/2010*Άρθρο 76**Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης 1.*

Στους δήμους με πληθυσμό μεγαλύτερο από δέκα χιλιάδες (10.000) κατοίκους συγκροτείται, με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου, η οποία λαμβάνεται με πλειοψηφία των δύο τρίτων (2/3) των μελών του και εκδίδεται εντός δύο (2) μηνών από την εγκατάσταση των δημοτικών αρχών, δημοτική επιτροπή διαβούλευσης ως όργανο με συμβουλευτικές αρμο-

διότητες. Η διάρκεια της θητείας της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης δεν υπερβαίνει τα δύομιση έτη. Δημοτική επιτροπή διαβούλευσης μπορεί να συγκροτηθεί και σε μικρότερους δήμους, με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου. Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης αποτελείται από εκπροσώπους των φορέων της τοπικής κοινωνίας, όπως:

α) των τοπικών εμπορικών και επαγγελματικών συλλόγων και οργανώσεων

β) των επιστημονικών συλλόγων και φορέων

γ) των τοπικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών

δ) των εργαζομένων στο δήμο και τα νομικά του πρόσωπα

ε) των ενώσεων και συλλόγων γονέων

στ) των αθλητικών και πολιτιστικών συλλόγων και φορέων

ζ) των εθελοντικών οργανώσεων και κινήσεων πολιτών

η) άλλων οργανώσεων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών

θ) εκπρόσωποι των τοπικών συμβουλίων νέων και

ι) δημότες.

Ο συνολικός αριθμός των μελών της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου, μπορεί να είναι από είκοσι πέντε (25) έως πενήντα (50) μέλη. Σε ποσοστό ένα τρίτο (1/3) του συνολικού αριθμού των μελών εκπροσώπων φορέων ορίζονται επιπλέον μέλη, μετά από κλήρωση, δημότες εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους καθώς και όσοι είναι εγγεγραμμένοι στους ειδικούς εκλογικούς καταλόγους. Στη δημοτική επιτροπή διαβούλευσης προεδρεύει ο δήμαρχος ή ο αντιδήμαρχος που ορίζει ο δήμαρχος με απόφασή του. Στις συνεδριάσεις της επιτροπής καλούνται κατά περίπτωση και συμμετέχουν χωρίς δικαίωμα ψήφου και εκπρόσωποι αρμόδιων κρατικών αρχών, των τοπικών οργανώσεων πολιτικών κομμάτων, καθώς και οι επικεφαλής των δημοτικών παρατάξεων που εκπροσωπούνται στο δημοτικό συμβούλιο.

2. Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης:

α) Γνωμοδοτεί στο δημοτικό συμβούλιο σχετικά με τα αναπτυξιακά προγράμματα και τα προγράμματα δράσης του δήμου, το επιχειρησιακό πρόγραμμα και το τεχνικό πρόγραμμα του δήμου.

β) Γνωμοδοτεί για θέματα γενικότερου τοπικού ενδιαφέροντος, που παραπέμπονται σε αυτή από το δημοτικό συμβούλιο ή τον δήμαρχο. γ) Εξετάζει τα τοπικά προβλήματα και τις αναπτυξιακές δυνατότητες του δήμου και διατυπώνει γνώμη για την επίλυση των προβλημάτων και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αυτών. δ) Δύναται να διατυπώνει παρατηρήσεις επί του περιεχομένου των κανονιστικού χαρακτήρα αποφάσεων οι οποίες εκδίδονται σύμφωνα με το άρθρο 79 του Κ.Δ.Κ..

Η διατύπωση γνώμης από τη δημοτική επιτροπή διαβούλευσης δεν αποκλείει την παράλληλη ηλεκτρονική διαβούλευση με τους πολίτες, μέσω διαδικτύου. Οι προτάσεις της ηλεκτρονικής διαβούλευσης συγκεντρώνονται και συστηματοποιούνται από τις αρμόδιες υπηρεσίες του δήμου και παρουσιάζονται από τον πρόεδρο της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης κατά την αντίστοιχη συνεδρίασή της.

3. Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης συνεδριάζει δημόσια, μετά από πρόσκληση του προέδρου της, υποχρεωτικά μια φορά το χρόνο, πριν από τη σύνταξη των προσχεδίων του προϋπολογισμού και του ετήσιου προγράμματος δράσης και τουλάχιστον μία φορά κάθε τρεις (3) μήνες για άλλα θέματα που εισάγονται προς συζήτηση. Η πρόσκληση κοινοποιείται στα μέλη με κάθε πρόσφορο μέσο επτά (7) εργάσιμες ημέρες πριν τη συνεδρίαση και περιλαμβάνει την ημερήσια διάταξη, τον τόπο, την ημερομηνία και την ώρα της συνεδρίασης και συνοδεύεται από εισήγηση επί των υπό συζήτηση θεμάτων. Σε περίπτωση έλλειψης απαρτίας, η συνεδρίαση επαναλαμβάνεται την αμέσως επόμενη εργάσιμη ημέρα, οπότε θεωρείται σε κάθε περίπτωση ότι υφίσταται απαρτία. Η γραμματειακή υποστήριξη της δημοτικής επιτροπής διαβούλευσης γίνεται από τις υπηρεσίες του δήμου και τηρούνται πρακτικά. Η δημοτική επιτροπή διαβούλευσης διατυπώνει τη γνώμη της μετά από σχετική συζήτηση. Στην εισήγησή της αναγράφονται όλες οι γνώμες που διατυπώνονται. 4. Το δημοτικό συμβούλιο μπορεί να ψηφίζει σχετικό κανονισμό διαβούλευσης, ο οποίος ρυθμίζει όλα τα θέματα τα σχετικά με τις διαδικασίες διαβούλευσης, τη συμμετοχή φορέων και πολιτών σε αυτή, καθώς και την παρουσίαση των πορισμάτων της διαβούλευσης στο αρμόδιο όργανο του δήμου.

Άρθρο 85

Συνέλευση κατοίκων τοπικής κοινότητας

Στις τοπικές κοινότητες, με ευθύνη του εκπροσώπου της τοπικής κοινότητας ή του προέδρου του συμβουλίου της τοπικής κοινότητας σε συνεργασία με τον αρμόδιο αντιδήμαρχο, καλούνται οι κάτοικοι και οι φορείς της τοπικής κοινότητας, τουλάχιστον μια φορά κατ' έτος σε συνέλευση, και προτείνουν στα αρμόδια όργανα του δήμου, ανάλογα με το χαρακτήρα των αναγκών των κατοίκων της τοπικής κοινότητας και τις προτεραιότητες για την τοπική ανάπτυξη, τις δράσεις που πρέπει να αναλάβει ο δήμος ιδίως ως προς:

- α) την παροχή κοινωνικών ή άλλων υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση των κατοίκων της περιοχής τους,
- β) τη λήψη μέτρων για την προστασία των ηλικιωμένων και των παιδιών στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής του δήμου,
- γ) τα έργα που πρέπει να εκτελεστούν στην τοπική κοινότητα,
- δ) την παροχή υπηρεσιών για την τουριστική αξιοποίηση και προβολή της τοπικής κοινότητας,
- ε) την εφαρμογή πολιτιστικών, ψυχαγωγικών και αθλητικών προγραμμάτων και
- στ) κάθε άλλο θέμα που αφορά την τοπική κοινότητα.

Για την ανωτέρω διαδικασία τηρούνται πρακτικά από υπάλληλο του δήμου ενώ οι αποφάσεις για τα ανωτέρω θέματα λαμβάνονται από τους παρόντες με σχετική πλειοψηφία.

Άρθρο 178*Περιφερειακή Επιτροπή Διαβούλευσης 1.*

Σε κάθε περιφέρεια συνιστάται, με απόφαση του περιφερειάρχη, η οποία εκδίδεται εντός δύο (2) μηνών από την εγκατάσταση των περιφερειακών αρχών, περιφερειακή επιτροπή διαβούλευσης ως γνωμοδοτικό όργανο. Η θητεία της επιτροπής διαβούλευσης ακολουθεί τη θητεία των περιφερειακών αρχών. Η περιφερειακή επιτροπή διαβούλευσης αποτελείται από τους δημάρχους της περιφέρειας, καθώς και από εκπροσώπους:

- α) των οργανώσεων εργοδοτών και εργαζομένων,
- β) των επιμελητηρίων και των επιστημονικών οργανώσεων, συλλόγων και φορέων,

- γ) των συνεταιριστικών οργανώσεων,
- δ) της αποκεντρωμένης διοίκησης στην οποία υπάγεται η περιφέρεια,
- ε) των κρατικών υπηρεσιών που έχουν την έδρα τους στην περιφέρεια,
- στ) οργανώσεων και φορέων της κοινωνίας των πολιτών στην περιφέρεια και ζ) πολίτες.

Ο συνολικός αριθμός των μελών της περιφερειακής επιτροπής διαβούλευσης, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου, είναι τριάντα πέντε (35) έως εξήντα (60) μέλη. Σε ποσοστό ένα τρίτο ($1/3$) του συνολικού αριθμού των μελών ορίζονται ως μέλη μετά από κλήρωση και δημότες εγγεγραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους. Στην περιφερειακή επιτροπή διαβούλευσης προεδρεύει ο περιφερειάρχης ή ο αντιπεριφερειάρχης που ορίζει ο περιφερειάρχης με απόφασή του. Στις συνεδριάσεις της περιφερειακής επιτροπής διαβούλευσης προσκαλούνται και συμμετέχουν και οι εκπρόσωποι των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στη Βουλή, καθώς και οι επικεφαλής των περιφερειακών παρατάξεων που εκπροσωπούνται στο περιφερειακό συμβούλιο.

2. Η περιφερειακή επιτροπή διαβούλευσης:

- α) Εισηγείται στο περιφερειακό συμβούλιο σχετικά με τις βασικές αναπτυξιακές προτεραιότητες της περιφέρειας.
- β) Γνωμοδοτεί ως προς θέματα γενικότερου περιφερειακού ενδιαφέροντος, που παραπέμπονται σε αυτή από το περιφερειακό συμβούλιο ή τον περιφερειάρχη.
- γ) Εξετάζει τα προβλήματα και τις αναπτυξιακές δυνατότητες της περιφέρειας και διατυπώνει γνώμη για την επίλυση των προβλημάτων και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων αυτών.

Η διατύπωση γνώμης από την περιφερειακή επιτροπή διαβούλευσης δεν αποκλείει την παράλληλη ηλεκτρονική διαβούλευση με τους πολίτες, μέσω διαδικτύου. Οι προτάσεις της ηλεκτρονικής διαβούλευσης συγκεντρώνονται και συστηματοποιούνται από τις αρμόδιες υπηρεσίες της περιφέρειας και παρουσιάζονται από τον πρόεδρο της περιφερειακής επιτροπής διαβούλευσης κατά την αντίστοιχη συνεδρίασή της.

3. Η περιφερειακή επιτροπή διαβούλευσης συνεδριάζει δημόσια τουλάχιστον μια φορά ανά τρίμηνο και διατυπώνει τη γνώμη της για τα θέματα που εισάγονται προς συζήτηση.

Η σύγκλησή της γίνεται με πρόσκληση του προέδρου της, η οποία κοινοποιείται στα μέλη με κάθε πρόσφορο μέσο επτά (7) εργάσιμες ημέρες πριν τη συνεδρίαση. Η πρόσκληση περιλαμβάνει την ημερήσια διάταξη, τον τόπο, την ημερομηνία και ώρα της συνεδρίασης και συνοδεύεται από εισήγηση επί των υπό συζήτηση θεμάτων. Σε περίπτωση έλλειψης απαρτίας, η συνεδρίαση επαναλαμβάνεται την αμέσως επόμενη εργάσιμη ημέρα, οπότε θεωρείται σε κάθε περίπτωση ότι υφίσταται απαρτία. Η γραμματειακή στήριξη της περιφερειακής επιτροπής διαβούλευσης γίνεται από τις υπηρεσίες της περιφέρειας και τηρούνται πρακτικά. Η περιφερειακή επιτροπή διαβούλευσης διατυπώνει τη γνώμη της μετά από συζήτηση στην οποία αναγράφονται όλες οι γνώμες των μελών της.